

HECHOS DE LOS APOSTOLES

---

1 ¹Teófilo, ja nabey libro ja xintak awq'uin xintz'ibaj chipan nojel ja samaj ja xuban ja Jesús in xintz'ibaj chipan chakaja' nojel ja xuc'ut chiquewach ja winak. ²Xintz'ibaj ja bar xumajto wi' ja rsamaj in bar xerq'uisa' wi' tokori' tok jote' chila' chicaj. Ja tok maja'n tibe chila' chicaj xerucha' ja rapóstol in xuch'ob chiquewach nak nqueban can ja tok xtibe. Ja xbij chique ja' Espíritu Santo uc'ayon rxin chi rbixic. ³Ja c'a tok cami in tok c'astaji c'ac'ari' xuc'ut ri' chiquewach ja rapóstol. Ca'winak k'ij q'ueje' chi na chwach'ulew in q'uiylaj mul xuc'ut ri' chiquewach ja rapóstol in c'o chi na más ja xuban chiquewach utzc'a chi c'o quiseguro chi ni katzij wi' chi c'astajnak chic. Arja' ntzijon cuq'uin in nuch'ob chiquewach nak rbanic ja gobierno xin Dios.

⁴Ja tok c'a c'o na chiquicojol ja rapóstol quewa' xbij chique ri':

—Ma quixel ta na chipan ja tinamit Jerusalén. Ja Nata' arja' rtzujun chwe chi ntakpi na ja rEspíritu Santo ewq'uin ja cani' nbin chic chewe, ja c'ari' ja tewaybej chipan ja tinamit Jerusalén. ⁵Ja Juan Bautista arja' ya' xucoj chi quibanic bautizar ja winak pro ja rixix xajalal maja'n terila' ja tiempo ja tok nixban bautizar tre ja rEspíritu Santo, ne'e ja Jesús chique.

* * * * *

⁶Ja c'a rapóstol eje'e' quimolon qui' ruq'uin ja Jesús in quewa' quibij tre ri':
—Kajaw ¿la trewa' tiempo ri' ja tok nacoj chic jutij ja gobierno pa kak'a' ja rok aj Israel? xeche' tre.

⁷—Ixix ma yatal ta chewe chi newotakij nak k'ij xtibantaji. Ja Tatixel arja' otakyon ari' in xa ruyon arja' c'o ruk'a' tre nak k'ij xtichomij. ⁸Pro ja tok xtikajto ja rEspíritu Santo ewq'uin tokori' c'oli poder xin Dios ja xtecochij tre. Tokoc'ari' nixbe in nemaj rbixic chique ja winak nojel ja retz'aton in nojel ja rec'waxan ja xinban chewach. Nemajel rbixic pa Jerusalén in nixbe chi rbixic chipan nojel tinamit ja c'o pa rcuenta Judea in nixbe chi rbixic chipan ja departamento Samaria chakaja'. C'ac'ari' nixbe chi rbixic nojel nat nakaj tre ja rwach'ulew, ne'e ja Jesús chique.

⁹Ja c'a tok tzuri tzij rmal c'ac'ari' jote' chicaj pro ni chiquewach in wawax chiquewach rmal jule' sutz'. ¹⁰Kas c'a eca'ynak nojoj chicaj chi rtz'atic ja tok ec'o ca'i' achi'i' xewinakar cuq'uin, sak quitziak quicojon. ¹¹Ja c'a rachi'i' quibij chique ja rapóstol: —Achi'i' ja rix aj Galilea ¿nak tre ja tok nixca'y chicaj? Ja Jesús arja' jote' chewach chila' chicaj pro nmelojpi chi na jutij. Ja cani' xetz'at tok jote' chicaj ni c'a queri' nuban chic ja tok xtimelojto chic jutij, xeche' chique.

* * * * *

¹²C'ac'ari' ja rapóstol xe'elto parwi' ja ti jayu' rbina'an Olivo, xemeloji ja pa Jerusalén. Ja ti jayu' xa jun ca'i' kilómetro ja rcojol ruq'uin ja Jerusalén. ¹³Ja c'a tok xe'ekaji ja pa Jerusalén xe'oc chipan ja jay ja bar ec'o wi' in xejote' pa ca'i' piso. Qewwa' quebi' ja rapóstol ri', ja Pedro, ja Jacobo, ja Juan, ja rAndrés, ja Felipe, ja Tomás, ja Bartolomé, ja Mateo, ja Jacobo ja rc'ajol Alfeo, ja Simón jun chique ja partido rbina'an Zelote in Judas ja rch'alal Jacobo. ¹⁴Eje'e' xa jun quibanon chi rbanic oración e cachbil ja rixoki'. C'oli María rute' ja Jesús in ec'oli rch'alal ja Jesús chakaja'.

¹⁵Jari' tiempo pe'i ja Pedro chiquewach ja jule' chic kach'alal ja quiniman chic ja Jesús, ec'o la jun ciento veinte chi canojelal. Qewwa' xbij ja Pedro chique ri':

¹⁶—Wach'alal, ni rjawaxic wi' chi nbantaj cumplir ja rtzobal Dios. Ja Judas arja' c'amo quebey ja winak ja xechapo rxin ja Jesús in quecoj preso. Ja c'a David c'o jun rtzobal Dios ja yataj tre ojer rmal ja rEspíritu Santo tre nak xtuban ja Judas in mta moda ja maquita nbantaj cumplir. ¹⁷Como ja Judas arja' kach apóstol, yataj tre chi xoc kachbil chipan ja samaj xin Dios ja kamajon. ¹⁸Pro ja xuban be, xulok' jun ulew tre ja pwok ja toj tre rmal ja ritzelal ja xuban. C'ac'ari' xerq'uiaka'to ri', ni rwi' xurkajbej kaj, chictaji ja rxcolo', ni xelto nojelal. ¹⁹Ja winak ja rec'o pa Jerusalén eje'e' tok cotakij nak xuban ja Judas quicanoj rubi' ja rulew ja xulok'. Acéldama quibij tre. Ja pa quitzobal eje'e' Acéldama tibij tzij jun ulew rjil quic'. ²⁰Como ja rtzobal Dios ja tz'ibtal can chipan ja salmo qewwa' nbij tre ja Judas ri': —Ja rochoch nq'ueje' can na ruyon, majun nak chi ta xtiq'ueje' ta chipan, ne'e. In jun chic nbij chakaja' quewari': —Ja rsamaj junwi' chic nq'uisowi. Queri' ja tz'ibtal can. ²¹In camic ec'oli ja rachi'i' chikacojol ja nij ec'o wi' kuq'uin ja tok kamajto ja samaj. Ja tok q'ueje'e ja kajaw Jesús kuq'uin nij e kachbil wi'. ²²Ja c'a tok ban bautizar ja Jesús rmal ja Juan Bautista ec'o kuq'uin tri' in tok jote' chila' chicaj nij ec'o wi' kuq'uin chakaja'. Ja camic rjawaxic chi c'o jun chique ncha'i chi noc kach apóstol in nel chi rbixic nak rbanic ja rc'astajic ja Jesús. Queri' xbij ja Pedro chique.

²³C'ac'ari' ec'o ca'i' chique xequipaba', jun José Barsabás rubi' in bina'an tre chakaja' Justo, in jun chic Matías rubi'. ²⁴C'ac'ari' quemaj

rbanic oración, quewa' ja roración queban ri': —Kajaw, atat bien awotak nojel ja c'o pa tak kanma kanojelal. Atat ta xcatc'utuwi nak chique ja re ca'i' achi'i' ri' ja racha'on ²⁵ja xtoc kach apóstol pa re'axel ja Judas. Como ja Judas arja' xuya' can ja rsamaj rmal ja ritzelal ja xuban in be chipan ja lugar ja ni yatal wi' trij chi tri' nbe wi'. Queri' ja roración queban. ²⁶C'ac'ari' quemaj rbanic suerte chi rcha'ic jun chic apóstol. Ja tok tzuri ja suerte cumal trij ja Matías kaj wi'. In ni jari' hora ja Matías xoc cachbil ja julajuj apóstol.

* * * * *

2 ¹Ja c'a tok xerila' ja nmak'ij rbina'an Pentecostés canojel ja rdiscípulo ja Jesús eje'e' xa jun quibanon, xa jun quimolon wi' qui'. ²Chaka c'a jalal ja tok c'oli quic'axaj penak chicaj cani' jun nimlaj ik' tok njaktajto. Ja c'a rukul c'axax cumal canojel ja retz'ubul pa jay. ³C'ac'ari' c'oli winakar chiquewach cani' rxak tak k'ak', xuq'uiak ri' chiquij chiquijujunal. ⁴C'ac'ari' noji ja rEspíritu Santo pa tak canma canojelal in quemaj tzij chipan chic jule' tzobal ja cani' yataj chique chiquijujunal rmal ja rEspíritu Santo.

⁵Jari' tiempo ec'oli winak ja raj Israel nojel nación epenak wi', quimolon qui' pa Jerusalén, congana nqueban respetar ja quireligión. ⁶Ja c'a tok quic'axaj ja bantaji xebe xequimolo' qui'. Congana sach quina'oj como pa quitzobal eje'e' netzijon wi' ja rdiscípulo ja Jesús, queri' quic'axaj chiquijujunal. ⁷Congana c'asc'o'i quic'axaj in quewa' quibij chibil tak qui' ri':

—¿Nak tre c'ala'? ¿La ma e aj Galilea ta c'a ja winak le' ja quimajon tzij?
⁸¿Nak tre tok netzijon taka'an pa tak katzobal chikajujunal? ⁹Como ec'o jule' chake Partia epenak wi' in jule' chic chake e aj Media, ec'oli epenak Elam, ec'oli epenak Mesopotamia, ec'oli epenak pa Judea, ec'oli epenak pa Capadocia, ec'oli epenak Ponto, ec'oli epenak Asia, ¹⁰ec'oli epenak Frigia, ec'oli epenak Panfilia, ec'oli epenak pan Egipto in ec'oli epenak pa tak lugar ja c'o pa rcuenta Africa ja c'o chinakaj Cirene. Ec'oli ja raj Roma wawe' chakaja', jule' chique wawe' pan Israel e'alaxnak wi' in jule' chic chique ja xa quiniman ja religión kaxin ja rok aj Israel. ¹¹In ec'oli chakaja' ja raj Creta in jule' chic aj Arabia pro kanojel nkac'axaj ja nimlaj samaj xin Dios ja quimajon rch'obic chikawach pa tak katzobal chikajujunal, xeche'e. ¹²Canojel congana c'asc'o'i quic'axaj in sach quina'oj como eje'e' match'obtj cumal nak rbanic ja bantaji in quewa' quibij chibil tak qui' ri': —¿Nak tibij c'awa' wari' ja bantaji? xeche'e. ¹³Pro ec'o jule' chique xa neyok'oni in quewa' quibij ri': —Jala' winak le' xa e k'abarela', xeche'e.

* * * * *

¹⁴Ja c'a Pedro arja' c'o chiquicojol ja re julajuj chic apóstol, xumaj tzij cuq'uin ja winak, cow tzijoni in quewa' xbij chique ri': —Achi'i' ja rix

wach tak aj Israel in ixix chakaja' ewanojel ja rixc'o pa Jerusalén, bien tec'waxaj ja xtinbij chewe ri' in bien tech'obo'. ¹⁵Ajoj ma ok k'abarela' ta ja cani' nebij chake como c'a xuban a las nueve xin ak'abil. ¹⁶Ja xetz'at camic jari' bitajnak can ojer rmal ja profeta Joel quewari': ¹⁷—Ja pa rq'uisbal tak k'ij ntakel na ja rEspíritu Santo cuq'uin ja winak xa nak ta chi winakil, ne'e ja Dios. Ja c'a rewalc'wal chi ala'i' chi xtani' eje'e' nqueya' na rbixic ja nk'alasaj chiquewach. In chakaja' ja c'ajola' chewe anin nya' na chique chi c'oli nquetz'at je'e ja maja'n tibantaji. In ja rija' chewe nya' na chique chi c'oli ncachc'aj je'e ja maja'n tibantaji chakaja'. ¹⁸Jari' tiempo chakaja' ntakel na ja rEspíritu Santo cuq'uin ja rajsamajela' wxin chi achi chi ixok in eje'e' nqueya' na rbixic ja nk'alasaj chiquewach. ¹⁹In c'o je'e' nwinakarsaj na chwach ja caj ja ni majutij quitz'aton ta ja winak. In ja chwach'ulew chakaja' c'o retal je'e ja nwinakarsaj na cani' tre quic' cani' tre k'ak' in cani' tre sib. ²⁰In matica'y chic ja k'ij in ja ic' chakaja' noqui cani' quic'. Nojel awa' wari' nbantaj na cumplir tokori' tok maja'n terila' ja nimplaj k'ij xin juicio. ²¹In canojel ja winak ja nquic'utuj ja quito'ic tre ja Dios eje'e' netotaji. Queri' rbin can ja Dios ja cani' tz'ibtal can chipan ja rtzobal rmal ja profeta Joel, ne'e ja Pedro chique ja winak. ²²In xbij chic chique:

—Achi!' ja rix wach tak aj Israel, tec'waxaj ja xtinbij chic chewe ri'. Ja Dios arja' xuya' tre ja Jesús ja raj Nazaret chi xuban jun nimplaj samaj checojol in bien ewotak ja jule' milagro ja xuban chewach. Tri' c'a nkatz'at wi' chi ja Jesús arja' jun achi utz tz'at rmal ja Dios. ²³Ja Dios xuya' lugar chewe chi xecamsaj ja Jesús como xejach pa quek'a' ja winak ja ma cotakin ta ja rtzobal Dios in eje'e' querip chwach cruz. Ja Dios ni rotak wi' ojer chi ja Jesús njach na pa quek'a' ja netzelan rxin como arja' ni rchominto wi' ojer chi niquirwari' nban tre. ²⁴Pro ja Dios to'o rxin chipan ja camíc in xuya' tre chi c'astaji como ja Jesús mta moda q'ueje' ta chijutij pa ruk'a' ja camíc. ²⁵Mta moda como ja rey David ojer quewa' rtz'iban can tre ja Jesús ri': —Anin wotak chi ja wajaw Dios ni c'o wi' wq'uin, c'o pa wiquik'a' in ninruto' utzc'a ni majun nxbej wi' wi'. ²⁶Rmalc'ari' tok congana nquicoti ja wanma in nya' rbixic ja quicotemal ja c'o wq'uin. Ja c'a tok xquincami wotak chi c'a c'o na ja rawutzil nwaybej tri' ²⁷como atat mta moda xquinaya' can ta chijutij chiquicojol ja camnaki'. Ja cuerpo rxin ja Santilaj Awalc'wal wotak chi mataya' lugar tre chi xtak'ay ta. ²⁸Atat ach'obon chinwach nak rbeyal ja utzlaj c'aslemal. Ja tok xquineq'ueje' na awq'uin chijutij jari' congana nnoji ja quicotemal pa wanma. Queri' rtz'iban can ja David ojer, ne'e ja Pedro. ²⁹In xbij chic chique:

—Ixix ja rix wach tak aj Israel, bien kotak chi cami ja David ja kamama' in xemuki in ja rpanteón c'a c'o na kuq'uin camic. ³⁰Pro ja David arja' jun profeta xin Dios in xurkaj tre ja juramento ja rbanon ja Dios quewari': —

David, anin quewa' ntzujuj chawe ri', c'o jun chique ja rawiy amam ja maja'n talaxi, arja' ari' ja Cristo in xtincos como Rey pan ac'axel. Queri' tzujun can tre ja David rmal ja Dios. ³¹Rmalc'ari' ja tok c'oli ja xtz'ibaj can ja David tre re'astajic ja Cristo tokori' tok maja'n titakto ja Cristo chwach'ulew como bien rotak chic chi ne'astaj na. Quewa' ja xtz'ibaj can ri', ja Cristo arja' matiya' can chijutij chiquicojol ja camnaki' in matak'ayi ja rcuerpo chakaja'. ³²Ja Dios arja' xuya' tre ja Jesús chi c'astaji in jari' kotak canojel in kamajon rbxic. ³³C'ac'ari' jotbax chila' chicaj rmal ja Dios in yataj tre rmal ja Tatixel chi xutakto ja rEspíritu Santo wawe' chwach'ulew ja cani' tzujun tre ojer. Ja c'a rixix, ja remajon rtz'atic camic in ja remajon re'axaxic jari' Espíritu Santo banowi. ³⁴Ma ja ta David ja jotbax chila' chicaj pro quewa' nbij ja David ri': —Ja kajaw Dios quewa' xbij tre ja Wajaw ri': —Catz'abe' pa wiquik'a' como congana nim ak'ij, ³⁵wawe' natq'ueje' wi' in nenucoj na pan awakan ja netzelan awxin, atat natch'eco quixin, ne'e. Queri' rbin can ja David. ³⁶Rmalc'ari' tok nbij chewe, ja Jesús arja' rip chwa cruz como ixix xixc'utuni ja camic trij pro jari' mismo Jesús cojon chic rmal ja Dios como Rajaw nojelal, cojon chic rmal como Cristo. Bien tewotakij ja c'a xinbij chewe ri' in bien ticotakij chakaja' ja kach tak aj Israel pro ni canojelal. Queri' xbij ja Pedro chique.

³⁷Ja c'a winak tok quic'axaj ja xbij ja Pedro chique congana xk'ututuj ri' ja canma. Quewa' quibij ri':

—Ixix ja rix kach tak aj Israel znak c'a c'o rjawaxic chake chi nkaban camic? xeche' tre ja Pedro in chique ja jule' chic apóstol. ³⁸Ja c'a Pedro xbij chique:

—Teq'uexa' ja rena'oj in teya'a' can ja ritzelal in chakaja' quixban bautizar chejunal pa rubi' ja Jesucristo utzc'a chi ncuytaji ja rewil emac. Ja wi queri' neban ja Dios arja' nutakto na ja rEspíritu Santo ewq'uin. ³⁹Jari' Espíritu Santo ja rtzujun can ja Dios ojer como arja' nrajo' nutakto ewq'uin in cuq'uin ewalc'wal in cuq'uin chakaja' canojel ja winak ja rec'o pa natlaj tak tinamit. Ja rEspíritu Santo arja' ntakto cuq'uin canojel ja winak ja nesiquix rmal ja Dios chi nquinimaj ja rtzobal, ne' chique.

⁴⁰Jawa' tzij xbij ja Pedro chique ja winak in jule' chic paxbanem xuya' chique chakaja', quewa' xbij chique ri': —Quixtotaji, maxta teban ja ritzelal ja cani' nqueban ja ritzel tak winak trewa' tiempo ri', ne' chique.

⁴¹Ja winak ja utz quic'axaj ja xbij ja Pedro eje'e' xeban bautizar in jari' mismo k'ij ec'o la oxil mil ja xe'oc cachbil ja kach'alal. ⁴²Eje'e' congana quetij quek'ij chi rotakixic ja tijonem ja ne'ut chiquewach cumal ja rapóstol, xa jun quibanon. Ni nquemol wi' qui' chi rtijic ja caxlanway jari' nquinatbej rxin ja Jesús. Chijutij quimajon rbanic ja roración.

* * * * *

⁴³Ja winak congana quixbej qui' canojelal como ja rapóstol eje'e' yataj chique chi congana milagro queban. ⁴⁴Canojel ja kach'alal xa

jun quina'oj, nojel ja meba'il ja c'o cuq'uin xa jun quech'ob trij. ⁴⁵Eje'e' nquic'ayij ja quimeba'il in nqueya' ja rjil chique ja kach'alal ja c'o rjawaxic chique. ⁴⁶K'ij k'ij ni nequimolo' wi' qui' chipan ja nimlaj templo xin Dios, eje'e' xa jun quibanon. Ne'ewa' pa tak cochoch, congana nequicoti, nojel quec'u'x nojel canma nquimaltioxij tre ja Dios. ⁴⁷Congana nqueya' ruk'ij ja Dios in congana utz netz'at cumal ja winak. Ja kajaw Dios arja' xuya' chique chi k'ij k'ij nij ec'o wi' winak ja nquewil ja totajem xin Dios ja ne'oc cachbil in be más pa nim ja riglesia.

* * * * *

3 ¹Queban jutij ja Pedro rachbil Juan xebe chipan ja nimlaj templo xin Dios a las tres xin takak'ij, jari' hora xin oración. ²Nojel tak k'ij ni c'o wi' jun achi tri' arja' ti cojo, ni pa ralaxic wi' chi cojo. C'amonel ja ti cojo chipan ja templo, ya'on chuchi' jun puerta. C'o rubi' nbix tre ja puerta, La Hermosa ne'xi. Tri' nya' can wi' ja ti cojo chi rc'utuxic limosna chique ja winak ja ne'oc chipan ja templo. ³Ja c'a tok xerutz'at ja Pedro rachbil Juan chi ne'oc chipan ja templo c'o jun limosna xc'utuj chique. ⁴Ja c'a reje'e' quitz'elwachij in ja Pedro quewa' xbij tre ri': — Ko'atz'elwachij, ne' tre. ⁵Ja ti cojo congana xuya' rxquin, ja xuch'ob arja' chi c'oli nsipax can tre. ⁶Pro ja Pedro quewa' xbij tre ri': — Anin ni majun pwok c'o wq'uin pro ja Dios arja' rya'on chwe chi nincowini natntzursaj. Camic nbij chawe, pa rubi' ja Jesucristo ja raj Nazaret catyictaji in catbini, ne' tre. ⁷C'ac'ari' ja Pedro xuchap chi riquik'a', xuyic in ni jari' hora tzuri ja rkan. ⁸Ja c'a cojo xuq'uiak ri' chicaj, pe'i in xumaj binem. Xerachbilajel ja Pedro in Juan, xe'oc chipan ja templo. Congana nuq'uiak ri' chicaj, janila nuya' ruk'ij ja Dios. ⁹Canojel ja winak quetz'at chi ncowin chic nbini, quetz'at chi rmajon rya'ic ruk'ij ja Dios. ¹⁰Congana sach quina'oj rmal, congana c'asc'o'i quetz'at ja milagro ja bantaji. Queri' queban como bien cotak chi ja rachi arja' mismo ja ni ntz'abe' wi' chipan ja templo ja bar c'o wi' jun puerta rbina'an La Hermosa in tri' nc'utuj wi' ja limosna.

* * * * *

¹¹Ja rachi ni maqueruya' can wi' ja Pedro in Juan. Ec'o chipan ja templo ja bar c'o wi' jun nimlaj rkan jay ja bina'an tre xin Salomón ne'xi. Ja c'a winak matich'obtaj cumal ja bantaji in xebe alnak canojel cuq'uin ja Pedro. ¹²Ja c'a Pedro tok xerutz'at quewa' xbij chique ri':

—Achi'i' ja rix kach tak aj Israel ¿nak tre ja tok matich'obtaj emwal ja bantaji ri'? ¿Nak tre ja tok kas emajon katz'elwachixic? ¿La ajoj xoktzursani ja rachi nech'ob ixix? Ja rachi arja' ncowin chic nbini pro ma rmal ta jun poder kaxin ta ajoj xa chewi' tok tzuri in ma rmal ta chakaja' chi ajoj ok utzlaj tak winak. ¹³Ja Dios quixin ja rAbraham, ja rIsaac in

Jacob, ja Dios quixin ja kati't kamama' arja' bien xk'alasaj chi congana nim ruk'ij ja Jesús ja Ralc'wal. Pro ixix xejach ja Jesús pa quek'a' ja k'etol tak tzij. Ja Pilato arja' rajo' ta xsokpijel pro ma xewajo' ta ixix. ¹⁴Ja Jesús arja' cha'on rmal ja Dios, arja' ni majun ril rumac pro ma xeya' ta lugar tre chi nsokpixel pro ja xeban, c'o jun achi camsanel jari' xec'utuj chi sokpixel. ¹⁵Xecamsaj ja Jesús ja Yo'l c'aslemal pro ja Dios arja' xuya' tre chi c'astaji chiquicojol camnaki'. Jari' katz'at ruq'uin kawach in kamajon rbixic camic. ¹⁶Camic emajon rtz'atic ja rachi ri' ja tzuri in bien ewotak rwach. Pa rubi' ja Jesús tok tzuri. Ja Dios arja' tzursan rxin como ajoj c'o yukulbal kac'u'x ruq'uin ja Jesús. Ja Jesús arja' rya'on chake chi c'o yukulbal kac'u'x ruq'uin in rmal ja yukulbal kac'u'x ruq'uin ja Jesús chewi' tok utz chic ja rachi, mchita nti'on tre in ni chewach ja tok tzuri.

¹⁷Ixix ja rix kach tak aj Israel, ja tok xec'utuj rcamic ja Jesús wotak chi xa ma ewotak ta ja neban in queri' chique ja k'etol tak tzij ja rec'o checojol chakaja'. ¹⁸Pro ja xeban jari' ni rchominto wi' ja Dios in queri' bantaji ja cani' rbin can ojer chipan ja rtzobal. Como canojel ja profeta xin Dios eje'e' quitz'iban can ojer chi ja Cristo nutij na ja rpokonol. ¹⁹Rmalc'ari' tok nbij chewe, teq'uexa' ja rena'oj in teya'a' can ja ritzelal. In quixmelojto ruq'uin ja Dios utzc'a chi nchuptaji ja rewil emac. Quirtari' neban utzc'a chi newila' jun tiempo ja tok nq'ueje'e' ja kajaw Dios checojol in nixquicot rmal. ²⁰Quirtari' neban utzc'a ja Dios xtutakpi chic jutij ja Jesús ja Cristo ja cha'on rmal ja Dios chi noc To'onel ewxin. ²¹Ja Jesús arja' nq'ueje' na chila' chicaj camic pro nerila' na jun k'ij ja tok xtipi chic jutij chi nurchomij na nojelal ja yojtajnak tre ja rwach'ulew ja cani' bin can cumal ja santilaj tak profeta ojer chipan ja rtzobal Dios. ²²Como cani' rbin can ja Moisés chique ja kati't kamama' ojer quewari': —Ja kajaw Dios arja' c'o jun profeta ja xtutakto na ewq'uin ja cani' xuban anin chwe tok xinrutak. Jari' profeta arja' kach aj Israel in bien teya'a' ewxquin tre xa nak ta ja xtibij chewe. ²³Xa nak ta ja mta rgana nc'axaj ja nbij ja profeta eje'e' c'o jun juicio npi na chiquij in nelasaxi chijutij chiquicojol ja tinamit xin Dios. Queri' rbin can ja Moisés, ne'e ja Pedro chique. ²⁴In xbij chic jutij chique.

—Canojel ja profeta xin Dios eje'e' quibin can ojer nak nbantaj na trewa' tiempo ja rok'c'o wi' ri', majtajto rbixic rmal ja rojer profeta Samuel in xa junan quibin can ja jule' chic profeta chakaja'. ²⁵Ixix ix quiy quemam can ja profeta xin Dios, ewxin ixix chakaja' ja rutzil ja rtzujun can ja Dios ojer tokori' xtzujuj can ja tok c'o jun chominem ja xchomij cuq'uin ja kati't kamama' ja tok quewa' xbij tre ja rAbraham ri': —Nojel tinamit ja rec'o chwach'ulew c'oli ja rutzil xin Dios ja nyataj na chique pro rmal ja rawiy amam ja maja'n talaxi tok nban queri' chique, ne'e ja Dios tre. ²⁶Ja Dios xutakto ja Jesús ja Ralc'wal in ewq'uin ixix ja rix kach tak aj Israel xutak wi' nabey. Queri' xuban como arja' nrajo' nuya'

ja rutzil chewe utze'a chi neya' can ja ritzelal chejunal. Queri' xbij ja Pedro chique.

* * * * *

4 ¹Ja Pedro rachbil Juan eje'e' c'a quimajon na tzij cuq'uin ja winak ja tok ec'o jule' sacerdote xe'ekaj cuq'uin e cachbil ja jefe quixin ja chajil templo e cachbil chakaja' ja saduceo. ²Congana penak quiyewal chiquij ja Pedro in Juan rumac ja quimajon quitijoxic ja winak. Quewa' ja tijonem ja quimajon rya'ic ri': —Como c'astaji ja Jesús rmalari' tok nec'astaj na ja camnaki' chakaja', neche'e. ³C'ac'ari' xechapel ja Pedro in Juan, xecoj preso. C'a chi rcab k'ij k'et tzij chiquij como xuban k'ij. ⁴Pro ja winak ja xec'axani rtzobal Dios e q'uiy chique yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesús. Ec'o chi la jo'o' mil canojelal ja yukul chic quec'u'x ruq'uin ja Jesús ja xa queyon achi'i'.

⁵Ja c'a chi rcab k'ij ja k'etol tak tzij quixin ja raj Israel quemol qui' pa Jerusalén e cachbil ja principali' xin tinamit e cachbil chakaja' ja maestro ja netijon quixin ja winak tre ja ley xin Dios. ⁶C'oli Anás ja lok'laj sacerdote e rachbil Caifás, Juan, Alejandro in canojel ja familia rxin ja lok'laj sacerdote. ⁷C'ac'ari' quetak quic'amaric ja Pedro in Juan. Ja c'a tok ec'o chic chiquewach quewa' quibij chique ri':

—¿Nak moda tok xixcowini xetzursaj ja rachi? ¿Nak bin chewe chi xetzursaj? xeche' chique. ⁸Ja c'a Pedro arja' nojnak ja rEspíritu Santo pa ranma in quewa' xbij chique ri':

—Ixix ja rix k'etol tak tzij, ixix ja rix principali' rxin ja katinamit ja rok aj Israel, ⁹camic emajon rc'axaxic chake nak rbanic ja rutzil ja xuwil ja rachi ja ti cojo nabey. C'ol egana newotakij nak xuban ja tok tzuri. ¹⁰Bien tewotakij in ticotakij chakaja' canojel ja kach tak aj Israel, pa rubi' ja Jesucristo ja raj Nazaret tzuri ja rachi in rmal ja Jesucristo ja tok pa'l chikawach camic. Ixix xixc'utuni chi nrip chwach cruz ja Jesús pro ja Dios arja' xuya' tre chi c'astaji chiquicojol camnaki'. ¹¹Ja Jesús arja' cani' jun abaj ja más na nim ruk'ij chi rbanic jun jay como jari' abaj jari' nchapowi ja resquina'il ja jay. Pro ixix ix cani' jule' banol tak jay ja xa nquech'a' ja rabaj ja más na nim ruk'ij como mta egana ruq'uin ja Jesús, xa itzel xetz'at. ¹²Solo ruq'uin ja Jesús nkawil wi' ja totajem xin Dios, ni majun nak chi ta rtakonto ja Dios wawe' chwach'ulew ja nto'o kaxin, ne'e ja Pedro.

¹³Ja k'etol tak tzij quetz'at chi matiquixbej qui' ja Pedro in Juan in queya' cuenta chique chi ma e ajtija' ta in xa e tak sencillo rmalari' tok congana c'asc'o'i xequetz'at. C'ac'ari' ch'obtaj cumal chi xerachbilaj ja Jesús. ¹⁴Quetz'at ja rachi ja tzuri chi arja' pa'l pa quixquin ja Pedro in Juan chewi' tok mta nequichapbej. ¹⁵C'ac'ari' xequilasajel chipan ja lugar ja bar quimolon wi' qui' utzc'a chi eje'e' nquichomij queyon nak nqueban chique. ¹⁶Quewa' quibij chibil tak qui' ri':

—¿Nak c'a nkaban chique ja rachi'i'? Como ja winak ja rec'o pa Jerusalén bien k'alaj chiquewach canojel chi c'o jun nmlaj milagro queban in mta moda xtikawawaj ta. ¹⁷Mejor, quewa' kabij chique ri': —Ma tenataj chi ta rubi' ja Jesús chiquewach ja winak. Ja c'a wi ma xtenimaj ta ja nkabij chewe jari' netij na pokon pa kak'a', koche' chique. Queri' nkaban utzc'a chi matibe más rbixic pa nim ja milagro ja queban. Queri' quibij. ¹⁸C'ac'ari' xequisiq'uij chic jutij in quewa' quibij chique ri': —Ma que'etijoj chi ta ja winak tre ja Jesús, ma tenataj chi ta rubi' chiquewach, xeche' chique. ¹⁹Pro ja Pedro in Juan quewa' quibij chique ri':

—Bien tech'obo' ¿la rubey c'ari' nech'ob ixix chi matikanimaj chic ja Dios in ixix chic nixkanimaj? ²⁰Ajoj mta moda ja maquita xtikaya' rbixic ja katz'aton in ja kac'axan, xeche' chique.

²¹Ja c'a k'etol tak tzij eje'e' quibij chic chique chi nquetij na pokon pa quek'a' ja wi xtiquemaj chic jutij rbixic ja Jesús. Ja tok bitaji tzij ri' cumal c'ac'ari' xequisokpijel. Ma xecowin ta queban ta pokon chique como canojel ja winak congana nqueya' ruk'ij ja Dios rmal ja milagro ja bantaji. ²²Queri' queban ja winak como ja rachi ja bantaj jun milagro tre arja' más cuarenta rjuna'.

* * * * *

²³Ja c'a Pedro in Juan ja tok xesokpixel xebe cuq'uin ja cachbil. Ja c'a tok xe'ekaji quemaj rcholic chiquewach nojel ja bix chique cumal ja jefe quixin sacerdote in cumal ja principali' xin tinamit. ²⁴Ja c'a cachbil tok quic'axaj eje'e' quec'am qui' chi rbanic ja roración, quewa' quibij ri':

—Kajaw Dios, atat at Rajaw nojelal como atat xatwinakarsani ja caj in rwach'ulew in mar chakaja'. Atat xatwinakarsani nojelal. ²⁵C'o jun tzij abin can ojer ja tz'ibtal can rmal ja David ja rajsamajel awxin, quewa' nbij ri': —Ja ma e aj Israel ta ¿nak tre tok xa ch'a'oj cajo'? In ja raj Israel ¿nak tre tok xa itzel tak na'oj quech'ob ja mta noc wi'? ²⁶Ja rey xin rwach'ulew eje'e' quichomij qui' chi nqueban ja ch'a'oj in chakaja' ja k'etol tak tzij eje'e' quemol qui' chi nech'ojin wq'uin in ruq'uin ja Cristo ja ncha'on. Queri' abin can. ²⁷In ni queri' bantaji ja cani' abin can ojer. Como ja Herodes rachbil Poncio Pilato eje'e' quec'am qui' wawe' pa Jerusalén chi rcamasaxic ja Jesús ja Santilaj Awalc'wal ja racojon como To'onel kaxin ja rok winak. Queri' queban e cachbil ja winak tanto chique ja ma e aj Israel ta in chique ja raj Israel chakaja'. ²⁸Ja queban nij achominto wi' ojer chi nbantaj na. ²⁹Kajaw Dios, camic natz'at chi congana quiyewal chake pro ajoj ok ajsamajela' awxin in nkac'utuj chawe chi nacowirsaj más kac'u'x utzc'a chi matikaxbej ki' nkaya' más rbixic ja ratzobal. ³⁰Atat ta xcattzursan quixin ja yawa'i' in xtaban ta nimak tak milagro pa rubi' ja Jesús ja Santilaj Awalc'wal. Queri' ja roración queban.

³¹Ja c'a tok tzuri ja roración cumal xusil ri' ja lugar ja bar quimolon wi' qui' in noji ja rEspíritu Santo pa tak canma canojel, quemaj rbixic ja rtzobal Dios pro majun xbeben ri'il c'o ta chique.

* * * * *

³²Ja kach'alal eje'e' quic'amon qui', xa jun quibanon canojelal. Ja quimeba'il xa jun quibanon tre. Mta jun chique nbij ta: —Xa nuyon wxin anin, ne' ta tre ja rmeba'il. ³³Ja rapóstol k'ij k'ij ni nqueya' wi' rbixic ja quitz'aton tre ja rc'astajic ja Jesús, congana poder xin Dios c'o cuq'uin in c'oli ja rutzil xin Dios pa quewi' canojelal. ³⁴Mta jun chiquicojol ja c'o ta rjawaxic tre como ja kach'alal wi' c'o jun culew owi' c'o jun cochoch jari' nquic'ayij, nquec'amel ja rjil ³⁵in nquejach pa quek'a' ja rapóstol. Ja c'a rapóstol eje'e' nquejach chic chique ja c'o rjawaxic chique.

³⁶Tzuc'a c'o jun kach'alal José rubi', arja' riy rumam can ja Leví, pa Chipre penak wi'. Ja rapóstol eje'e' quicanoj chic jun rubi', Bernabé quibij tre. Bernabé tibij tzij jun achi ja nyukba' quec'u'x winak. ³⁷Ja c'a Bernabé c'o jun ulew xc'ayij, ja c'a rjil xuc'amel in xujach pa quek'a' ja rapóstol.

* * * * *

5 ¹Pro c'o chi na jun ja rachi Ananías rubi' in ja rxjayil Safira rubi'. Eje'e' c'o jun ulew quic'ayij chakaja'. ²Ja rAnanías c'o jalal rjil ja rulew q'ueje' can ruq'uin in ja c'a jalal chic jari' xuc'amel, xujach pa quek'a' ja rapóstol pro xbij chique chi xa jari' rjil nojelal ja rulew. Xa junan quech'ob ruq'uin ja rxjayil chi queri' nqueban. ³Ja c'a tok jachtaj rmal quewa' bix tre rmal ja Pedro ri':

—Ananías, c'o jalal rjil ja rulew q'ueje' can awq'uin. ¿Nak tre ja tok xaban queri'? ¿Nak tre ja tok xaya' lugar tre ja Satanás chi xoc pan awanma in xatrtakchi'ij chi xatz'ak tzij chwach ja rEspíritu Santo? ⁴¿La ma awxin ta la'an chewi' ja rulew? in c'ol ak'a' tre chi xac'ayij. In ja rjil chakaja' awq'uin atat c'o wi' nak naban tre pro ja ma utz ta xaban xatz'ak tzij. ¿Nak tre ja tok xaban queri'? Chwach Dios xatz'ak wi' tzij, ma chiquewach ta winak, ne'xi ja rAnanías.

⁵Ja c'a rAnanías tok xc'axaj ja bix tre be chi tok'ulew in cami. Ja c'a winak tok quic'axaj chi cami ja rAnanías congana quixbej qui' rmal. ⁶Ec'o c'a jule' c'ajola' eje'e' xebe ruq'uin ja camnak chi rbatz'ic. Ja tok batz'taj cumal quitelejel in xequimuku'.

⁷C'o la oxil hora ticami ja rAnanías ja tok xekaji rxjayil cuq'uin ja rapóstol. Arja' ni majun nak ta rnaben chi cami ja rchajil. ⁸Ja c'a Pedro quewa' xbij tre ri':

—Tabij chwe, ja tok xec'ayij ja rulew ¿la xa jari' rjil nojelal ja cani' xejach pa kak'a'? Queri' xbij tre.

—Xa jari' rjil nojelal, ne'xi rmal ja rixok.

9—¿Nak tre tok xa junan xech'ob ruq'uin ja rawachajil, nak tre tok laj xewajo' xec'ambajaj ja rEspíritu Santo xin Dios ja kajaw? Tatz'ata' mpe' le', camic xemelojto ja xe'emuku rxin ja rawachajil in camic natcam chic atat, natquitelejel in natequimuku' chakaja', ne'e ja Pedro tre.

10Ja c'a tok bitaji tzij ri' be chi tok'ulew ja Safira, chwach ja Pedro pune' kaj wi' in cami. Ja c'ajola' tok xe'urkaji quetz'at chi camnak chic. C'ac'ari' quitelejel in xequimuku' chic. Pa rxquin ja rchajil quemuk wi'. 11Ja c'a riglesia congana quixbej qui' canojelal in queri' queban canojel ja jule' chic winak chakaja' ja tok quic'axaj ja bantaji.

* * * * *

12Ja c'a rapóstol c'o jule' nimak tak milagro nqueban chiquewach ja winak. Ja kach'alal xa jun quibanon canojelal. C'o jun pa rkan jay chuchi' ja nimlaj templo xin Dios in c'o rubi' ja pa rkan jay, xin Salomón ne'xi, in tri' nquemol wi' qui' ja kach'alal. 13Ja c'a jule' chic winak eje'e' nquixbej qui' chi xque'oc ta chiquicojol ja kach'alal pro utz xetz'ati ja kach'alal cumal ja tinamit. 14Más chi na e q'uiy ja winak yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo tanto chique achi' in chique ixoki' chakaja' in xe'oc cachbil ja kach'alal. 15Ec'oli ja yawa'i' xelasaxel pa tak bey eya'on chwach tak quiwarbal. Queri' ban chique utzc'a ja Pedro tok npeti masqui xa rnatu' nk'ax chiquij ni netzuri. 16In chakaja' e q'uiy chique ja winak ja rec'o pa tak tinamit ja c'o chinakaj ja tinamit Jerusalén eje'e' xequec'amto ja yawa'i' ja rec'o cuq'uin, xequec'amto ja remajtajnak cumal itzel tak espíritu in xetzuri canojel.

* * * * *

17Pro yictaji ja lok'laj sacerdote in xeyictaji chakaja' canojel ja rec'o ruq'uin, eje'e' ri' ja saduceo, eje'e' congana quiakirnak canma chiquij ja rapóstol. 18Xequechap in xequecoj pa che'. 19Pro c'o jun ángel xin Dios xurkaji chak'a', xujak ruchi' ja che' in xerlasajto ja rapóstol. Ja c'a tok xelastajto quewa' bix chique rmal ja ángel ri': 20—Camic jix chipan ja nimlaj templo xin Dios, jeya'a' rbixic chique ja winak nak rbanic ja c'ac'a c'aslemal ja nuya' ja Jesucristo, xeche'xi. 21Ja tok quic'axaj ja bix chique xebe, kas nsamuke'e xe'ekaj chipan ja templo in quemaj quitijoxic ja winak.

Ja lok'laj sacerdote in ja rec'o ruq'uin eje'e' quemol qui' cuq'uin ja k'etol tak tzij rxin ja tinamit Israel, xequetakel jule' pulisiya' chi quic'amaric ja rapóstol. 22Pro ja pulisiya' tok xe'ekaji quetz'at chi ma ec'o chi ta ja rapóstol pa che'. C'ac'ari' xemelojto, xurquiya'a' rbixic ja bantaji. 23Quewa' quibij ri': —Ja tok xokekaji chuchi' ja che' bien tz'apali in bien chajin cumal ja soldado chakaja'. Pro ja tok kajak ruchi' ni majun winak c'o chi ta chipan, xeche'e. 24Ja lok'laj sacerdote rachbil ja jefe quixin

ja chajil templo e rachbil ja jule' chic sacerdote ja nimak quek'ij eje'e' congana sach quina'oj rmal ja bix chique in quewa' quibij chibil tak qui' ri': —¿Nak la c'a xtuban awa' ja bantaji ri'? xeche'e. ²⁵C'ac'ari' c'o jun achi xekaj cuq'uin in xbij chique: —Ja rachi'i' ja xe'ecoj pa che', camic quimajon quitijoxic ja winak chipan ja nimlaj templo xin Dios. Queri' xbij chique. ²⁶Ja c'a jefe quixin ja chajil templo e rachbil ja pulisiya' xebe chi quic'amaric ja rapóstol. Ja c'a tok xe'ekaj cuq'uin xequechap pro xarwari' mta pokon queban ta chique como nquixbej qui' chiquewach ja winak: —Matzij koqueq'uiak tza'n abaj, xeche'e. C'ac'ari' xequec'amoto ja rapóstol.

²⁷Ja c'a tok xe'urkaji xequejach pa quek'a' ja k'etol tak tzij. Ja c'a lok'laj sacerdote quewa' xbij chique ja rapóstol ri':

²⁸—Ajoj cow xixkachap, kabij chewe chi ma tenataj chi ta rubi' ja Jesús chiquewach ja winak. ¿Nak c'a tre ja tok matenimaj ja kabij chewe? Como ja tijonem neya' congana benak pa nim camic wawe' chipan ja tinamit Jerusalén in c'uluto newajo' neya' chakij chi ajoj xokcamsan rxin ja Jesús, ne' chique. ²⁹Ja c'a Pedro e rachbil ja jule' chic apóstol quewa' quibij chique ri':

—Ajoj puersa nkanimaj ja nbij ja Dios chake chi nkaban chwach ja nixkanimaj ixix. ³⁰Ixix xec'utuj ramic ja Jesús, xec'utuj chi nrip chwach cruz. Pro ja katata' Dios ja Dios quixin ja kati't kamama' arja' xuc'as chiquicojol camnaki'. ³¹Ja Dios congana xucoj rchok'ak', xuya' tre ja Jesús chi más nim chi na ruk'ij in ja camic rcojon como Jefe pa kawi', rcojon como To'onel kaxin. Queri' xuban ja Dios como ja kas nrajo' chewe ja rix wach tak aj Israel chi neq'uex ja rena'oj in neya' can ja ritzelal utzc'a chi ncuytaji ja rewil emac. ³²Nojel ja c'a kabij kaj chewe ri' jari' katz'aton in kac'axan in chakaja' ja rEspíritu Santo arja' rmajon rk'alasaxic chi ni katzij wi'. Ja Dios arja' rtakonto ja rEspíritu Santo kuq'uin kanojel ja nokniman rxin. Queri' quibij ja rapóstol chique.

³³Ja tok quic'axaj ja bix chique congana pi quiyewal rmal, ncajo' nequicamsaj ja rapóstol. ³⁴Pro tri' c'o wi' jun fariseo Gamaliel rubi', arja' jun chique ja maestro ja netijon quixin ja winak tre ja ley xin Dios in congana utz ntz'at cumal ja tinamit canojel. Ja c'a Gamaliel pe'i in xbij chique ja rapóstol chi ne'el jurata chiquicojol. ³⁵Ja c'a tok e'elnak chic xumaj tzij ja Gamaliel cuq'uin ja rach k'etol tak tzij:

—Achi'i' ja rix wach tak aj Israel, kas tech'obo' na jutz'it ja neban chique ja rachi'i'. ³⁶Turkaj chewe nak bantaji ja tok c'o jun achi yictaji Teudas rubi', arja' xucoj ri' ruyon como jun nimlaj achi in ec'o la quiji' ciento ja rachi'i' ja quecoj qui' ruq'uin. Pro ja Teudas arja' camsaxi in xe'anmaji ja rachbil canojelal. Queri' queban, pan ekal xeq'uisci, mta nak ta queban. ³⁷In c'o chi na jun ja rachi rbina'an Judas ja raj Galilea queri' xuban chakaja' como arja' yictaji tokori' tok c'o jun censo bani in e q'uiy ja winak ja quecoj qui' ruq'uin. Pro ja Judas arja' camsaxi chakaja' in

xechictaji ja rachbil canojelal. ³⁸Rmalc'ari' tok nbij chewe camic, maxta c'oli nak ta teban chique ja rachi'i' pro mejor ja neban, que'esokpijel. Queri' nbij chewe como nojel ja quimajon rbanic wi xa tijonem quixin winak jari' xa nq'uis kaj ruyon. ³⁹Pro wi tijonem xin Dios ja nqueya' jari' mta moda xteyoj ta ixix. Kas tebana' cuenta, matzij xa ruq'uin Dios quixch'ojin wi', ne'e ja Gamaliel chique ja rachbil.

⁴⁰Eje'e' ch'obtaj cumal ja bix chique, quetak quic'amaric ja rapóstol. Ja tok xe'urkaji ja rapóstol xequirapaj in quewa' quibij chic chique ri': —Ma tenataj chi ta rubi' ja Jesús chiquewach ja winak, xeche' chique. C'ac'ari' xequisokpijel. ⁴¹Xebe ja rapóstol, congana nequicoti como yataj chique chi quetij pokon pa rubi' ja Jesucristo. ⁴²K'ij k'ij ni nequitioj wi' ja winak chipan ja templo in chi tak jay chakaja', ni nqueya' wi' rbixic ja Jesucristo chique.

* * * * *

6 ¹Jari' tiempo c'o jun problema winakar chiquicojol ja kach'alal como congana e q'uiy chic. K'ij k'ij ni c'o wi' ja way njachi pro ja kach'alal ja netzijon pa griego eje'e' quewa' quibij ri': —Ja malca'n tak ixoki' ja rec'o kuq'uin ajoj ma kas ta c'oli ja way njach chique chiquewach ja netzijon pan hebreo, xeche'e. ²Ja c'a cablajuj apóstol eje'e' xequemol ja kach'alal canojelal in quewa' quibij chique ri':

—Kach'alal, ajoj ma yatal ta chakij chi xtikatanba' ta rbixic ja rtzobal Dios in xtikamaj chi ta rjachic ja way. ³Rmalc'ari' tok nkabij chewe camic, que'ecanoj e wuku' achi'i' checojol ja utz netz'at cumal ja kach'alal, jule' achi'i' ja nojnak ja rEspíritu Santo pa tak canma in congana tz'akat quina'oj. Ja c'a tok xquecontaj emwal ajoj nkaya' chi quekul chi eje'e' nejachowi ja way. ⁴Ja c'a nkaban ajoj xajutij nkamaj rbanic ja roración in xajutij nkamaj quitijoxic ja winak tre ja rtzobal Dios, xeche'e ja rapóstol.

⁵Ja kach'alal utz quic'axaj canojelal ja bix chique. Xequicanoj ja wuku' achi'i', jun Esteban rubi', arja' congana yukulbal ruc'u'x ruq'uin ja Jesucristo in nojnak ja rEspíritu Santo pa ranma. Ja re waki' chic quewa' quebi' ri', Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas in Nicolás. Ja Nicolás arja' aj Antioquía in ja nabey tok maja'n tinimaj ja Jesucristo xnimaj ja religión quixin ja raj Israel. ⁶Ja c'a wuku' achi'i' xepabax chiquewach ja rapóstol. Ja c'a rapóstol eje'e' queban orar pa quicuenta in queya' quek'a' pa quewi'.

⁷Ja c'a rtzobal Dios xa jani' be más pa nim in congana xeq'uiyir más ja kach'alal pa Jerusalén. Congana e q'uiy chique ja sacerdote quinimaj ja rtzobal Dios chakaja' in yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo.

* * * * *

⁸Ja c'a rEsteban arja' nojnak ja rutzil xin Dios pa ranma in congana poder xin Dios c'o ruq'uin, c'o jule' nimak tak milagro nuban chiquewach

ja winak. ⁹C'o jun jay xin molbal ri'il ja rubi' nbixi molbal ri'il quixin ja winak ja rewasanel libre ne'xi. Ec'o jule' winak e aj Cirene ec'o chipan ja molbal ri'il e cachbil jule' e aj Alejandría, jule' chic e aj Cilicia in jule' chic e aj Asia, eje'e' xeyictaji in quemaj rch'a'ic tre ja rEsteban ja nbij. ¹⁰Pro ja tok ntzijoni ja rEsteban eje'e' maticanoy chic cumal nak la nquibij chic tre como congana tz'akat rna'oj in ja rEspíritu Santo uc'ayon rxin chi rbixic ja tzij. ¹¹Ja c'a queban, ec'o jule' achi'i' xequicano, queya' pwok chique in quewa' quibij chique ri': —Camic tewasaj rtzijoxic ja rEsteban, quewa' nebij chique ja winak ri': —Ja rEsteban xa itzel ntzijon tre ja Moisés, xa itzel ntzijon tre ja Dios chakaja', quixche'e, xeche' chique. ¹²Queri' queban ja rachi'i', quetz'ak tzij trij ja rEsteban in rmalari' tok ja tinamit e cachbil ja principal'i' e cachbil chakaja' ja maestro xin ley eje'e' xeyictaj trij. Ja c'a rachi'i' tok xe'ekaj ruq'u'in ja rEsteban quechap in quec'amel chiquewach ja k'etol tak tzij. ¹³Ec'o chic jule' achi'i' xequicano ja ne'oc testigo chi nquetz'ak tzij trij. Ja c'a testigo quewa' quibij chique ja k'etol tak tzij ri': —Jala' jun achi le' arja' xajutij rmajon rbixic jule' tzij tre ja santilaj templo xin Dios in tre ja ley xin Moisés chakaja' pro xa ma utz ta ja nbij tre. ¹⁴Como ajoj bien kac'axan ja nbij chi Jesús ja raj Nazaret nuyoj na ja templo in nuyoj na ja costumbre ja yatajnak chake rmal ja Moisés. Queri' nbij ja rachi, xeche'e ja testigo. ¹⁵Ja c'a k'etol tak tzij canojel kas quitz'elwachij rpalaj ja rEsteban como ja rpalaj queri' nca'yi ja cani' nca'y jun ángel xin Dios.

* * * * *

7 ¹C'ac'ari' ja lok'laj sacerdote quewa' xbij tre ja rEsteban ri': —¿La katzij ja nquibij ja testigo chawe? ne' tre. Ja c'a rEsteban arja' xumaj tzij cuq'u'in ja k'etol tak tzij, quewa' xbij chique ri': ²—Ixix ja rix principal'i' in ewanojel ja rix wach tak aj Israel tec'waxaj ja xtinbij chewe ri'. Ja Dios ja congana ruch'a' arja' xuc'ut ri' chwach ja kamama' Abraham ojer tokori' tok c'a c'o na ja rAbraham pa Mesopotamia tok maja'n tibe chipan ja tinamit Harán. ³Quewa' xbij ja Dios tre ja rAbraham ri': —Taya'a' can ja ratinamit, que'aya'a' can ja rawach'alal, c'o chi na jun tinamit ja xtinc'ut chawach, tri' jat wi', ne' tre. ⁴Ja c'a rAbraham arja' xelto pa Mesopotamia ja bar ec'o wi' ja winak ja re caldeos neche'xi, in be chipan ja tinamit Harán, tri' xeq'ueje' chi wi'. Ja c'a tok cami ja rtata' ja rAbraham takto ja rAbraham rmal ja Dios wawe' chipan ja tinamit ja bar okc'o wi' camic ja rok aj Israel. ⁵Mta jun ulew wawe' ja xuya' ta tre nixtac'a jutz'it ta pro c'oli xtzujuj tre, quewa' xbij tre ri': —Abraham, nerila' na jun k'ij ja tok anin xtinjach ja tinamit pan ak'a' in pa quek'a' ja rawiy amam chakaja'. Queri' xbij ja Dios tre masqui jari' tiempo ja rAbraham ni majun ti ralc'wal tri'. ⁶In xbij tre chakaja': —Ja rawiy amam can eje'e' neq'ueje' na quiji' ciento juna' pa

jun chic tinamit in nquetij na pokon pa quek'a' jule' winak ja ma e cach aj tinamit ta. ⁷Pro anin c'o jun juicio ntakel chiquij ja winak ja nebano pokon chique. C'ac'ari' ne'elto libre ja rawiy amam, ne'urkaj chipan awa' ja tinamit ri' ja xtinjach pa quek'a' in wawe' nqueya' wi' nuk'ij, ne'e ja Dios tre. ⁸Ja Dios c'o jun chominem xchomij ruq'uin ja rAbraham, chominem xin circuncisión ne'xi. Ja c'a rAbraham c'o jun ti rc'ajol q'ueje'e, Isaac rubi'. Ja c'a tok xuban waxaki' k'ij tiq'ueje'e ja tac'al xuban circuncidar. In queri' xuban chic ja rIsaac chakaja' ja tok xoc achi c'o jun ti rc'ajol q'ueje'e, Jacob rubi', chakaja' xuban circuncidar. In queri' xuban chic ja Jacob chakaja' tok xoc achi ec'o cablajuj rc'ajol xeq'ueje'e, eje'e' ri' ja xesepo kaxin ja rok tinamit Israel.

⁹Queban jutij ja rc'ajol Jacob congana quiakir canma trij ja ti quechak' rbina'an José rmalc'ari' tok quic'ayijel pa quek'a' jule' winak. Ja c'a José arja' c'amarel chipan ja tinamit Egipto pro ja Dios c'o ruq'uin, ¹⁰Dios to'o rxin chipan nojel ja rpokonal xutij, xuya' más rna'oj in rmalari' ja tok congana utz tz'ati ja José rmal ja Faraón ja rey xin Egipto. Ja c'a Faraón arja' cojo rxin ja José como gobernador xin Egipto in xuya' tre chi arja' npe'e trij nojel ja meba'il ja c'o pa rochoch.

¹¹Jari' tiempo c'o jun nimlaj wa'al winakar pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Egipto in pa rcuenta Canaán, congana quetij rpokonal ja winak rmal. Ja c'a kati't kamama' eje'e' maticanoy chic cumal nak la nquetij. ¹²Pro ja Jacob ja tok xurkaj rbixic ruq'uin chi c'o trigo pan Egipto arja' xerutakel ja rc'ajol chi nequiloko' ja trigo. Jari' tok xebe nabey viaje. ¹³Ja c'a tok xebe chic pa rca'mul ja tok xe'ekaji quewa' bix chique rmal ja José ri': —Anin in echak', xeche'xi. Ja c'a rey xin Egipto tri' rotakij wi' chi aj Israel ja José. ¹⁴C'ac'ari' ja José xutak rc'amaric ja Jacob ja rtata' in xutak quic'amaric ja rch'alal chakaja', e setenticinco chi canojelal. ¹⁵Queri' c'a rbanic ja tok pan Egipto xeq'ueje' chi wi' ja Jacob. Pan Egipto cam wi' arja' in tri' xecam wi' chakaja' ja rc'ajol ja xesepo kaxin ja rok tinamit Israel. ¹⁶Ja c'a tok be tiempo c'amarto ja quibakil, xe'urmuk chic jutij chipan jun panteón ja c'o chipan ja tinamit Siquem. Jari' panteón lok'on can rmal ja camnak Abraham como ja rAbraham c'o jule' sakapwok rya'on chique jule' winak e rc'ajol jun achi rbina'an Hamor jari' rlok'ben can ja panteón.

¹⁷Ja c'a tok xa nnakajinto ja tiempo ja nban wi' cumplir ja rtzujun ja Dios tre ja rAbraham congana quesep más qui' ja kach tak aj Israel chipan ja tinamit Egipto. ¹⁸Jari' tiempo ja gobierno xin Egipto xoc pa ruk'a' jun chic rey ja ma rotak ta nojel ja rbanon can ja José. ¹⁹Ja c'a rey xa jun nimlaj engaño xuban chique ja kach tak aj Israel ja rec'o pan Egipto como c'o jun orden xuya', quewa' nbij ja orden ri': —Ja tok ec'oli calc'wal ja raj Israel ne'alaxi ja tak ala'i' puersa neya' can queyon utzc'a chi necami, ne'e. ²⁰Chipan ari' tiempo xalax wi' ja Moisés. Ja c'a Moisés

arja' jun ti yaqui' congana utz tz'at rmal ja Dios. Ja c'a rtata' rute' xa oxil' ic' quiq'uittzij pa cochoch ²¹ c'ac'ari' puersa queya' can. Pro c'o jun rme'al ja rey xin Egipto arja' xusiq'ucl ja ti Moisés in xuc'amel chi rochoch, arja' q'uittzin chic rxin, xuban tre cani' ti ral. ²² Ja c'a Moisés arja' xtijoj ri' tre nojel ja tijonem quixin ja raj Egipto. Ja tok ntzijoni congana natrusil ja nbij in nojel ncowini nuban.

²³ Ja c'a tok ca'winak rjuna' chic ja Moisés xuban jutij xuch'ob chi ne'erk'ijla' ja rach tak aj Israel in be. ²⁴ Ja c'a tok xekaj cuq'uin c'o jun aj Israel xutz'at congana pokon nban tre rmal jun aj Egipto. C'ac'ari' xuto' ja raj Israel, xuban rc'axel tre ja raj Egipto in xcamsaj. ²⁵ Quewa' xuch'ob kaj pa ranma ri': —Ja wach tak aj Israel eje'e' nch'obtaj ala' cumal chi Dios intakyonto utzc'a chi nenwasajel libre pa quek'a' ja raj Egipto, ne' kaj, pro ja raj Israel eje'e' matich'obtaj cumal. ²⁶ Ja c'a chi rcab k'ij chic ec'o ca'i' ja raj Israel xerutz'at quimajon ch'a'oj. Rajo' ta laj xerujach in quewa' xbij chique ri': —¿Nak tre ja tok neban ch'a'oj? Pro xwa'n ewach aj tinamit ewi', ne' chique. ²⁷ Ja c'a rachi ja nnako rxin ja rachbil arja' xumin ja Moisés in quewa' xbij tre ri': —¿Nak bin chawe chi atat natbano mandar kaxin? ¿Nak bin chawe chi atat natk'eto tzij chakij? ²⁸ ¿La nawajo' ninacamsaj chic anin ja cani' xaban tre ja raj Egipto iwir? ne' tre. ²⁹ Ja c'a Moisés ja tok xc'axaj chi queri' bix tre xanmajel, c'a c'a nat be wi' chipan jun tinamit rbina'an Madián. Pa Madián q'ueje' chi wi' chiquicojol jule' winak ja ma e rach aj Israel ta. Tri' c'ule' wi' in tri' xe'alax wi' e ca'i' tak rc'ajol chakaja'.

³⁰ Ca'winak juna' tekaji ja Moisés pa Madián ja tok xuban jutij c'o jun ángel winakar chwach chipan ja chakijlaj ulew ja c'o chinakaj ja jayu' rbina'an Sinaí. C'o jun moc rxulquiej rmajon c'atem in chipan ja k'ak' winakar wi' ja ángel. ³¹ Ja c'a Moisés congana c'asc'o'i xutz'at. Como c'o rgana nutz'at chi utz rmalc'ari' ja tok til pon más ruq'uin. Chaka c'a jalal ja tok c'o jun kulaj xc'axaj rxin ja kajaw Dios, quewa' bix tre rmal ja Dios ri': ³² —Anin in Dios quixin awati't amama', in Dios rxin ja rAbraham, in Dios rxin ja rIsaac, in Dios rxin ja Jacob, ne'xi. Ja c'a Moisés ja tok xc'axaj ja bix tre congana xumaj birbotem, xa nxbej chic ri' xtutz'at chi ta más. ³³ In bix chic jutij tre rmal ja kajaw Dios: —Tawasaj axajab como ja rulew apalben camic jari' santilaj ulew xin Dios. ³⁴ Anin bien ntz'aton nojel ja rpokonal ja quimajon rtijic ja ntinamit pa quek'a' ja raj Egipto, bien nc'waxan ja rok'ej ja quimajon rbanic. Camic inkajnakto wawe' chi quito'ic. Camic tachomij awi' como natnutakel pan Egipto. Queri' bix tre ja Moisés rmal ja Dios, ne'e ja rEsteban chique. In xumaj chic jutij tzij cuq'uin, quewa' xbij chic chique ri':

³⁵ —Ja Moisés arja' mta quigana ja rach tak aj Israel ruq'uin como eje'e' xa quewa' quibij tre ri': —¿Nak bin chawe chi atat natbano mandar kaxin? ¿Nak bin chawe chi atat natk'eto tzij chakij? xeche' tre. Pro ja

mismo Moisés Dios tako rxin utzc'a ja' Moisés nbano mandar quixin utzc'a chi arja' nto'o quixin pa quek'a' ja raj Egipto. Ja Dios c'o jun ángel xutakto chi rto'ic ja Moisés jari' ja winakar chipan ja k'ak' tok c'o jun moc rxulqueij rmajon c'atem. ³⁶Ja Moisés arja' lasanto quixin ja kati't kamama' pan Egipto, congana nimak tak milagro xuban chi quilasaxic. C'oli ja milagro xuban pan Egipto, c'oli ja milagro xuban tre ja mar rbina'an Quiakamar in c'oli ja milagro xuban tre ja ca'winak juna' ja tok xeruc'aj ja tinamit xin Dios chipan ja lugar ja chakijlaj ulew. ³⁷Ja mismo Moisés quewa' xbij chique ja tinamit xin Dios ri': —Ja kajaw Dios arja' c'o jun profeta ja xtutakto na chi eto'ic ja cani' xuban anin chwe tok xinrutak ewq'uin. Jari' profeta arja' kach aj Israel in bien teya'a' ewxquin tre xa nak ta ja xtibij chewe. Queri' xbij ja Moisés chique. ³⁸Ja mismo Moisés arja' c'o chiquicojol ja tinamit xin Dios tokori' tok quemol qui' chipan ja lugar ja chakijlaj ulew in tok c'o jun ángel tzijon ruq'uin parwi' ja jayu' rbina'an Sinaí. Ja bix tre ja Moisés rmal ja ángel jari' xbij chic chique ja kati't kamama'. C'o jule' tzij bix tre ja rc'amonto utzlaj c'aslemal jari' xtz'ibaj can utzc'a chi ajoj nokcowini nkac'axaj camic.

³⁹Pro ja kati't kamama' eje'e' ma xquinimaj ta ja Moisés, mta quigana ruq'uin, eje'e' c'o quigana nemeloj chic jutij pan Egipto ⁴⁰como quewa' quibij tre ja Aarón ri': —Que'abana' jule' dios ja ne'uc'an chic kaxin como ja Moisés ja xoklasanto pan Egipto ba la xoc wi' camic. Queri' quibij.

⁴¹C'ac'ari' quemaj rbanic rachbal jun ti wacax. Ja c'a tok tzur cumal ec'o jule' chicop xequitzujuj chwach como sacrificio. Congana jun nimlaj quicotemal queban rmal ja quiwinakarsaj ruq'uin quek'a'. ⁴²Pro ja Dios arja' xeruya' can in rmalari' ja tok xeyojtaji, xa chiquewach ch'umil xexuque' chi wi'. Como cani' quitz'iban can ja profeta ojer quewa' nbij ja Dios ri': —Ixix ja rix tinamit Israel, ja tok ca'winak juna' xixq'ueje' chipan ja lugar ja chakijlaj ulew ¿la chinwach la'an anin xe'etzujuj wi' ja chicop como sacrificio? ⁴³Mni, pro ja xeban, xa rachbal tak nakun xeya' ruk'ij ja xewinakarsaj ruq'uin ek'a'. Cani' tre rc'olibal ja rachbal Moloc jari' xetelej in cani' tre rachbal jun ch'umil ja rbina'an Renfán. Rmalc'ari' ja tok nbij chewe, c'o jun lugar nat nixnutakel wi', más quela' chwach ja Babilonia c'o wi'. Queri' xbij ja Dios chique ja rtinamit, ne'e ja rEsteban chique. ⁴⁴In xbij chic chique:

—Ja kati't kamama' ja tok xebin chipan ja lugar ja chakijlaj ulew eje'e' cuc'an ja rochoch Dios ja tz'um in tziak ocnak ja bar quiya'on wi' ja tz'alam tak abaj ja tz'ibtali ja ley xin Dios chwach. Ja tok queban ja rochoch Dios ni queri' queban tre ja cani' c'utun chwach ja Moisés rmal ja Dios como ja Moisés ja tok maja'n tibantaji ja rochoch Dios yataj tre chi xutz'at nak nuban tre. ⁴⁵Ja c'a kati't kamama' ja tok xe'octo wawe' chipan ja tinamit ja tzujun chique rmal ja Dios ni cuc'an wi' ja rochoch Dios tokori' tok Josué uc'ayon chic quixin. Ja tok xe'octo chipan ja

tinamit ec'o chic jule' winak chipan pro ja Dios arja' lasanel quixin utzc'a ja kati't kamama' neq'ueje' chic chipan. Queri' c'a queban in ja rochoch Dios wawe' q'ueje' wi' c'a pa rtiempo ja rey David. ⁴⁶Ja David arja' congana utz tz'at rmal ja Dios, rajo' ta laj xuban jun nimlaj templo xin Dios, ja Dios rxin ja Jacob. ⁴⁷Pro ma ja ta David banowi ja templo como c'o jun rc'ajol rbina'an Salomón, arja' banowi. ⁴⁸Pro ja lok'laj Dios arja' ma rjawaxic ta tre chi xtiq'ueje' ta pa tak templo ja banon cumal winak. Como cani' tz'ibtal can rmal ja profeta quewa' nbij ja Dios ri': ⁴⁹—Ja caj jari' ocnak cani' ntz'ulibal, ja c'a rwach'ulew jari' ocnak cani' xula'nbal wakan. ¿La c'o rjawaxic chwe chi neban jun wochoch nech'ob ixix? ¿La c'o rjawaxic chwe chi nechomij jun lugar ja bar ninxula'n wi'? ⁵⁰¿La ma anin ta c'a xinwinakarsani ja caj in rwach'ulew chewi'? ne'e ja Dios. Queri' tz'ibtal can rmal ja profeta, ne'e ja rEsteban chique. ⁵¹In xbij chic chique:

—Ixix ni mta wi' egana ruq'uin ja rvoluntad Dios, xa ix junan cuq'uin ja winak ja ma cotak ta rwach ja Dios como mateya' lugar tre ja rtzobal Dios chi xtoc ta pa tak ewanma nixtac'a pa tak ewxquin ta chakaja'. Ni mateya' wi' ewi' tre ja rEspíritu Santo chi arja' xtuc'an ta ewxin. Ja cani' queban ja rewati't emama' ojer ni queri' neban chic ixix camic. ⁵²Como eje'e' ni majun chique ja rojer tak profeta ja maquita queban pokon tre. Xequicamsaj ja profeta ja xeyo' rbixic chi npi na ja Cristo ja ni majun ril rumac. In tok peti ja Cristo ixix xejach pa quek'a' ja winak ja netzellan rxin in xec'utuj ja camíc trij. ⁵³Queri' c'a xeban, ja ley xin Dios masqui ángel xeyo'to chewe pro ma xenimaj ta. Queri' xbij ja rEsteban chique ja k'etol tak tzij.

* * * * *

⁵⁴Ja c'a tok quic'axaj ja bix chique rmal ja rEsteban congana nekuluj rmal, kas njach'ach' quey rmal ja quiyewal. ⁵⁵Pro ja rEsteban arja' nojnak ja rEspíritu Santo pa ranma, kas ntz'elwachij ja caj ja tok xutz'at ja gloria xin Dios in xutz'at ja Jesús, pa riquik'a' ja Dios pa'l wi'. ⁵⁶—Tetz'ata' mpe' le', camic ntz'at ja caj jaktajnak in ntz'at ja Jesucristo ja Ralc'walaxel ja xoc alaxic kuq'uin ja rok winak, pa riquik'a' ja Dios pa'l wi', ne'e ja rEsteban chique.

⁵⁷Pro congana quemaj rakic quechi', quitz'apij quixquin in xeyictaj trij ja rEsteban pro ni canojelal. ⁵⁸Quechap, quilasajel chipan ja tinamit in quemaj rcamsaxic tza'n abaj. Ja c'a testigo ja xetz'ako tzij trij eje'e' quijalala' can ja quitz'iak utzc'a chi necowini nqueq'uiak ja rabaj. Ja quitz'iak chajin can rmal jun c'ajol ala' Saulo rubi'. ⁵⁹Ja rEsteban kas majtajnak rq'uiakic tza'n abaj ja tok c'o jun oración xuban: —Wajaw Jesús, atat ta xcatc'ulu rxin ja wanma, ne'e. ⁶⁰C'ac'ari' xuque'e in xurak ruchi', quewa' xbij chic ri': —Wajaw, ja ngana anin maquita naya' rjil

rec'axel ja nqueban chwe, ne'e. Ja c'a tok bitaj queri' rmal cam kaj, cani' waram xuban.

* * * * *

8 ¹Ja c'a Saulo arja' conforme chi cam saxi ja rEsteban. Jari' mismo k'ij majtaj rbanic pokon chique ja riglesia ja rec'o pa Jerusalén in xechictaji canojel rmal. Ec'oli chique xebe pa tak lugar ja c'o pa rcuenta Judea in jule' chic chique xebe pa tak lugar ja c'o pa rcuenta Samaria. Pro ja rapóstol eje'e' ma xebe ta, xeq'ueje' can pa Jerusalén. ²Ec'o c'a jule' achi'i' ja congana nqueban respetar ja Dios eje'e' xemuku rxin ja rEsteban, congana ok'ej nqueban rmal ja ban tre. ³Ja c'a Saulo arja' xumaj rbanic pokon chique ja riglesia. Ja nuban, noc pa tak jay xa nak ta chi jayil ja bar ec'o wi' ja kach'alal, ne'erchararajto chi ixoki' chi achi'i' in nerutak pa che'.

* * * * *

⁴Ja c'a kach'alal ja xechictaji eje'e' xebe pa tak tinamit in quemaj rbixic ja utzljaj tzij xin Jesucristo. ⁵C'o c'a jun chique Felipe rubi' arja' be chipan jun tinamit ja c'o pa rcuenta Samaria. Ja tok xekaji xumaj rbixic chique ja winak nak rbanic ja Jesucristo. ⁶Ja c'a winak tok quic'axaj ja nbij ja Felipe in tok quetz'at ja nimak tak milagro xuban congana queya' quixquin tre ja nbij pro ni canojelal. ⁷Como e q'uiy ja winak xetzuri ja rec'ol itzel tak espíritu chique. Ja c'a ritzel tak espíritu ja tok xe'eli congana nquerak quechi'. In ec'o jule' tak sica' e cachbil tak cojo xetzuri chakaja'. ⁸Queri' c'a bantaji in congana xequicoti ja tinamit rmal.

⁹Pro c'o jun achi Simón rubi' arja' c'o chipan ja mismo tinamit. Ja c'a Simón arja' aj'itiz nabey, congana erbanon engañar ja winak ja raj Samaria, quewa' nbij chique ri': —Anin congana nim nuk'ij, ne' chique. ¹⁰Ja c'a winak congana nqueya' quixquin tre ja nbij chique pro ni canojelal chi rija' chi ac'ala', quewa' nquibij ri': —Ja Simón c'oli ja nimlaj poder xin Dios ruq'uin, neche'e. ¹¹Bien queya' quixquin tre como q'uiylaj tiempo erbanon engañar tre ja banoj itz ja nuban chiquewach. ¹²Pro ja c'a Felipe arja' xuya' rbixic chique ja utzljaj tzij tre ja gobierno xin Dios, xuya' rbixic chique nak rbanic ja Jesucristo. Ja tok quinimaj ja bix chique rmal ja Felipe c'ac'ari' xeban bautizar chi ixoki' chi achi'i'. ¹³In chakaja' ja mismo Simón xnimaj ja bix tre rmal ja Felipe in ban bautizar. Ja c'a tok bantaj bautizar rachbilaj ja Felipe. C'oli ja nimak tak milagro ja bantaj chwach in congana c'asc'o'i xutz'at.

¹⁴Ja c'a rapóstol eje'e' ec'o can pa Jerusalén. Ja tok xurkaj rbixic cuq'uin chi ja raj Samaria quinimaj ja rtzobal Dios c'ac'ari' xequetakel ja Pedro in Juan cuq'uin. ¹⁵Ja c'a Pedro rachbil Juan tok xe'ekaji queban jun oración pa quicuenta ja raj Samaria utzc'a chi nkajto ja rEspíritu

Santo cuq'uin. ¹⁶Queri' queban como mta jun chique ja kajnakpi ta ja rEspíritu Santo ruq'uin xarwari' ebanon chic bautizar pa rubi' ja kajaw Jesús. ¹⁷Ja c'a Pedro in Juan eje'e' queya' quek'a' pa quewi' ja raj Samaria in kajto ja rEspíritu Santo cuq'uin.

¹⁸Ja c'a Simón arja' xutz'at chi quemac ja rapóstol tok kajto ja rEspíritu Santo cuq'uin ja raj Samaria tokori' tok queya' quek'a' pa quewi'. Rmalari' ja tok c'o jule' pwok xtzujuj chique, ¹⁹quewa' xbij chique ri':

—Teya'a' anin chwe ja poder ja cani' c'ol ewq'uin ixix utzc'a tok c'o jun nya' nuk'a' parwi' nkajto ja rEspíritu Santo ruq'uin chakaja', ne' chique.

²⁰Pro bix tre rmal ja Pedro:

—Xta jun xcatch'akix wi' ruq'uin ja rapwok pa k'ak' como ja nach'ob atat chi c'o lok'tajic trij ja xa sipan rmal ja Dios. ²¹Jawa' samaj xin Dios ja kamajon rbanic ri' mta ak'a' atat tre como xa ma utz ta ja rawanma chwa Dios. ²²Ja ritzel tak na'oj ja ramajon rch'obic pan awanma taya'a' can in tac'utuj tre ja Dios matzij xa xcatrucuy. ²³Como anin bien nch'obtaj mwal chi xa chuwirnak ja rawanma chwa Dios, xa atchapon rmal ja ritzelal, ne'xi ja Simón.

²⁴—Tebana' paki jutz'it orar pa ncuenta, tec'utuj tre ja kajaw Dios chi matinc'ulmaj ja cani' c'a xabij kaj chwe, ne'e ja Simón tre ja Pedro.

²⁵Ja c'a rapóstol eje'e' quemaj rbixic chique ja winak nojel ja quitz'aton tre rc'aslemal ja Jesucristo in queya' rbixic chique ja rtzobal Dios chakaja'. C'ac'ari' xemeloj chic jutij pa Jerusalén. Xek'ax chipan jule' tinamit quixin ja raj Samaria in queya' rbixic chique ja utzlaj tzij xin Jesucristo.

* * * * *

²⁶C'o c'a jun ángel takto rmal ja kajaw Dios, arja' xekaj ruq'uin ja Felipe in quewa' xbij tre ri': —Felipe, catyictaji, jat, tac'ama'el ja bey ja nel pa Jerusalén in nxule' chipan ja tinamit Gaza, ne' tre. Jari' jun bey ja nk'ax chipan ja lugar ja chakijlaj ulew. ²⁷Yictaji ja Felipe in be. Kas c'a rmajon binem ja tok c'o jun achi xutz'at pon c'o chipan jun careta ja chararan cumal quiej. Ja c'a rachi arja' aj Etiopía, jun achi eunuco ne'xi. Nim ruk'ij ja rachi como arja' ocnak tesorero chipan ja gobierno rxin ja Candace ja reina xin Etiopía. Ja rachi arja' rbanon jun viaje pa Jerusalén ja bar xuya' wi' ruk'ij ja Dios ²⁸in camic nmeloji ja pan Etiopía. Tz'ubul chipan ja careta, c'oli rtzobal Dios ja rmajon rsiq'uixic ja tz'ibtal can rmal ja profeta Isaías. ²⁹Ja c'a Felipe c'oli ja bix tre rmal ja rEspíritu Santo quewari': —Jawila' ja careta in cattiloc pa rxquin, ne'xi. ³⁰Be ja Felipe c'amc'ol ranim. Ja c'a tok xekaj pa rxquin ja careta xc'axaj ja rmajon rsiq'uixic ja rachi ja tz'ibtal can rmal ja profeta Isaías in quewa' xbij tre ri':

—¿La nch'obtaj amwal ja ramajon rsiq'uixic? ne' tre.

31—¿Nak moda nch'obtaj mwal ja wi mta nch'obo chinwach? Catjote'to wq'uin, ne'xi ja Felipe.

32Ja rtzobal Dios ja rmajon rsiq'uixic ja rachi quewa' nbij ri': —Queri' ban tre ja cani' nban tre jun carnelo ja tok nc'amarel chi rcamsaxic. Arja' ni majun nbij chique ja nebano pokon tre cani' nuban jun ti carnelo ni majun nbij ja tok nchupuxi ja lana rc'an. 33Xa ruq'uix queya', ma pa ril ta ban tre cumal ja k'etol tak tzij. Ja winak ja rec'o pa rtiempo arja' congana itzel ja queban como quicamsaj. Queri' ja tz'ibtal can rmal ja profeta Isaías. 34Ja c'a rachi xbij tre ja Felipe: —Tabana' jun utzil, tabij chwe ¿chok tre nbij wi' ja tzij ja profeta, la tre arja' owi tre jun chic? ne' tre. 35Ja c'a Felipe arja' xumaj rch'obic chwach nak rbanic ja tzij in xuch'ob chwach nak ocnak wi' ja Jesús. 36Kas quimajon binem chipan ja careta ja tok c'o jun ya' quewil:

—Tatz'ata' mpe', c'o jun ya' le'. ¿La maxta c'a utz ninban bautizar camic? ne'e ja rachi.

37—Ja wi nyuke' ac'u'x ruq'uin ja Jesucristo pro nojel ac'u'x nojel awanma jari' utz natban bautizar, ne'xi rmal ja Felipe.

—Anin yukul nuc'u'x ruq'uin ja Jesucristo chi arja' Ralc'wal Dios, ne'e ja rachi tre ja Felipe.

38C'ac'ari' xuya' jun orden chi ncheque'e ja careta. Xekajto, xekaji chipan ja ya' chi e ca'!. C'ac'ari' ban bautizar ja rachi rmal ja Felipe. 39Ja c'a tok xe'elto ja pa ya' chaka jalal tok c'amarel ja Felipe rmal ja rEspíritu Santo. Ja c'a rachi ni ma xutz'at chi ta wi' rwach ja Felipe pro xumaj chic jutij rubey, congana nquicoti. 40Ja Felipe c'a ja' xuna' c'o chic chipan ja tinamit Azoto. Xumaj chic jutij rubey, nk'ax pa tak tinamit, nuya' rbixic ja utzlaj tzij xin Jesucristo in xekaji c'a chipan ja tinamit Cesarea.

* * * * *

9 1Ja c'a Saulo arja' ni c'o wi' ryewal chique ja kach'alal, rmajon rcanoxic nak nuban chique chi quicamsaxic. Rmalc'ari' ja tok be ruq'uin ja lok'laj sacerdote. 2Ja tok xekaj ruq'uin quewa' xbij tre ri': —Tatz'ibajel jule' carta ja naya'el chwe ja nenbana' presentar pa tak jay xin molbal ri'il ja c'o chipan ja tinamit Damasco. Jari' nuya' lugar chwe chi ne'encanoj ja winak ja quiniman chic ja Jesús in tok xquenuwil nenucojto preso chi ixoki' chi achi'il in nenuc'amto wawe' pa Jerusalén, ne'e ja Saulo tre.

3In queri' xuban be ja pa Damasco. Kas c'a rmajon binem, xa chinakaj chic ja tinamit c'o wi' ja tok chaka jalal c'o jun luz kajto chila' chicaj in xuq'uiak ri' trij. 4Be chi tok'ulew rmal ja luz in c'o jun kulaj xc'axaj, quewa' xbij ja kulaj tre ri':

—Saulo, Saulo ¿nak tre ja tok naban pokon chwe? Queri' xbij tre.

5—¿Nak abi'? ne'xi rmal ja Saulo.

—Anin in Jesús, chwe anin ja ramajon wi' rbanic pokon pro jari' xa ayon nasoc awi' cani' nuban jun wacax ajcarea tok c'o jun che' ch'ut rutza'm nya'oc ruq'uin in nuya' jun akan tre, ne'e ja Jesús. ⁶Ja c'a Saulo congana nbirboti, kas c'asc'o'i xc'axaj ja bix tre:

—Wajaw ñnak nawajo' chwe chi nban? ne' tre ja Jesús.

—Catyictaji, jat chipan ja tinamit le' in tri' nbix wi' chawe nak ja naban, ne'xi rmal ja kajaw Jesús.

⁷Ec'o jule' achi'i' e rachbil ja Saulo eje'e' congana quixbej qui' como c'oli ja kulaj quic'axaj pro ma xecowin ta quetz'at ja ntzijoni. ⁸Ja c'a Saulo yictaji ja chi tok'ulew pro matica'y chic, moyiri. Rmalc'ari' tok yukexel chi ruk'a', c'amarel chipan ja tinamit Damasco. ⁹Oxi' k'ij moyiri in mta nak ta xutij.

¹⁰C'o jun kach'alal pa Damasco Ananías rubi'. Ja c'a kajaw Jesucristo arja' xuc'ut ri' chwach ja rAnanías cani' pan achic' in quewa' xbij tre ri':

—Ananías, ne' tre.

—Wajaw ñnak nawajo' chwe chi nban? ne'xi rmal ja rAnanías.

¹¹—Camic jat, tac'ama'el ja bey ja c'o jun rubi' nbix tre Derecha ne'xi, in natbe chi rochoch ja Judas. Ja tok xcatekaji tri' nacanoj wi' jun achi aj Tarso Saulo rubi'. Ja c'a Saulo arja' rmajon rbanic oración camic ¹²in c'oli ja rtz'aton cani' pan achic' chi atat xatbe ruq'uin in xaya' ak'a' pa rwi' utzc'a chi ncowini nca'y chic jutij rwach, ne'e ja kajaw Jesucristo tre.

¹³—Pro Wajaw, e q'uiy ja winak quibin chwe nak rbanon ja Saulo chi congana pokon rbanon chique ja ratinamit ja rec'o pa Jerusalén.

¹⁴In c'uluto camic urkajnak chic wawe', ya'onto tre cumal ja jefe quixin sacerdote chi c'o ruk'a' chake chi nokrucojel preso kanojel ja nkanataj abi', ne'xi rmal ja rAnanías.

¹⁵—Jat ruq'uin como arja' ocnak jun ajsamajel ja ncha'on chi nerya'a' nbixic anin chique ja winak ja ma e aj Israel ta e cachbil ja rey ja nebano mandar quixin in chique ja tinamit Israel chakaja'. ¹⁶Como anin nch'obo chwach chi congana rpokonal nutij na pa nubi', ne'e ja kajaw Jesucristo tre.

¹⁷Ja c'a rAnanías be. Ja tok xekaji xoqui ja pa jay, xuya' ruk'a' pa rwi' ja Saulo in quewa' xbij tre ri': —Wach'alal Saulo, ja kajaw Jesús arja' xuc'ut ri' chawach tokori' tok amajon bey atpenak. Arja' takyonto wxin awq'uin camic utzc'a chi nca'y chic jutij ja rawach utzc'a chakaja' chi nnoji ja rEspíritu Santo pan awanma, ne' tre. ¹⁸Ja c'a Saulo chaka jalal tok bitaj queri' tre c'oli cani' rsolal ch'u' tzakel pa rwach in nca'y chic jutij. C'ac'ari' yictaji in ban bautizar. ¹⁹Xumaj chic jutij wa'im in pi chic jutij ja rhok'ak'. Q'ueje' chi na jun tiempo cuq'uin ja kach'alal ja rec'o tri' pa Damasco.

* * * * *

²⁰C'ac'ari' xumaj oquem pa tak jay xin molbal ri'il ja bar nquemol wi' qui' ja raj Israel in xumaj rbixic chique nak ocnak wi' ja Jesús: —Ja Jesús

arja' Ralc'wal Dios, ne' chique. ²¹Canojel ja winak tok nquic'axaj ja nbij ja Saulo congana nsach quina'oj rmal, quewa' nquibij chibil tak qui' ri': —¿La ma ja ta c'awa' ja Saulo ja congana pokon xuban chique ja winak pa Jerusalén ja nquinataj rubi' ja Jesús? ¿La ma urkajnak ta c'a chakaja' chi ne'urc'ama' ja rec'o wawe' chi nerucojel preso in nerujachel pa quek'a' ja jefe quixin sacerdote? neche'e.

²²Pro ja c'a Saulo arja' xa más chi na nuya' rbixic ja rtzobal Dios, bien claro nuch'ob chiquewach ja winak chi ja Jesús arja' ja Cristo ja cha'on rmal ja Dios. Ja c'a raj Israel ja rec'o tri' pa Damasco eje'e' sach quina'oj rmal como maquecowini nquech'a' tre ja Saulo ja nbij.

* * * * *

²³C'o chic tiempo turkaji ja Saulo pa Damasco ja tok ja raj Israel eje'e' chomtjaj cumal chi nquicamsaj. ²⁴Pro ja Saulo xekaj rbixic ruq'uin nak ja quich'obon trij. Eje'e' chi pa k'ij chi chak'a' ni ncaybej wi' ja Saulo chi' tak puerta ja bar natel wi' chipan ja tinamit como ncajo' nquicamsaj. ²⁵Pro ja kach'alal eje'e' c'o jun nimlaj chacach quicanoj, queya' ja Saulo chipan in chak'a' quikajsaj trij ja tabia ja rsutin ri' trij ja tinamit. Queri' xuban totaji ja Saulo.

* * * * *

²⁶C'ac'ari' be pa Jerusalén. Ja tok xekaji rajo' ta q'ueje' ta cuq'uin ja kach'alal pro eje'e' xa nquixbej qui' chwach canojel como matiquinimaj chi arja' yukul chic ruc'u'x ruq'uin ja Jesucristo. ²⁷Pro ja Bernabé arja' c'amo'el rxin, xercojo' chiquewach ja rapóstol. Xumaj rcholic chiquewach nak xuban ja Saulo tokori' tok xutz'at ja kajaw Jesucristo pa bey in tok k'ilox rmal. In xuchol chiquewach chakaja' chi ja Saulo ma xbej ta ri' xuya' rbixic ja rtzobal ja Jesús chiquewach ja winak ja rec'o pa Damasco. ²⁸C'ac'ari' ja Saulo c'ul cumal ja kach'alal in xoc cachbil pa Jerusalén. ²⁹Arja' matixbej ri' nuya' rbixic ja rtzobal ja kajaw Jesús. Ja tok xuya' rbixic chique ja raj Israel ja netzijon pa griego eje'e' xa nquech'a' tre ja nbij in quemaj rcanoxic rij rwach nak nqueban tre chi rcamsaxic. ³⁰Ja c'a kach'alal tok xurkaj rbixic cuq'uin chi najo'xi ncamsaxi ja Saulo eje'e' quec'amel pa Cesarea. Ja tok xe'ekaji pa Cesarea quietakel chic pa Tarso.

³¹Ja c'a riglesia eje'e' mchita pokon ban chique tanto chique ja rec'o chipan ja departamento Judea in chique ja rec'o chipan ja departamento Galilea in chique chakaja' ja rec'o chipan ja departamento Samaria. Xeq'uiy más chipan ja rtzobal Dios. Nquixbej qui' chwach ja kajaw Dios. Ja rEspíritu Santo arja' to'o quixin in xebe más pa nim rmal.

* * * * *

³²Ja c'a Pedro arja' ni c'o wi' viaje nuban chi quik'iloxic ja kach'alal. Xuban jutij be cuq'uin ja kach'alal ja rec'o chipan ja tinamit Lida. ³³Ja

tok xekaji tri' c'o wi' jun achi xuwil Eneas rubi'. Ja c'a rEneas arja' tuban waxaki' juna' tiq'ueje' chwach rwarbal como siquirnak. ³⁴Ja c'a Pedro xbij tre: —Eneas, camic ja Jesucristo natrtzursaj. Catyictaji, tachomij ja rawarbal, ne' tre. In queri' xuban ja rEneas yictaji. ³⁵Canojel ja winak ja rec'o pa Lida e cachbil chakaja' ja rec'o pa Sarón eje'e' quetz'at ja rEneas chi tzuri. Rmalc'ari' ja tok queq'uex quina'oj in yuke' quec'u'x ruq'uin ja kajaw Jesucristo.

* * * * *

³⁶C'o c'a jun kach'alal ixok chipan ja tinamit Jope, Tabita rubi'. Ja chipan ja tzobal griego, Dorcas rubi'. Ja c'a Dorcas arja' ni c'o wi' ja rutzil rbanon, ni c'o wi' nuya' chique ja winak ja c'o rjawaxic chique. ³⁷Ja Pedro c'a c'o na chipan ja tinamit Lida ja tok chaka jalal xoc ryobil ja Dorcas in cami. Quijosk'ij ja rcuerpo. Ja tok josk'taj cumal queya' pa jun cuarto ja c'o pa ca'i' piso. ³⁸Ja tinamit Lida xa ma nim ta rcojol ruq'uin ja tinamit Jope. Ja c'a kach'alal ja rec'o pa Jope como cotak chi pa Lida c'o wi' ja Pedro ec'o ca'i' achi'i' xequetakel ruq'uin chi nequisiq'uij. Ja c'a tok xe'ekaj ruq'uin ja Pedro quewa' quibij tre ri': —Camic natsiq'uix pa Jope pro chanim, xeche' tre. ³⁹Yictaji ja Pedro in be chiquij. Ja c'a tok xekaji c'amarel chipan ja cuarto ja bar c'o wi' ja camnak. Ec'o c'a jule' ixoki' tri' e malcani', eje'e' quimajon ok'ej, quemaj re'utic chwach ja Pedro nojel ja tziak ja rbanon can ja Dorcas. ⁴⁰Ja c'a Pedro arja' xerlasajel canojel ja rec'o chipan ja cuarto. Ja tok xelastajel rmal xuque'e in xuban jun oración. C'ac'ari' be ruq'uin ja camnak in quewa' xbij ri': —Tabita, catyictaji, ne' tre. Ja c'a Dorcas arja' xujak rwach in tok xutz'at ja Pedro tz'abe' nojoj. ⁴¹Ja c'a Pedro xuchap chi ruk'a' in xuyic. C'ac'ari' xersiq'uij ja malca'n tak ixoki' e cachbil ja jule' chic kach'alal in xuc'ut ja Dorcas chiquewach pro c'astajnak chic. ⁴²Xel rbixic ja bantaji nojel nat nakaj chipan ja tinamit Jope in e q'uij ja winak yuke' quec'u'x ruq'uin ja kajaw Jesucristo rmal. ⁴³Ja c'a Pedro arja' q'ueje' chi na jun tiempo pa Jope. C'o jun achi tzacol tz'um Simón rubi', ruq'uin q'ueje' wi'.

* * * * *

10 ¹C'o c'a jun achi chipan ja tinamit Cesarea, Cornelio rubi', arja' capitán quixin jun moc soldado bina'an chique e aj Italia. ²Ja c'a Cornelio congana nuban respetar ja Dios, arja' e rachbil canojel ja rec'o pa rochoch ni nquixbej wi' qui' chwach ja Dios. Ni c'o wi' ayuda nuya' chique ja winak in xajutij rmajon rbanic ja roración chakaja'. ³Xuban c'a jutij ja Cornelio a las tres la xin takak'ij c'oli ja xutz'at cani' pan achic' pro bien claro xutz'at, c'o jun ángel xin Dios xurkaj ruq'uin:

—Cornelio, ne'xi rmal ja ángel. ⁴Ja c'a Cornelio kas xtz'elwachij ja ángel, congana nxbej ri' in xbij tre:

—Wajaw ¿nak nawajo' chwe? ne' tre. Ja c'a ángel quewa' xbij chic tre ri':

—Ja Dios arja' bien rotak nojel ja roración abanon, bien rotak nojel ja rayuda ja raya'on chique ja winak, jari' ni matimestaj wi'. ⁵Camic que'ataka'el jule' achi'i' chipan ja tinamit Jope chi nequisiq'uij ja rachi rbina'an Simón ja c'o chic jun rubi' Pedro. ⁶Ruq'uin jun achi tzacol tz'um c'o wi', Simón rubi' arja' chakaja'. Chi' mar c'o wi' rochoch. Ja Pedro tok xturkaj awq'uin arja' nbín chawe nak c'o rjawaxic chawe chi naban, ne' tre ja Cornelio.

⁷Be ja ángel. Ja c'a Cornelio ec'o ca'i' ajsamajela' xersiq'uij cachbil jun soldado. Ja soldado arja' jun chique ja nij ec'o wi' ruq'uin ja Cornelio chi rto'ic in congana nuban respetar ja Dios. ⁸Ja c'a Cornelio tok xe'urkaj ruq'uin xuchol chiquewach nojel ja bix tre rmal ja ángel. C'ac'ari' xerutakel chipan ja tinamit Jope.

⁹Ja c'a chi rcab k'ij pa tak nc'ajk'ij quimajon binem, xajalal maja'n que'ekaj chipan ja tinamit. Jari' misma hora jote'e ja Pedro parwi' ja terraza rxin ja jay ja bar c'o wi' chi nerbana' jun oración. ¹⁰In majtaj rmal rk'ak'anil rupan. Kas c'a majtajnak rchomarsaxic ja ralmuerzo ja tok c'oli ja xutz'at cani' pan achic'. ¹¹Quewa' ja xutz'at ri', jaktaji ja caj in c'oli ja xutz'at cani' jun nimlaj manta ntajini nkajto chicaj, ruyon jequeli in jotol chicaj ja quiji' rutz'a'm. ¹²Ec'o jule' chicop chipan ja manta pro nojel quewach ja chicop. Ec'oli ja cajcaj cakan, ec'oli ja nquichararaj qui', ec'oli chakaja' ja nerupup chicaj. ¹³Ja c'a Pedro tok xerutz'at ja chicop c'o jun kulaj xc'axaj, quewa' nbij ri':

—Pedro, catyictaji, que'acamsaj ja chicop in que'ati'a', ne'e ja kulaj tre.

¹⁴—Wajaw, mta moda xquenuti' ta ja jule' chicop le' como anin majutij enti'on ta ja chicop ja xajan nekati' ja rok aj Israel como cani' nbij ja ley xin Dios, ne'e ja Pedro. ¹⁵Tzijon chic jutij ja kulaj:

—Pro jari' Dios rchomin chic, ma xajan chi ta. Ja wi ma xajan chi ta chwa Dios ma tabij chi ta atat tre chi xajan, ne' tre ja Pedro.

¹⁶Oxi' mul bix queri' tre ja Pedro c'ac'ari' jote'e ja manta chicaj.

¹⁷—¿Nak tibij c'awa' ja c'a xintz'at ri'? ne' kaj ja Pedro pa ranma. Ja c'a rachi'i' ja retakonel rmal ja Cornelio eje'e' quimajon rc'axaxic chi tak jay bar c'o wi' rochoch ja Simón. Ja Pedro arja' kas rmajon ch'oboj ja tok xe'ekaji ja rachi'i' chil'jay: ¹⁸—¿La wawe' c'o wi' jun achi Simón rubi' ja c'o chic jun rubi' Pedro? xeche'oc ja chil'jay. ¹⁹Ja c'a Pedro arja' c'a rmajon na rch'obic ja xutz'at ja tok c'oli bix tre rmal ja rEspíritu Santo quewari':

—Ec'ol oxi' achi'i' natquicanoj. ²⁰Camic catkaj cuq'uin, que'awachbilajel pro ma taxbej ta awi' como anin intakyonpi quixin. Queri' bix tre. ²¹Ja c'a Pedro arja' kajto cuq'uin ja rachi'i':

—Anin in Pedro ja ninecanoj. ¿Nak newajo' chwe? ne' chique.

22—Ajoj oktakonto awq'u'in rmal jun capitán Cornelio rubi'. Arja' congana utzlaj achi in nxbej ri' chwach ja Dios. Congana utz ntz'at cumal ja rawach tak aj Israel pro ni canojelal. C'o c'a jun ángel xin Dios xbij tre chi nutak asiq'uixic utze'c'a chi natbe ruq'u'in utze'c'a chi nc'axaj nak ja xtabij tre. Rmalc'ari' ja tok okpenak awq'u'in camic, xeche' tre. 23Ja c'a Pedro xerucoj pa jay in tri' xewar kaj wi'.

Ja c'a chi rcab k'ij be ja Pedro chiquij in ec'o chic jule' kach'alal ja raj Jope xecachbilajel.

24Ja c'a chi rox k'ij xe'ekaji pa Cesarea. Ja c'a Cornelio erayben in ec'o jule' rch'alal erbanon invitar e cachbil ja utzlaj tak ramigo. Quimolon qui' chi raybexic ja Pedro. 25Ja Cornelio tok xe'ekaji ja Pedro chi rochoch arja' xelto pa jay chi ne'urc'ulu'el. Ja tok xekaj cuq'u'in xuque' chwach ja Pedro in xumaj rya'ic ruk'ij. 26Pro ja Pedro xuyic in quewa' xbij tre ri': — Catyictaji, ma catxuque' ta chinwach como anin xa in winak, xa ok junan awq'u'in, ne' tre ja Cornelio. 27Kas quimajon tzij ruq'u'in ja Cornelio ja tok xe'oc pa jay in e q'uiy ja winak xerutz'at ja quimolon qui' chipan ja jay. 28Xumaj tzij cuq'u'in, quewa' xbij chique ri':

—Ixix ewotak chi ja kareligión ajoj ja rok aj Israel nuc'ut chikawach chi xajan nokoc ewachbil ja ma ix aj Israel ta owi nokoc pa tak ewochoch. Pro ja Dios arja' xuc'ut chinwach chi ma yatal chi ta chwe xtinbij chi ta tre jun winak chi xajan nwachbilaj xa nak ta chi winakil. 29Rmalc'ari' anin tok tak nsiq'uixic ni majun xinbij ta chique ja xec'amo wxin pro xinpeti chanim. Camic tebij chwe nak tre tok xinesiq'uij, ne'e ja Pedro chique. 30Ja c'a Cornelio xbij tre ja Pedro:

—Camic xuban quiji' k'ij quitakawa' hora ri' inc'o pa jay nmajon rbanic ja rayuno in chakaja' nmajon rbanic ja roración ja xin a las tres xin takak'ij. Chaka jalal tok c'o jun achi winakar chinwach, c'o jun tziak rcojon congana ruch'a'. 31Xumaj tzij wq'u'in, quewa' xbij chwe ri': — Cornelio, ja Dios arja' rc'axan ja roración abanon in ma rmestan ta nojel ja rayuda ja raya'on chique ja winak. 32Camic que'ataka'el jule' achi'i' chipan ja tinamit Jope chi nequisiq'uij ja rachi Simón rubi' ja c'o chic jun rubi' Pedro. Ruq'u'in jun achi tzacol tz'um c'o wi' Simón rubi' chakaja'. Chi' mar c'o wi' rochoch. Ja Pedro tok xturkaj awq'u'in arja' ntzijon awq'u'in. Queri' xbij chwe. 33In queri' xinban, xintakla'el asiq'uixic chanim in maltiox chawe ja xatpeti. Ja camic kamolon ki' wawe' chwach ja Dios kanojel utze'c'a chi nkac'axaj ja nabij chake ja binto chawe rmal ja Dios, ne'e ja Cornelio tre.

* * * * *

34Ja c'a Pedro arja' xumaj tzij, quewa' xbij ri':

—Camic bien nch'obtj mwal chi ja Dios ma jun ta itzel nutz'at in ma jun ta utz nutz'at. 35Pro ja nuban, wi nkaxbej ki' chwach, wi ti

rubey nkaban chwach jari' nokruc'ul xa nak ta chi tinamital okc'o wi'.
³⁶Xutakto ja Jesucristo ja kajaw kanojelal ja rok winak, kuq'uin ajoj
 xutakto wi' ja rok aj Israel chi xurya'a' rbixic ja utzlaj tzij chake ja
 re'amonto quicotemal. ³⁷Ixix bien ewotak ja utzlaj tzij chi xel rbixic
 nojel nat nakaj chipan ja departamento Judea, majtajto rbixic chipan
 ja departamento Galilea tokori' tok Juan Bautista rbin chic chique ja
 winak chi rjawaxic neban bautizar. ³⁸Bien ewotak nak xuban ja Jesús
 ja raj Nazaret chi Dios cha'o rxin, xutakto ja rEspíritu Santo ruq'uin in
 congana poder xuya' tre. Bien ewotak chi be nat nakaj ja Jesús cuq'uin ja
 winak, solo utzil nuban chique in nertzursaj ja quitijon pokon pa ruk'a'
 ja diablo. Queri' xuban como ja Dios c'o ruq'uin. ³⁹Ajoj ja rok apóstol
 katz'aton nojel ja xuban ja Jesús chipan ja tinamit Jerusalén in chipan ja
 jule' chic tinamit kaxin ja rok aj Israel in camic kamajon rbixic. Ja Jesús
 arja' camsax chwach cruz ⁴⁰pro ja c'a chi rox k'ij ja Dios xuyic chipan ja
 camíc in xuya' tre chi xuc'ut ri' chikawach. ⁴¹Ma chiquewach ta canojel
 ja xuc'ut wi' ri' pro chikawach ajoj ja rokcha'on rmal ja Dios utzc'a
 chi nkaya' rbixic ja re'astajic como ajoj tok c'astajnak chic chiquicojol
 camnaki' xokwa' chi na ruq'uin. ⁴²C'ac'ari' xokrutakel cuq'uin ja winak
 utzc'a chi nkaya' rbixic ja utzlaj tzij chique utzc'a chi nkabij chique
 chakaja' chi ja Dios arja' cojyon rxin como K'etol Tzij pa quewi' canojelal
 ja winak chi ec'asli chi e camnaki'. ⁴³Canojel ja rojer tak profeta quewa'
 quitz'iban can tre ri': —Xa nak ta nyuke' quec'u'x ruq'uin jari' necuytaji,
 pa rubi' arja' ncuytaji ja quil quemac, queri' quitz'iban can, ne'e ja Pedro
 chique.

*****

⁴⁴C'a rmajon na tzij ja Pedro ja tok chaka jalal kajto ja rEspíritu
 Santo cuq'uin canojel ja quimajon re'axaxic ja nbij. ⁴⁵Ja c'a kach'alal
 ja raj Israel ja rerachbilanto ja Pedro eje'e' congana c'asc'o'i quetz'at ja
 bantaji como ja rEspíritu Santo kajto cuq'uin ja ma e aj Israel ta chakaja'.
⁴⁶Como ja ma e aj Israel ta eje'e' quimajon tzij chipan jule' chic tzobal ja
 ma cotakin ta, quimajon rya'ic ruk'ij ja Dios. ⁴⁷Ja c'a Pedro quewa' xbij
 chique ja rachbil ri': —Camic ni utz wi' neban bautizar jawa' winak ri'
 como kajnakpi chic ja rEspíritu Santo cuq'uin ja cani' kajto kuq'uin ajoj
 nabey, ne' chique. ⁴⁸C'ac'ari' xbij chique ja Cornelio: —Camic quixban
 bautizar pa rubi' ja Jesucristo, ne' chique. Ja c'a tok xebantaj bautizar
 quic'utuj jun utzil tre ja Pedro chi nq'ueje' jun ca'i' k'ij cuq'uin.

*****

11 ¹Ja c'a rapóstol e cachbil ja jule' chic kach'alal ja rec'o chipan
 ja departamento Judea eje'e' xekaj rbixic cuq'uin chi ja ma e aj
 Israel ta quinimaj ja rtzobal Dios. ²Meloji ja Pedro pa Jerusalén. Ja tok

xekaji ec'oli ja raj Israel quemaj rch'a'ic tre ja xuban, eje'e' ri' ja nebini chi rjawaxic neban circuncidar ja kach'alal ja ma e aj Israel ta, ³quewa' quibij tre ri':

—¿Nak c'a tre ja tok xatbe pa cochoch jule' winak ja ma e aj Israel ta, nak tre tok xatwa' cuq'uin? xeche' tre. ⁴Ja c'a Pedro arja' xumaj rcholic chiquewach nak rbanic nojel ja bantaji, quewa' xbij chique ri':

⁵—Anin inc'o chipan ja tinamit Jope, kas nmajon rbanic jun oración ja tok c'oli ja xintz'at cani' pan achic', c'oli ja xintz'at cani' jun nimlaj manta ntajini nkajto chicaj, ruyon jequeli in jotol chicaj ja quiji' ruta'm. ⁶Kas nmajon rtz'elwachixic ja manta ja tok ec'o jule' chicop xenutz'at chipan pro q'uuy quewach ja chicop. Ec'oli ja cajcaj cakan, ec'oli ja neti'oni, ec'oli ja nquichararaj qui' in ec'oli chakaja' ja nerupup chicaj. ⁷C'ac'ari' c'o jun kulaj xinc'waxaj, quewa' xbij chwe ri': —Pedro, catyictaji, que'acamsaj ja chicop in que'ati'a', ne' chwe. ⁸Pro anin xinbij tre: —Wajaw, mta moda xquenuti' ta ja jule' chicop le' como anin majutij enti'on ta ja chicop ja xajan nekati' ja rok aj Israel como cani' nbij ja ley xin Dios, queri' xinbij tre. ⁹Pro tzijon chic jutij ja kulaj: —Pro jari' Dios rchomin chic, ma xajan chi ta. Ja wi ma xajan chi ta chwa Dios ma tabij chi ta atat tre chi xajan, ne' chwe. ¹⁰Oxi' mul bix queri' chwe c'ac'ari' jote'e ja manta chicaj. ¹¹Jari' misma hora ec'ol oxi' achi'i' ja xe'ekaji ja bar inc'o wi', etakonel chi ncanoxic, e'elnakel pa Cesarea. ¹²C'ac'ari' ja rEspíritu Santo arja' xbij chwe: —Camic que'awachbilajel ja rachi'i' pro ma taxbej ta awi', ne' chwe. Queri' xinban xinbe e wachbil chakaja' ja waki' kach'alal ja ne'etz'at wawe' ri'. Ja c'a tok xokekaji xokoc pa rochoch jun achi Cornelio rubi'. ¹³Ja c'a Cornelio arja' xumaj rcholic chikawach nak ja rtz'aton como c'o jun ángel xutz'at pa'l pa rochoch, quewa' bix tre rmal ja ángel ri': —Camic que'ataka'el jule' achi'i' chipan ja tinamit Jope chi nequisiq'uij ja rachi Simón rubi' ja c'o chic jun rubi' Pedro, ¹⁴arja' c'o jun utzlaj tzij nbij chawe in nawil ja totajem xin Dios rmal e awachbil ja rec'o pan awochoch, ne'xi ja Cornelio cha, rmal ja ángel. ¹⁵Ja c'a tok xinmaj rbixic ja utzlaj tzij chique chaka jalal tok kajto ja rEspíritu Santo cuq'uin ja cani' kajto kuq'uin ajoj nabey. ¹⁶C'ac'ari' xurkaj chwe ja rbin can chake ja kajaw Jesucristo quewari': —Ja Juan Bautista ya' xucoj ja tok xeruban bautizar ja winak, ja c'a rixix ntakto na ja rEspíritu Santo ewq'uin in jari' nixbanbex bautizar, ne' chake. ¹⁷Como ja Dios xutakto ja rEspíritu Santo cuq'uin eje'e' ja cani' xuban ajoj chake ja tok yuke' kac'u'x ruq'uin ja kajaw Jesucristo ¿nak c'a inocnak wi' anin nech'ob ixix ja xtinch'a' ta ja nuban ja Dios? Queri' xbij ja Pedro chique.

¹⁸Ja c'a tok bix queri' chique mchita quibij tre ja Pedro. Quemaj rya'ic ruk'ij ja Dios, quewa' quibij ri': —Ni katzij wi' chi ja ma e aj Israel ta yatajnak chique eje'e' chakaja' rmal ja Dios chi nqueq'uex quina'oj in nqueya' can ja ritzelal in nquewil ja utzlaj c'aslemal ja mta q'uisic trij, xeche'e.

* * * * *

¹⁹Ja tok camsaxi ja rEsteban majtaj chic rbanic pokon chique ja jule' chic kach'alal. Rmale'ari' ja tok ec'oli chique xechictaji, xebe nat, jule' xebe pa Fenicia, jule' chic xebe pa Chipre in jule' chic xebe pan Antioquía. Ja tok xe'ekaji quemaj rbixic ja utzlaj tzij xin Jesucristo pro xa queyon chique ja cach tak aj Israel quibij wi'. ²⁰Pro ec'o jule' chique, nic'aj e aj Chipre in nic'aj chic e aj Cirene, eje'e' tok xe'ekaj pan Antioquía quemaj tzij cuq'u'in ja ma e aj Israel ta in queya' rbixic ja kajaw Jesucristo chique. ²¹Ja poder rxin ja kajaw Dios c'o cuq'u'in in e q'uiy ja winak yuke' chic quec'u'x ruq'u'in ja kajaw Jesucristo in queya' can ja rojer tak costumbre ja quiniman.

²²Ja c'a riglesia ja rec'o pa Jerusalén xekaj rbixic cuq'u'in ja bantaji in quetakel ja Bernabé pan Antioquía. ²³Ja c'a Bernabé tok xekaj pan Antioquía xutz'at chi congana samajnak ja rutzil xin Dios pa tak canma ja winak, congana quicot rmal in quewa' xbij chique ri': —Cow quixpe'i, maxta teya' can ja yukulbal ec'u'x ruq'u'in ja kajaw Jesucristo. ²⁴Queri' xbij ja Bernabé como arja' utzlaj achi, nojnak ja rEspíritu Santo pa ranma, congana yukul ruc'u'x ruq'u'in ja Jesucristo in e q'uiy ja winak yuke' quec'u'x ruq'u'in ja Kajaw rmal.

²⁵C'ac'ari' be ja Bernabé pa Tarso chi rcanoxic ja Saulo. ²⁶Ja tok xuwil xuc'amto pan Antioquía. Jun juna' xeq'ueje' tri' cuq'u'in ja riglesia, e q'uiy ja winak xequitijoj tre ja rtzobal Dios. Tri' pan Antioquía kas winakar wi' jun bi'aj ja bina'ax chique ja kach'alal, e cristiano bina'ax chique.

²⁷Jari' tiempo ec'o jule' profeta xe'elel pa Jerusalén xebe pan Antioquía. ²⁸Ja c'a tok xe'ekaji c'o jun chique Agabo rubi', arja' pe'i chiquewach ja kach'alal in xbij chique ja bin tre rmal ja rEspíritu Santo, quewa' xbij chique ri': —C'o jun nimlaj wa'al penak chwach ja rwach'ulew, ne' chique. In queri' xuban c'o jun nimlaj wa'al peti pa rtiempo ja Claudio ja nimlaj rey xin Roma. ²⁹Ja c'a kach'alal ja rec'o pan Antioquía eje'e' quech'ob chi nquetakel jun ayuda chique ja kach'alal ja rec'o pa Judea: —Nkaya' jani' nokcowini nkaya' chikajujunal, xeche'e. ³⁰In queri' queban, quetakel ja Bernabé rachbil Saulo chi eje'e' nequijacha' ja rayuda pa quek'a' ja ranciano ja repa'l chiquij ja kach'alal ja rec'o pa Judea.

* * * * *

12 ¹Chipan ari' tiempo ja rey Herodes ec'o jule' chique ja riglesia xumaj rbanic pokon chique. ²Xutak rcamsaxic ja Jacobo tza'n espada, jari' Jacobo rimal ja Juan. ³Ja tok xutz'at chi nequicoti ja raj Israel rmal ja xuban tre ja Jacobo c'ac'ari' xutak chic rchaptic ja Pedro tokori' tok majtajnak rbanic ja nmak'ij pascua ja tok c'oli ja caxlanway

ntiji ja mta levadura ruq'uin. ⁴Ja tok chaptaji ja Pedro xucoj pa che', ec'o quiji' moc soldado xujach pa quek'a' chi nquichajij, e cajcaj soldado ec'o chipan ja jujun moc. Ja nuch'ob ja Herodes noc'o na ja nmak'ij pascua nabey c'ac'ari' xtilasajto ja Pedro pa che' in nuk'et tzij trij chiquewach ja winak. ⁵Queri' xuban ja Pedro, bien chajin pa che' cumal ja soldado pro ja ríglesia eje'e' chijutij quimajon rbanic oración pa rcuenta.

* * * * *

⁶Ja tok xa jun k'ij chic nrajo' chi nk'et tzij trij rmal ja Herodes c'o jun ángel rxin ja kajaw Dios takto chi rto'ic. Warnak ja Pedro chak'a', ec'o ca'i' soldado pa tak rxquin, bien ximon chi ca'i' cadena. Ec'o chic jule' soldado chakaja' eje'e' quimajon rchajixic ruchi' ja che'. ⁷Chaka c'a jalal ja tok xekaji ja ángel ruq'uin ja Pedro, ni sakari pa che' rmal. Ja c'a ángel arja' xuchapoc pa rupox ja Pedro chi rc'asic in quewa' xbij tre ri': —Catyictaji pro ni chanim ri', ne' tre. Chaka jalal tok tzakel ja cadena chi ruk'a' ja Pedro. ⁸In tzijon chic jutij ja ángel: —Tachomarsaj awi', tachojo' axajab, ne' chic tre. In queri' xuban ja Pedro ja cani' bix tre. —Camic tachojo' achaqueta in cattre' chwij, ne' chic jutij ja ángel tre ja Pedro.

⁹Ja c'a Pedro arja' tre'to trij ja ángel pro matich'obtaji rmal ja wi katzij owi mani chi lasaxto. Ja nuch'ob arja' xa cani' jun achic' ja ntajini nuban. ¹⁰Xek'ax chwach ca'i' lugar ja bar ec'o wi' soldado e chajinela'. C'ac'ari' xe'ekaji ja bar c'o wi' ruchi' ja che' ja ch'ich' ocnak ja c'o chi' bey. Ruyon jaktaj chiquewach in xe'elto. Ja c'a ángel tok queq'uis jun rmej bey chaka jalal tok xuya' can ja Pedro. ¹¹Ja c'a Pedro tok ch'obtaji rmal quewa' xbij kaj pa ranma ri': —Camic wotak chi ja kajaw Dios c'o jun ángel rxin ja rtakonto chi nto'ic pa ruk'a' ja Herodes, ja wach tak aj Israel matiya' chic quigana como eje'e' xa ncamic cayben, ne'e.

¹²Ja tok ch'obtaji rmal nojelal c'ac'ari' be chi rochoch ja María. Jari' María arja' rute' ja Juan ja c'o chic jun rubi' Marcos ne'xi. E q'uij ja kach'alal quimolon qui' pa rochoch ja María, quimajon rbanic oración. ¹³Ja c'a Pedro tok xekaji xc'onc'o'oc ruchi' ja portón. C'o c'a jun xtan Rode rubi', arja' xelto chi rtz'atic nak ja nc'onc'oni. ¹⁴Ja tok xc'axaj chi rukul Pedro ja ntzijoni congana quicoti, sach rna'oj rmal in ma xujak ta ja ruchi' portón chwach. Ja xuban, c'amc'ol ranim meloj pa jay in xbij chique ja kach'alal chi c'oli ja Pedro pa'l chuchi' ja portón. ¹⁵Pro ma xquinimaj ta ja bix chique rmal ja Rode:

—Xa atch'ujarnak, xeche' tre.

—Mni, ni katzij wi' chi arja', ne' chique.

—Ma arja' ta ari', xa ángel ari' ja nchajin rxin, xeche' chic tre.

¹⁶Pro ja Pedro arja' xajutij rmajon rc'onc'oxic ja portón. Ja c'a tok quejak chwach quetz'at chi Pedro in congana c'asc'o'i quetz'at. ¹⁷Ja c'a Pedro xuban ruk'a' chiquewach chi nquicajba' tzij. Xumaj rcholic

chiquewach nak xuban ja kajaw Dios chi rlasaxic pa che'. C'ac'ari' xbij chique: —Ja c'a xinbij chewe ri' tebij chic ixix tre ja Jacobo in chique chakaja' ja jule' chic kach'alal, ne' chique. C'ac'ari' xelex cuq'uin, be cha jun lugar chic.

¹⁸Ja c'a tok sakar kaj congana sach quina'oj ja soldado como ma cotak ta ba la xoc wi' ja Pedro. ¹⁹Ja c'a Herodes arja' xutak rcanoxic pro ni ma xuwil ta wi'. C'ac'ari' xuc'ot quechi' ja soldado ja xechajin rxin ja Pedro pa che' pro como maquecowini nquibij nak la bantaji chewi' tok xuya' jun orden chi necamsaxi. C'ac'ari' xelex ja Herodes chipan ja departamento Judea in be chic chipan ja tinamit Cesarea, tri' xeq'ueje' chi wi'.

* * * * *

²⁰Chipan ari' tiempo penak ryewal ja Herodes chiquij ja winak ja rec'lo chipan ja ca'i' nación Tiro in Sidón. Eje'e' ri' winak pan Israel nquelok' wi' ja nc'atzin chique chi nquetij pro ja Herodes matic'ayij chic chique. Pro eje'e' xa jun quech'ob xebe ruq'uin ja Herodes chi nquichomij qui' ruq'uin. Ja c'a tok xe'ekaji c'o jun achi Blasto rubi', arja' oficial chipan ja gobierno rxin ja Herodes, queya' pwok tre utzc'a chi ntzizon pa quicuenta chwach ja rey Herodes. ²¹Ja c'a Herodes c'o jun k'ij xparti'ij ja xtitzizon wi' cuq'uin. Ja tok xerila' ja k'ij ja Herodes arja' c'o buen tak tziak xucoj ja xin rey, tz'abe' chipan ja trono in xumaj tzij cuq'uin. ²²Ja c'a winak tok quic'axaj ja nbij quemaj rakic quechi', quewa' quibij ri': —Jala' ja nkac'axaj le' rukul jun dios, ma rukul ta jun achi, queri' quibij. ²³Chaka jalal tok pi jun ángel rxin ja kajaw Dios, xucoj jun yobil tre ja Herodes como ja Herodes arja' xuya' lugar chique ja winak chi nqueya' ruk'ij, ma ruk'ij ta ja Dios xuya'. Ja c'a yobil xoc tre ja Herodes quewa' rbanic ri', ec'lo jule' jut xetijo rxin in cam cumal ja jut.

²⁴Pro ja c'a rtzobal Dios jari' más chi na xel rbixic, más chi na e q'uiy ja winak ja xeniman rxin.

²⁵Ja c'a Bernabé rachbil Saulo ja tok jachtaj can ja rayuda cumal xe'elel pa Jerusalén, xebe chic pan Antioquía in quec'amel ja Juan ja c'o chic jun rubi' nbixi Marcos.

* * * * *

13 ¹Ja chipan ja riglesia ja c'o pan Antioquía ec'lo jule' profeta in maestro. Quewa' quebi' ri', Bernabé, Simón ja c'o chic jun rubi' nbixi Niger, Lucio ja raj Cirene, Manaén ja re jun aq'uiyic ruq'uin ja Herodes ja gobernador xin Galilea, in Saulo. ²Queban c'a jutij quimolon qui' chi rya'ic ruk'ij ja Dios, quimajon rbanic ja rayuno ja tok c'oli bix chique rmal ja rEspíritu Santo quewari': —Anin encha'on ja Bernabé in Saulo chi rbanic jun samaj. Camic que'eparti'ij chi nequibana' ja samaj, queri' bix chique.

³C'ac'ari' quemaj rbanic jun oración. Ja c'a tok tzuri ja roración in tok tzuri ja rayuno cumal queya' quek'a' pa quewi' ja Bernabé in Saulo chi nequiparti'ij. C'ac'ari' xequetakel chi rbanic ja samaj.

* * * * *

⁴⁻⁵Queri' queban ja Bernabé in Saulo, xetakel rmal ja rEspíritu Santo, xebe, xe'ekaj chipan ja tinamit Seleucia, cachbilanel ja Juan ja c'o chic jun rubi' Marcos. Ja c'a Juan arja' neruto' chipan ja samaj. C'ac'ari' xe'oquel chipan jun lancha, xebe chic chipan jun lugar Chipre rubi', c'o pa mar. Xe'ekaj chipan ja tinamit Salamina ja c'o pa rcuenta Chipre. Tri' c'a quemaj wi' rbixic ja rtzobal Dios pa tak jay xin molbal ri'il ja bar nquemol wi' qui' ja raj Israel. ⁶Xebe nat nakaj chipan ja lugar Chipre. Ja tok xe'ekaj chipan ja tinamit Pafos tri' c'o wi' jun achi quewil aj Israel, Barjesús rubi'. Ja c'a Barjesús arja' aj'itz. Arja' nbij chi profeta ocnak wi' pro xa banol engaño. ⁷Nsamaj pa rcuenta ja gobernador xin Chipre. Ja c'a gobernador arja' jun achi congana rna'o'oj, Sergio Paulo rubi'. Xutak quisiq'uixic ja Bernabé in Saulo como c'o rgana nc'axaj ja rtzobal Dios. ⁸Ja Barjesús arja' c'o chic jun rubi' nbix tre, Elimas ne'xi. Elimas tibij tzij aj'itz. Ja c'a xuban ja raj'itz, ja tok xe'ekaji ja Bernabé in Saulo arja' xuch'a' chique ja tijonem ja nqueya' utzc'a ja gobernador matiyuke' ruc'u'x ruq'u'in ja Jesucristo. ⁹Ja Saulo arja' c'o chic jun rubi' nbix tre, Pablo ne'xi. Ja c'a Pablo nojnak ja rEspíritu Santo pa ranma, kas xtz'elwachij ja raj'itz ¹⁰in quewa' xbij tre ri': —Atat xa at banol engaño, xa at itzel achi, xa at ralc'wal diablo, ni mta wi' agana ruq'u'in ja rutzil. ¿Nak c'a tre ja tok nach'a' ja rtzobal Dios? ¿Nak c'a tre ja tok mataya' lugar chique ja winak chi nquinimaj? ¹¹Camic natij na pokon pa ruk'a' ja kajaw Dios como natmoyiri in c'o jun tiempo matatz'at chic ja sakil, ne' tre.

Ja c'a raj'itz tok bitaj queri' tre rmal ja Pablo ni jari' hora moyiri. C'ac'ari' xumaj rcanoxic jun ja nyukenel rxin chi ruk'a'. ¹²Ja c'a gobernador tok xutz'at chi xoc moy ja raj'itz yuke' ruc'u'x ruq'u'in ja Jesucristo como congana c'asc'o'i xc'axaj ja tijonem ja nqueya' ja Pablo in Bernabé tre ja kajaw Dios.

* * * * *

¹³C'ac'ari' ja Pablo xe'oquel pa lancha, xe'elel chipan ja tinamit Pafos, xebe chic chipan ja tinamit Perge ja c'o pa rcuenta Panfilia. Pro ja Juan Marcos arja' xeruya' can, melojto ja pa Jerusalén. ¹⁴Ja c'a Pablo in Bernabé tok xe'elel chipan ja tinamit Perge xebe chic chipan ja tinamit Antioquía ja c'o pa rcuenta Pisidia. Ja tok xerila' ja xula'nbal k'ij xe'oc chipan ja jay xin molbal ri'il in xetz'abe'e. ¹⁵Majtaj rsiq'uixic ja rtzobal Dios ja tz'iban can rmal ja Moisés in cumal ja jule' chic profeta. Ja tok

siq'uitaji ec'o jule' oficial rxin ja jay xin molbal ri'il eje'e' c'oli quetakel rbixic chique ja Pablo in Bernabé quewari':

—Kach tak aj Israel, wi c'o jun paxbanem newajo' nebij chique ja winak nkaya' tiempo chewe camic, xeche'el chique. ¹⁶Ja c'a Pablo arja' pe'i in xuban ruk'a' chiquewach ja winak utzc'a chi nquicajba' tzij in quewa' xbij chique ri':

—Ixix ja rix kach tak aj Israel in ixix chakaja' ewanojelal ja nexbej ewi' chwach ja Dios, tec'waxaj ja xtinbij chewe ri'. ¹⁷Ja Dios kaxin ajoj ja rok aj Israel arja' xerucha' ja kati't kamama' ojer. Xuya' chique chi xe'oc jun nimlaj tinamit tokori' ja tok xeq'ueje' pan Egipto. Pro ma ja ta Egipto ja kas mero quitinamit in tok q'uiswani ja Dios arja' congana xucoj rchok'ak' xerlasajto pa quek'a' ja raj Egipto. ¹⁸Ja c'a tok xe'elto ja pan Egipto ca'winak juna' xeq'ueje' chipan ja lugar ja chakijlaj ulew in congana itzelal queban tri' pro ja Dios arja' xucoch' nojelal. ¹⁹Ja c'a tok xe'ekaj chipan ja rulew rbina'an Canaán ec'o wuku' tinamit ja rec'o chic chipan pro ja Dios arja' xercamsaj chi e wuku' in ja rulew jari' xuya' chique ja kati't kamama' como herencia. ²⁰Ja k'etbaltzij jari' xuya' pa quek'a' juesa'. Quiji' ciento juna' in nic'aj xe'uc'ax cumal ja juesa'. Ja q'uisbal juez jari' ja rojer profeta Samuel. ²¹C'ac'ari' quic'utuj jun rey tre ja Dios utzc'a ja k'etbaltzij nq'ueje' chic pa ruk'a' ja rey. In queri' xuban ja Dios, xuya' chic ja k'etbaltzij pa ruk'a' ja Saúl rc'ajol Sis. Ja Sis arja' riy rumam can ja Benjamín. Ja Benjamín arja' jun chique ja cablajuj rc'ajol Jacob. Ca'winak juna' q'ueje'e ja Saúl chipan ja k'etbaltzij. ²²Ja Dios tok xlasaj ja k'etbaltzij pa ruk'a' ja Saúl xucoj chic pa ruk'a' ja rey David in quewa' xbij ri': —Anin congana nel nuc'u'x trij ja David ja rc'ajol Isá. Arja' nuban na cumplir ja nvoluntad xa nak ta ja nwajo' tre chi nuban. Queri' xbij ja Dios, ne'e ja Pablo chique. In xbij chic chique:

²³—C'o jun riy rumam can ja David, Jesús rubi'. Ja c'a Jesús arja' takonto rmal ja Dios chi kato'ic ja rok aj Israel como queri' tzujun can rmal ja Dios ojer. ²⁴Ja Jesús tok maja'n tumaj ja rsamaj majtajnak chic rchomarsaxic rubey rmal ja Juan Bautista como ja Juan quewa' nbij chique canojel ja winak ja raj Israel: —Teq'uexa' ja rena'oj, teya'a' can ja ritzelal in quixban bautizar, ne' chique. ²⁵Ja Juan Bautista tok xajalal maja'n tuq'uis ja rsamaj quewa' xbij chique ja winak ri': —Anin ma in Cristo ta ja cani' nech'ob chwij. Ja Cristo arja' xajalal maja'n tumaj ja rsamaj in más na nim ruk'ij arja' chinwach anin, nixtac'a yatal ta chwij chi xtinquir ta rc'amal ja rxajab, ne' chique.

²⁶Ixix ja rix kach tak aj Israel ja rix riy rumam can ja kamama' Abraham in ixix chakaja' ewanojelal ja nexbej ewi' chwach ja Dios, camic nbij chewe chi ewxin ixix ja utzlaj tzij ja kamajon rbixic chewe ja rc'amonto ja totajem xin Dios. ²⁷Como ja winak ja rec'o pa Jerusalén e cachbil ja k'etol tak tzij ja nebano mandar quixin, eje'e' ma xch'obtaj

ta cumal chi ja Jesús arja' ja To'onel ja takonto rmal ja Dios nixtac'a ch'obtaj ta cumal chakaja' nak rbanic ja rtzobal Dios ja tz'ibtal can ojer cumal ja profeta ja nsiq'uix pa tak quixquin pa tak xula'nbal k'ij. Quic'utuj rcamic ja Jesús in tri' bantaj wi' cumplir ja tz'ibtal can ojer cumal ja profeta. ²⁸Quicanoj ril ja Jesús in masqui mta ril pro quic'utuj rcamic tre ja Pilato. ²⁹Ja Jesús tok bantaj cumplir nojel ja tz'ibtal can tre c'ac'ari' kajsax chwach cruz in xemuki. ³⁰Pro ja Dios arja' xuya' tre chi c'astaj chiquicojol camnaki'. ³¹Ja c'a tok c'astajnak chic q'uiylaj k'ij q'ueje' chi na cuq'uin jule' discípulo, eje'e' ri' ja xerachbilajel ja tok xe'elel pa Galilea in xebe pa Jerusalén in camic quimajon rbixic chique winak nojel ja quitz'aton tre rc'aslemal ja Jesús.

³²Ja camic c'o jun utzlaj tzij kac'amonto chewe quewari', ja tzujux can chique ja kati't kamama' ojer rmal ja Dios ³³jari' rbanon chic cumplir ja Dios pa katiempo ajoj ja rok quiy quemam can como arja' xuyic ja Jesús chipan ja camíc. Cani' tz'ibtal can chipan ja rtzobal Dios chipan ja rcab salmo quewa' nbij ja Dios tre ja Cristo ri': —Atat at Walc'wal, camic xinc'ut chiquewach ja winak chi at Walc'wal, queri' xbij tre. ³⁴In c'a c'o na más ja tz'ibtal can chipan ja rtzobal Dios ja nuc'ut chikawach chi ja Dios ojer rtzujun can chi nuya' na tre ja Cristo chi ne'astaji chiquicojol camnaki' utzc'a chi matak'ayi ja rcuerpo, quewa' nbij ri': —Anin c'oli ja wutzil nya' na pan ewi' ja cani' ntzujun tre ja rey David, ne'e ja Dios. ³⁵In jun chic ja rtz'iban can ja David tre ja Cristo, quewa' xbij ja David tre ja Dios ri': —Ja cuerpo rxin ja Santilaj Awalc'wal wotak chi mta moda xtaya' ta lugar tre chi xtak'ay ta, ne'e. ³⁶Ja c'a David tok xuq'uis ja samaj ja ya'on tre rmal ja Dios chi nuban bien kotak chi cami in xak'ayi ja rcuerpo. ³⁷Pro ja cuerpo rxin ja Jesús jari' ma xak'ay ta como ja Dios arja' xuya' tre chi c'astaji chiquicojol camnaki'. ³⁸Rmalc'ari' tok nkabij chewe kach tak aj Israel, bien tewotakij chi ja Jesús ja kamajon rbixic chewe arja' ncuyuwí ja kil kamac ja rok winak. ³⁹Xa nak ta nyuke' ruc'u'x ruq'uin ja Jesucristo jari' nwasaxel libre chipan ja ril rumac. Pro ja ley xin Dios ja tz'ibtal can rmal ja Moisés jari' mta poder rc'an chi xcattrlasajel ta chipan awil amac. ⁴⁰Rmalc'ari' tok nbij chewe, tebana' cuenta matzij tikajto chewij ja juicio xin Dios ja cani' tz'ibtal can cumal ja profeta ojer, quewa' nbij ja Dios ri': ⁴¹—Ixix ja rix yok'onela' bien tec'waxaj, congana c'asc'o'i xtetz'at ja tok xtikaji ja nimlaj juicio chewij. Como anin c'o jun nimlaj milagro xtinban pan et tiempo ixix pro jari' matenimaj masqui c'o jun xtich'obo chewach. Queri' rbin can ja Dios, ne'e ja Pablo chique. ⁴²Ja c'a tok xe'elto chipan ja jay xin molbal ri'il quewa' bix chique ja Pablo cumal ja ma e aj Israel ta ri':

—Xquixpi chic jutz'it kuq'uin wukbix ja cha jun chic xula'nbal k'ij utzc'a chi nech'ob chic jutij chikawach ja xbij chake camic, xeche'xi. ⁴³Ja c'a tok quipaxij qui' e q'uiy chique ja raj Israel e cachbil jule' chic ja

nquixbej qui' chwach ja Dios eje'e' xebe chiquij ja Pablo in Bernabé. Ja c'a Pablo in Bernabé c'o jun paxbanem queya' chique quewari': —Maxta temestaj ja rutzil xin Dios ja kach'ob chewach camic, xeche' chique.

⁴⁴Ja c'a cha jun semana chic ja tok xerila' ja jun chic xula'nbal k'ij xeyictaji ja tinamit, xebe chi r'axaxic ja rtzobal Dios. ⁴⁵Pro ja raj Israel tok quetz'at chi congana e q'uiy ja winak congana quiakari ja canma. Quemaj rch'a'ic tre ja Pablo ja nbij in c'o jule' itzel tak tzij quibij tre. ⁴⁶Ja c'a Pablo in Bernabé eje'e' matiquixbej qui' chiquewach, quewa' quibij chique ri':

—Ni rjawaxic wi' chi chewe ixix kabij wi' ja rtzobal Dios nabey pro como mta egana ruq'uin jari' nek'alasbej chi ma yatal ta chewe chi newil ja utzlaj c'aslemal ja mta q'uisic trij. Rmalc'ari' ja tok nokbe chic cuq'uin ja winak ja ma e aj Israel ta. ⁴⁷Como queri' bin chake rmal ja Dios chi nkaban cani' tz'ibtal can chipan ja rtzobal Dios quewari': —At ncojon como jun luz ja nsakirsan quebey ja winak ja ma e aj Israel ta utzc'a chi naya' rbixic ja totajem xin Dios chique ja winak nojel nat nakaj chwach ja rwach'ulew. Queri' nbij ja Dios, ne'e ja Pablo chique.

⁴⁸Ja c'a ma e aj Israel ta tok quic'axaj ja xbij ja Pablo janila xequicot rmal in congana queya' ruk'ij ja rtzobal Dios. Ec'o jule' chique yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo. Queri' queban canojel ja recha'on rmal ja Dios chi nquewil ja utzlaj c'aslemal ja mta q'uisic trij. ⁴⁹Ja c'a rtzobal Dios be nat nakaj chipan ja lugar. ⁵⁰Pro ja c'a raj Israel eje'e' xebe cuq'uin jule' ixoki' ja nqueban respetar ja Dios ja nimak quek'ij in cuq'uin chakaja' ja principali' xin tinamit. Ja tok xe'ekaj cuq'uin xequitakchi'ij chi neyictaj chiquij ja Pablo in Bernabé. In queri' queban, xequilasajto chipan ja lugar. ⁵¹Ja c'a Pablo rachbil Bernabé eje'e' quiquiraj can ja pokok rxin ja tinamit ja c'o pa cakan jari' retal chi ja winak nquetij na pokon rmal ja mta quigana ruq'uin ja utzlaj tzij xin Jesucristo. C'ac'ari' xebe chic chipan ja tinamit Iconio. ⁵²Pro ja winak ja yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo eje'e' congana nequicoti in nojnak ja rEspíritu Santo pa tak canma.

* * * * *

14 ¹Ja c'a Pablo rachbil Bernabé ja tok xe'ekaj chipan ja tinamit Iconio xe'oc chipan ja jay xin molbal ri'il quixin ja raj Israel. Quemaj rbixic ja utzlaj tzij in congana e q'uiy ja winak yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo rmal tanto chique ja raj Israel in chique ja ma e aj Israel ta chakaja'. ²Pro ja raj Israel ja ma xeniman ta eje'e' xequitakchi'ij ja ma e aj Israel ta utzc'a chi xa itzel nequetz'at ja kach'alal. ³Rmalc'ari' tok ja Pablo rachbil Bernabé eje'e' xeq'ueje' na jun tiempo chipan ja tinamit, nqueya' rbixic ja rtzobal Dios pro ni matiquixbej wi' qui'. Quech'ob chiquewach ja winak nak rbanic ja rutzil xin Dios chi nucuy ja kil kamac ja rok winak. Ja c'a Dios arja' xuya' chique ja Pablo in

Bernabé chi c'o jule' milagro queban utzc'a ja winak ncotakij chi ni katzij wi' ja nquibij. ⁴Pro ja tinamit ca'i' queban, nic'aj quecoj qui' cuq'uin ja raj Israel ja ma xeniman ta in nic'aj chic quecoj qui' cuq'uin ja rapóstol Pablo in Bernabé. ⁵C'ac'ari' ja raj Israel e cachbil ja ma e aj Israel ta eje'e' quec'am qui' cuq'uin ja k'etol tak tzij xin tinamit chi nequetz'uj ja Pablo in Bernabé in nequeq'uiak tza'n abaj. ⁶Ja c'a Pablo in Bernabé ja tok xekaj rbixic cuq'uin xe'anmaji, xebe chipan ca'i' tinamit ja c'o pa rcuenta Licaonia, jun Listra rubi' in jun chic Derbe. In xebe chakaja' pa tak lugar ja c'o chinakaj ja ca'i' tinamit. ⁷Ja tok xe'ekaji quemaj rbixic ja utzlaj tzij xin Jesucristo.

* * * * *

⁸C'o jun achi pa Listra arja' tz'ubuli, siquirnak rkan. Arja' ni pa ralaxic wi' chi maticowini nbini, ni mta wi' jutij binnak ta nixtac'a jutz'it ta. ⁹Arja' rmajon rc'axaxic ja ntajini nbij ja Pablo. Ja c'a Pablo arja' kas xtz'elwachij ja rachi in xutz'at chi c'o yukulbal ruc'u'x ruq'uin ja Dios chi ntzuri. ¹⁰Cow tzijon ruq'uin: —Catyictaji, ne' tre. Chaka c'a jalal tok yictaji in xumaj binem. ¹¹Ja c'a winak tok quetz'at ja milagro ja xuban ja Pablo quemaj rakic quechi', quemaj tzij chipan ja tzobal Licaonia: —Tetz'ata' mpe' le', e ca'i' ja dios ekajnakto kuq'uin, e cani' winak neca'yi, xeche'e. ¹²Quibij tre ja Bernabé chi arja' ja dios rbina'an Júpiter. In quibij tre ja Pablo chi arja' ja dios rbina'an Mercurio como más ntzijoni ja Pablo. ¹³C'o jun sacerdote rxin ja dios Júpiter in c'o jun templo chakaja'. Ja templo tri' c'o wi' ja bar natoc wi' chipan ja tinamit. Tri' be wi' ja sacerdote, ec'o wacax erc'amonel in jule' cotz'i'lj chakaja'. Ja nrajo' ja sacerdote nercamsaj ja wacax utzc'a chi arja' e rachbil ja winak nequitzujuj chiquewach ja Pablo in Bernabé como jun sacrificio. ¹⁴Pro ja rapóstol Bernabé in Pablo ja tok xekaj rbixic cuq'uin chi queri' nban chique quemaj rakic quitziak jari' retal chi pokon nquena' ja nban chique e cani' dios. C'amc'ol canim xebe, xe'oc chiquicojol ja winak, quemaj rakic quechi' in quewa' quibij chique ri':

¹⁵—¿Nak tre tok neban quewa' chake? Ajoj xa ok winak, xa ok junan ewq'uin. Okpenak ewq'uin nurkabij chewe chi ne'eya' can awa' jule' dios ri' ja mta ne'oc wi' in tiyuke' ec'u'x ruq'uin ja c'aslic Dios como arja' winakarsani ja caj in rwach'ulew in mar chakaja'. Mta nak ta ja maquita arja' winakarsyon. ¹⁶Ja chipan ja rojer tak tiempo ja k'axnak can ja Dios xuya' lugar chique ja winak ja rec'o pa tak nación chi nquinimaj ja quicostumbre, jule' costumbre ja quiwinakarsaj nojoj queyon. ¹⁷Pro ni c'o wi' ja xuban ja nk'alasbej chi c'o jun c'aslic Dios como ni c'o wi' ja rutzil nuban, nkajsaj jab pa kawil, nuya' buen tak cosecha, nuya' ja nc'atzin chake chi nkatij in nuya' quicotemal pa tak kanma. Queri' quibij ja Pablo chique.

¹⁸Pro masqui queri' quibij chique ni ma k'ilic ta wi' ncajo' como ja winak ni c'o wi' quigana nquituzuj jun sacrificio chiquewach.

¹⁹Ec'o c'a jule' winak e aj Israel xe'ekaji pa Listra, jule' chique pan Antioquía e'elnakel wi' in jule' chic chique pan Iconio e'elnakel wi'. Eje'e' xequitakchi'ij ja winak chi nqueq'uiak ja Pablo tza'n abaj. Ja tok q'uiaktaj cumal tza'n abaj quilasajto chipan ja tinamit. Cami ja Pablo ja nquech'ob eje'e'. ²⁰Ja c'a Pablo tok quemol qui' ja kach'alal trij yictaji in xoc chic jutij chipan ja tinamit. Ja c'a chi rcab k'ij e ca'i' ruq'uin ja Bernabé xebe chipan ja tinamit Derbe.

²¹Ja c'a tok xe'ekaji ja pa Derbe quemaj rbixic ja utzlaj tzij xin Jesucristo in e q'uiy ja winak yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo rmal. C'ac'ari' xemeloj chic jutij chipan ja roxi' tinamit Listra, Iconio in Antioquía, ²²quemaj ryukbaxic quec'u'x ja kach'alal in c'o jule' paxbanem queya' chique quewari': —Cow quixpe'i, maxta teya' can ja yukulbal ec'u'x ruq'uin ja Jesucristo. Kanojel ja nokoc chipan ja gobierno xin Dios ni rjwaxic wi' chi q'uiy rwach ja rpokonal npi na chakij rmal, xeche' chique. ²³Ja chipan ja jujun iglesia ec'o jule' anciano xequecha' can ja ne'uc'an quixin ja kach'alal. Quemaj rbanic oración rachbil ayuno. Ja c'a tok tzuri ja roración in ayuno cumal quewa' quibij can chique ja kach'alal ri': —Camic yukul chic ec'u'x ruq'uin ja kajaw Jesucristo, arja' ta xquixchajini, xeche' can chique.

* * * * *

²⁴C'ac'ari' xebe, kek'ax pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Pisidia in xe'ekaj chipan ja tinamit Perge ja c'o pa rcuenta Panfilia. ²⁵Queya' rbixic ja rtzobal Dios chique ja winak ja raj Perge c'ac'ari' xebe chic chipan ja tinamit Atalia. ²⁶Tri' xe'oquel wi' pa lancha, xebe chic pan Antioquía ja bar e'elnakel wi' nabey tokori' tok xeban recomendar pa ruk'a' ja Dios chi rbanic ja samaj. Como tzurnak chic ja samaj chewi' tok xemeloji pan Antioquía. ²⁷Ja c'a tok xe'ekaji xequemol ja kach'alal, quemaj rcholic chiquewach nojel ja samaj ja xuban ja Dios ja tok queya' rbixic ja rtzobal in quech'ob chiquewach chakaja' nak rbanon ja Dios chi rjakic quebey ja winak ja ma e aj Israel ta utzc'a chi nyuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo. ²⁸Queri' queban, xeq'ueje' jun tiempo cuq'uin ja kach'alal pan Antioquía.

* * * * *

15 ¹Ec'o c'a jule' achi'i' e'elnakel chipan ja departamento Judea, ebenak pan Antioquía. Ja c'a tok xe'ekaji quemaj quitijoxic ja kach'alal, quewa' quibij chique ri': —Ja wi ma quixban circuncidar ja cani' bin can chake rmal ja Moisés chi nkaban jari' mta moda xtewil ta ja totajem xin Dios. Queri' quibij chique. ²Ja c'a Pablo in Bernabé eje'e' congana quech'a' chique ja rachi'i' ja tijonem ja nqueya', congana chi tzij

queban cuq'uin rmal. Ja c'a tok q'uiswani ja Pablo in Bernabé e cachbil jule' chic kach'alal eje'e' xecha'i chi nebe pa Jerusalén cuq'uin ja rapóstol in anciano utzc'a chi nequichomij ja problema tre ja circuncisión.

³Queri' queban, xetakel cumal ja riglesia, xek'ax pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Fenicia in pa rcuenta Samaria chakaja'. Xa bar ta tri' nek'ax wi' ni nqueya' wi' rbixic chique ja kach'alal chi ja winak ja ma e aj Israel ta queya' can ja rojer tak costumbre ja quiniman nabey in yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo in ja kach'alal congana xequicot rmal.

⁴Ja c'a tok xe'ekaj pa Jerusalén xec'ul cumal ja rapóstol in anciano in cumal ja jule' chic kach'alal. Quemaj rcholic chiquewach nojel ja samaj ja xuban ja Dios tokori' tok xequiya'a' rbixic ja rtzobal chique ja winak ja ma e aj Israel ta. ⁵Pro ec'o jule' kach'alal e fariseo, eje'e' xeyictaji in quewa' quibij ri': —Ni rjawaxic wi' chi nekaban circuncidar ja kach'alal ja ma e kach aj Israel ta, ni rjawaxic wi' chi nkabij chique chi puersa nquinimaj ja ley xin Dios ja tz'ibtal can rmal ja Moisés, xeche'e'.

⁶Ja c'a rapóstol e cachbil ja ranciano eje'e' quemol qui' chi rch'obic rij rwach ja problema tre ja circuncisión, ⁷congana chi tzij queban rmal. Ja tok q'uiswani yictaji ja Pedro in quewa' xbij chique ri':

—Wach'alal, bien ewotak chi ja nabey tok kamajto ja samaj ri' ja Dios arja' xinrucha' checojol, xinrutakel cuq'uin ja winak ja ma e aj Israel ta utzc'a chi xenya'a' rbixic chique ja utzlaj tzij xin Jesucristo utzc'a chi nyuke' quec'u'x ruq'uin. ⁸Ja Dios arja' bien rotak rwach ja kanma ja rok winak, xutakto ja rEspíritu Santo cuq'uin eje'e' ja cani' xuban ajoj chake nabey jari' xc'utbej chiquewach chi neruc'ul eje'e' chakaja'. ⁹Ja Dios arja' ma jun ta utz nutz'at in ma jun ta itzel nutz'at pro xa junan xuban chake chi ok ca'i' tinamit como arja' xch'ach'ojirsaj ja canma eje'e' chakaja' rmal ja yukulbal quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo. ¹⁰Camic čnak c'a tre ja tok matenimaj ja rbanon ja Dios? Ja tok nebij chique ja kach'alal chi puersa nquinimaj ja ley xin Dios ja tz'ibtal can rmal ja Moisés jari' cani' jun nimlaj ijka'm neya' chiquij. Ja c'a kati't kamama' eje'e' ma xecowin ta quinimaj ta ja ley in nixtac'a ajoj ta okcowinnak ta kaniman chakaja'. ¹¹Pro ja rajoj bien kotak chi xa rmal ja rutzil ja nsipax chake rmal ja kajaw Jesucristo xa chewi' tok nkawil ja totajem xin Dios in queri' chique ja kach'alal ja ma e kach aj Israel ta chakaja'. Queri' xbij ja Pedro chique.

¹²Canojelal ja quimolon qui' chipan ja lugar mchita tzij nqueban. Queya' chic quixquin tre ja nbix chique cumal ja Pablo in Bernabé. Ja c'a Pablo in Bernabé eje'e' quemaj rcholic chiquewach nojel ja xuban ja Dios ja tok xuya' chique chi c'o jule' nimak tak milagro queban chiquewach ja winak ja ma e aj Israel ta. ¹³Ja c'a tok tzuri tzij cumal ja Pablo in Bernabé c'ac'ari' tzijon chic ja Jacobo, quewa' xbij ri':

—Wach'alal, teya'a' ewxquin tre ja xtinbij chewe ri'. ¹⁴Ja kach'alal Simón Pedro arja' xuch'ob chikawach nak rbanic ja samaj ja xuban ja

Dios chiquicojol ja ma e aj Israel ta ja tok majtajto ja samaj, ec'o jule' chique xerucha' chi xe'oc e tinamit xin Dios. ¹⁵Jari' bien nuc'am ri' ruq'u'in ja tz'ibtal can cumal ja rojer tak profeta chipan ja rtzobal Dios, quewa' nbij ja Dios ri': ¹⁶—Ja c'a tok xtibantaj cumplir nojel awa' wari' c'ac'ari' xquinmeloj chic jutij cuq'u'in ja riy rumam can ja David chi quichomarsaxic. Ja camic e cani' jun templo ja benak chi tok'ulew, xa yojtajnak ja quic'aslemal. Pro anin nchomarsaj na ja quic'aslemal ja cani' nban tre jun templo tok yojtajnak in nchomarsax chi na jutij. ¹⁷Queri' nban chique utzc'a chi ninquinimaj chic chakaja' ja winak ja rencha'on chiquicojol ja ma e aj Israel ta. ¹⁸Queri' nbij ja kajaw Dios in jari' ni rk'alasanto wi' ojer. Queri' nbij ja rtzobal Dios, ne'e ja Jacobo chique. In xbij chic chique:

¹⁹—Como queri' nbij ja Dios mejor ma quekanak ta ja winak ja ma e kach aj Israel ta ja neniman rxin ja Dios. ²⁰Xarwari' nkaban, nkatakel rbixic cuq'u'in chi ma tiqueti' ta ja ti'ij ja tzujun chiquewach cachbal tak winak owi chwach rachbal tak nakun. In jun chic, ma que'oc ta cuq'u'in ixoki' ja ma e quixjayilal ta in ja rixoki' chakaja' ma que'oc ta cuq'u'in ja rachi'i' ja ma e quichajilal ta. In jun chic, ma tiqueti' ta ja ti'ij ja wi ma elnak ta rquiq'uel ja chicop. In jun chic, ma tiqueti' ta ja quic'. ²¹Queri' nkabijel chique como ja ley xin Moisés ojer majtajnakto rbixic pa tak tinamit pro nojel tinamit. Nojel tak xula'nbal k'ij ni c'o wi' ja ley xin Moisés nsiq'uixi pa tak jay xin molbal ri'il kaxin ja rok aj Israel. Queri' xbij ja Jacobo chique.

²²Ja c'a rapóstol e cachbil ja ranciano e cachbil chic canojel ja kach'alal eje'e' xa jun quech'ob, ec'o ca'i' kach'alal xequecha' chi nebe pan Antioquía, necachbilajel ja Pablo in Bernabé, jun Judas rubi' ja c'o chic jun rubi' Barsabás ne'xi, in jun chic Silas rubi'. Ja c'a Judas in Silas eje'e' nimak quek'ij chiquicojol ja kach'alal. ²³C'ac'ari' banel jun carta, ya'el chique ja Pablo, quewa' bixel chipan ri':

—Ajoj ja rok apóstol e kachbil ja ranciano e kachbil chic canojel ja kach'alal nkatakel rutzil ewach ja rix kach'alal ja ma ix aj Israel ta ja rixc'o pan Antioquía in pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Siria in pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Cilicia. ²⁴Kach'alal, xurkaj rbixic kuq'u'in chi ec'o jule' achi'i' ja xe'e'lel chikacojol, xebe ewq'u'in xequibij chewe chi rjawaxic chi nixban circuncidar in puersa nenimaj ja ley xin Dios ja tz'ibtal can rmal ja Moisés. Queri' quibij chewe, quicapujsaj ec'u'x in quesach ena'oj. Pro kach'alal, ma ajoj ta xoktako'el quixin. ²⁵Rmalc'ari' ja tok kamol ki' in xa jun kach'ob, ec'o ca'i' kach'alal xekacha' chi nebe ewq'u'in, necachbilajel ja chak'laj tak kach'alal Bernabé in Pablo. ²⁶Ja Bernabé in Pablo c'o je'e' quiya'on qui' pa camíc rmal ja kajaw Jesucristo. ²⁷Ja Judas in Silas eje'e' ja ca'i' kach'alal ja nekatakel ewq'u'in, eje'e' nech'obo chewach nak rbanic ja katz'iban chipan awa' jun carta ri'. ²⁸Como ja rEspíritu Santo arja' nbini chi xa jun ca'i'

punto ja rjawaxic chi nkaya' chi ekul in ma rubey ta xtikaya' ta cani' jun nimlaj ijka'm chewij in queri' nkach'ob ajoj chakaja'. ²⁹Quewa' ja punto ja nkaban recomendar chewe ri', ma teti' ta ja ti'ij ja tzujun chiquewach cachbal tak winak owi chwach rachbal tak nakun. In jun chic, ma teti' ta ja quic'. In jun chic, mateti' ta ja ti'ij ja ma elnakel ta rquiq'uel ja chicop. In jun chic, ma quixoc ta cuq'uin ixoki' ja ma ewixjayilal ta in ixix ja rix ixoki' ma quixoc ta cuq'uin achi'i' ja ma ewachajilal ta. Ja wi nek'il ewi' chi rbanic ja c'a kabij chewe ri' jari' utz ja neban. Tebana' cuenta ewi', Dios ta xquixchajini. Queri' ja bixel chipan ja carta.

³⁰C'ac'ari' xetakel ja Pablo. Ja c'a tok xe'ekaj pan Antioquía xequemol ja kach'alal in quejach ja carta chique. ³¹Ja c'a kach'alal ja tok quisiq'uij ja carta congana xequicoti como congana yukbax quec'u'x rmal. ³²Ja Judas in Silas eje'e' e profeta in congana paxbanem queya' chique ja kach'alal, quicowirsaj más quec'u'x chipan ja rtzobal Dios. ³³Tri' xeq'ueje' na wi' jun tiempo. C'ac'ari' quech'ob chi nemelaji ja pa Jerusalén cuq'uin ja kach'alal ja retakyonpi quixin. Ja tok xajalal maja'n quebe bix chique cumal ja kach'alal: —Tebana' jutz'it cuenta ewi', Dios ta xquixchajini, xeche'xi. ³⁴Pro ja Silas arja' xuch'ob chi nq'ueje' can na cuq'uin. ³⁵Ja c'a Pablo in Bernabé eje'e' xeq'ueje' chi na pan Antioquía chakaja'. Eje'e' e cachbil jule' chic kach'alal xequitijoj ja winak in queya' rbixic ja rtzobal ja kajaw Dios.

* * * * *

³⁶Xeq'ueje' na jun tiempo tri' pan Antioquía. C'ac'ari' ja Pablo xbij tre ja Bernabé:

—Jo' chic jutij chi quik'iloxic ja kach'alal ja ma e aj Israel ta ja rec'o pa tak tinamit ja bar kaya' wi' rbixic ja rtzobal ja kajaw Dios. Jo' que'ekatz'ata' nak quibanon, ne' tre. ³⁷Ja c'a Bernabé arja' nrajo' chi nquec'amel ja Juan ja c'o chic jun rubi' nbix tre Marcos ne'xi. ³⁸Pro ja Pablo quewa' xbij tre ri':

—Ma utz ta nkac'amel ja Juan como arja' xuban chake jutij xokruya' can pa Panfilia in ma xokrachbilaj chi ta tre ja samaj xin Dios ja xekabana', ne' tre. ³⁹Congana quech'ob rij rwach nak nqueban tre ja Juan. Ja tok q'uiswani queban ca'i' rmal como ma junan ta nquech'ob tre. Ja Bernabé arja' xuc'amel ja Marcos, xe'oquel pa lancha, xebe chipan ja lugar rbina'an Chipre. ⁴⁰Ja c'a Pablo arja' xcanoj ja kach'alal Silas. Ban oración pa quicuenta cumal ja kach'alal: —Dios ta xquixchajini, xeche'xi. ⁴¹C'ac'ari' xebe cuq'uin ja riglesia ja rec'o pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Siria in pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Cilicia, quicowirsaj más quec'u'x ja kach'alal chipan ja rtzobal Dios.

* * * * *

16 ¹Quemaj chic jutij quebey, xebe chipan ja ca'i' tinamit Derbe in Listra. Ja c'a tok xe'ekaji tri' quewil wi' jun ala' Timoteo rubi'.

Ja c'a Timoteo arja' ajsamajel rxin ja Jesucristo. Ja rute' arja' aj Israel in yukul chic ruc'u'x ruq'u'in ja Jesucristo pro ja rtata' ma aj Israel ta, griego. ²Ja kach'alal ja rec'o pa Listra in chakaja' ja rec'o pan Iconio eje'e' utz quetz'at ja Timoteo. ³Ja Pablo arja' c'o rgana chi ja Timoteo noc rachbil tre ja samaj xin Dios rmalari' ja tok xuban circuncidar. Queri' xuban tre utz'e'a chi ma pokon ta nquena' ja raj Israel ja rec'o chipan ari' lugar como eje'e' bien cotak chi griego ja rtata' ja Timoteo, ma aj Israel ta. ⁴C'ac'ari' xebe pa tak tinamit chi quik'ilocic ja kach'alal. Ja c'a tok xe'ekaj cuq'u'in queya' rbixic chique ja banonto recomendar chique cumal ja rapóstol in cumal ja ranciano ja rec'o pa Jerusalén. ⁵Queri' queban in más chi na yuke' quec'u'x ja riglesia ruq'u'in ja Jesucristo rmal, k'ij k'ij congana xebe más pa nim.

* * * * *

⁶Ja c'a Pablo in Silas eje'e' laj xebe chipan ja departamento Asia chi nqueya' rbixic ja rtzobal Dios pro ma xyataj ta lugar chique rmal ja rEspíritu Santo. C'ac'ari' xek'ax pa tak lugar ja c'o pa rcuenta Frigia in pa tak lugar ja c'o pa rcuenta Galacia. ⁷Ja c'a tok xe'ekaji ja pa mojo'n rxin ja tinamit Misia laj xebe chipan ja departamento Bitinia pro jutij chic ma xyataj ta lugar chique rmal ja rEspíritu Santo. ⁸C'ac'ari' xebe, ni ja' mojo'n rxin ja tinamit Misia cuc'an in xe'ekaj chic chipan ja tinamit Troas. ⁹Ja c'a tok xoc ak'a' c'oli ja xutz'at ja Pablo cani' pan achic', c'o jun achi xutz'at aj Macedonia. Ja c'a rachi tri' pa'l wi' pa Macedonia in quewa' nbij tre ja Pablo ri': —Tabana' jun utzil chake, catk'axto wawe' pa Macedonia, ko'arto'o', ne' tre. ¹⁰C'ac'ari' quichomla' qui' chanim chi nebe pa Macedonia. Ja c'a ranin ja rin Lucas xintre' chiquij. Bien ch'obtj kumal chi Dios arja' nokrsiq'uij chi nokbe cuq'u'in ja winak ja raj Macedonia utz'e'a chi nekabij chique ja utzlaj tzij xin Jesucristo.

* * * * *

¹¹Rmalc'ari' ja tok xokoquel pa lancha, xokelel ja pa Troas, jic xokbe, xokekaj chic chipan jun lugar Samotracia rubi', ja c'o pa mar. Ja c'a chi rcab k'ij xokbe chic, xokekaj chipan ja tinamit Neápolis. ¹²Xokelel chipan ja lancha in xokbe chic chipan ja tinamit Filipos. Ja Filipos jari' cabecera rxin ja departamento Macedonia. Ja winak ja rec'o pa Filipos eje'e' e aj Roma. Ja tok xokekaji ja pa Filipos tri' xokq'ueje' wi' jun tiempo. ¹³Ja c'a tok xerila' ja xula'nbal k'ij xokelel chipan ja tinamit, xokbe chuchi' jun rkanya'. Tri' c'o wi' jun lugar banbal oración. Ja tok xokekaji tri' ec'o wi' jule' ixoki' quimolon qui', xoktz'abe' cuq'u'in in kamaj rbixic ja rtzobal Dios chique. ¹⁴C'o c'a jun chique ja rixoki' Lidia rubi', chipan ja tinamit Tiatira penak wi'. Ja c'a Lidia arja' ajc'ay jule' buen tak tziak morada in nuban respetar ja Dios. Ja c'a Pablo arja' rmajon rbixic ja rtzobal Dios in

ja Dios arja' xuya' tre ja Lidia chi xnimaj ja nbij. ¹⁵C'ac'ari' ban bautizar ja Lidia e rachbil ja rec'o pa rochoch. Ja tok xebantaj bautizar quewa' xbij ja Lidia chake ri': —Camic wi nech'ob chi ni katzij wi' chi yukul chic nuc'u'x ruq'uin ja kajaw Jesucristo jo' paki jutz'it chi wochoch, nya' eposada. Queri' xbij chake in puersa xuban chake chi nokq'ueje' kaj ruq'uin.

¹⁶Kaban c'a jutij okbenak chipan ja lugar ja banbal oración ja tok c'o jun xtan kawil. Ja c'a xtan c'o jun itzel espíritu ocnak pa ranma in rmal ja ritzel espíritu chewi' tok c'o je'e ncowini nbij pon nak ja maja'n tibantaji. Ja xtan ec'o rajaw in congana pwok nquech'ec rmal ja nuban. ¹⁷Ajoj kachbil ja Pablo okbenak in trani ja xtan chakij ja tok xumaj rakic ruchi', quewa' xbij chique ja winak ri': —Ec'o jule' achi'i' wawe' eje'e' e ajsamajela' rxin ja lok'laj Dios, netajini nquibij chake nak nkaban chi noktotaji. Queri' xbij chique. ¹⁸Q'uiylaj k'ij xuban queri' chake. Ja tok q'uiswani ja Pablo arja' xoc'o ruc'u'x rmal, xuya' vuelta in quewa' xbij tre ja ritzel espíritu ri': —Pa rubi' ja Jesucristo nbij chawe, catel pa ranma ja xtan, ne' tre. Ja c'a ritzel espíritu ni jari' hora xeli, xuya' can ja xtan.

¹⁹Ja c'a rajaw ja xtan ja tok quetz'at chi mchita pwok nquech'ec trij c'ac'ari' xequечap ja Pablo in Silas, xequеч'amel pa c'aybal ja bar c'o wi' ja k'etbaltzij. ²⁰Ja tok equiya'on chiquewach ja k'etol tak tzij quewa' quibij ri': —Ec'o ca'i' achi'i' wawe' e aj Israel in congana quimajon ryojic ja katinamit. ²¹Eje'e' c'o jule' costumbre nquec'ut chikawach pro como ok aj Roma ch'a'oj rij chi nkanimaj, xeche'e.

²²C'ac'ari' ja winak xeyictaj chiquij ja Pablo in Silas. Ja c'a k'etol tak tzij queya' jun orden: —Que'ech'anba' ja rachi'i' in que'erapaj, xeche'e. ²³In queri' queban, congana quesoc ja Pablo in Silas. C'ac'ari' xequечoj pa che' in quibij tre ja chajil che' chi nerchajij chi utz. ²⁴Ja c'a chajil che' como bix queri' tre rmalari' ja tok más na chipan ja che' xeruya' wi' in xk'apba' cakan chipan jun che'.

²⁵Pa tak nc'ajak'a' ja Pablo in Silas eje'e' quimajon rbanic oración in quimajon rbixaxic rubi' ja Dios. Ja c'a jule' chic preso eje'e' quimajon rc'axaxic ja roración in bix. ²⁶Chaka c'a jalal ja tok pi jun nimlaj cubarkan, xusil rsimiento'il ja che'. Jaktaji ruchi' ja che' nojelal. Ja preso eje'e' eximon pa tak cadena pro xesokpitaji canojel. ²⁷C'asoji ja chajil che' in tok xutz'at chi jakal chic ruchi' ja che' nojelal rmalc'ari' ja tok xlasaj ja respada, laj xcamsaj ri' ruyon como ja xuch'ob arja' chi e'anmajnak chic ja preso. ²⁸Pro ja Pablo arja' xurak ruchi' in quewa' xbij tre ri': —Ma tacamsaj ta awi', okc'oli kanojelal, ne' tre.

²⁹Ja c'a chajil che' arja' xc'utuj jun k'ak' in tok jachtaj tre c'amc'ol ranim be cuq'uin ja preso. Ja tok xekaj cuq'uin ja Pablo in Silas congana nbirboti rmal ja xbeben ri'il in xuque' chiquewach. ³⁰C'ac'ari' xerlasajto chipan ja che' in quewa' xbij chique ri':

—Camic tebij chwe ñnak c'o rjawaxic chwe chi nban utzc'a chi nwil ja totajem xin Dios? ne' chique.

³¹—Tiyuke' ac'u'x ruq'u'in ja kajaw Jesucristo jari' nattetaji in netotaji chakaja' canojel ja rec'o pan awochoch, queri' quibij tre. ³²C'ac'ari' quemaj rbixic ja rtzobal ja kajaw Dios tre in chique chakaja' canojel ja rec'o pa rochoch. ³³Ja c'a chajil che' ni jari' hora xeruc'amel, xumaj rch'ajic ja bar esotajnak wi'. Ja c'a tok ch'ajtaji c'ac'ari' ban bautizar in xeban bautizar chakaja' canojel ja rec'o pa rochoch. ³⁴C'ac'ari' xeruc'amel chi rochoch, xerutzuk, congana nquicoti in nequicoti chakaja' ja rec'o pa rochoch como yukul chic quec'u'x ruq'u'in ja Dios.

³⁵Ja c'a tok sakari ja k'etol tak tzij eje'e' xequetakel jule' pulisiya' ruq'u'in ja chajil che' chi nequibij tre chi nersokpijel ja Pablo in Silas. In queri' queban ja pulisiya'. ³⁶Ja c'a chajil che' quewa' xbij tre ja Pablo ri':

—Ja k'etol tak tzij quitakonto rbixic chwe chi nixsokpijel. Camic utz chic nixbe, Dios ta xquixchajini, ne' chique. ³⁷Pro ja Pablo quewa' xbij chique ja pulisiya' ri':

—Ma rubey ta ja banon chake. Ajoj okc'o pa rcuenta ja gobierno xin Roma in c'o kak'a' tre ja ley rxin. Xokquirapaj chiquewach winak pro ma xquek'et ta tzij chakij in xokquecoj pa che'. Ja c'a camic c'o quigana nokquisokpijel pan awatali pro ma rubey ta ja queri'. Mejor, quepi na wawe', eje'e' na nesokpinel kaxin, ne' chique.

³⁸Ja c'a pulisiya' eje'e' xequibij chique ja k'etol tak tzij nojel ja bixel chique rmal ja Pablo. Ja c'a k'etol tak tzij ja tok cotakij chi ja Pablo in Silas ec'o pa rcuenta ja gobierno xin Roma congana quixbej qui' cumal. ³⁹C'ac'ari' xebe cuq'u'in, xequic'utuj sachbal quemac chique. C'ac'ari' xequiwajto libre in quewa' quibij chique ri': —Tebana' jun utzil, quixel chipan ja katinamit, xeche' chique. ⁴⁰Ja c'a Pablo in Silas ja tok xe'elto pa che' xebe chic chi rochoch ja Lidia. Xetzijon cuq'u'in ja kach'alal in quiyukba' can quec'u'x, c'ac'ari' xebe chic.

* * * * *

17 ¹Xek'ax chipan ca'i' tinamit, jun Anfípolis rubi', in jun chic Apolonia. C'ac'ari' xe'ekaj chipan ja tinamit Tesalónica. Tri' c'o wi' jun jay xin molbal ri'il quixin ja raj Israel. ²Ja c'a Pablo arja' xoc chipan ja jay xin molbal ri'il como nijawari' rcostumbre. Oxi' semana q'ueje' chipan ja tinamit Tesalónica. Ja pa tak xula'nbal k'ij ni npi wi' chipan ja jay xin molbal ri'il, nertijoj ja winak tre ja rtzobal Dios. ³Ncanoj tak versículo je'e' ja nsiq'uij chiquewach in nuch'ob chiquewach nak rc'amonto, quewa' nbij chique ri':

—Ja rtzobal Dios bien nuc'ut chikawach chi ja Cristo ni rjawaxic wi' chi xurtija' ja rpokonal, ni rjawaxic wi' chi cami in c'astaji chiquicojol camnaki'. Anin nmajon rbixic chewe nak rbanic jun achi rbina'an Jesús

in camic nbij chewe chi ja Jesús arja' ja Cristo ja cha'on rmal ja Dios, ne' chique. ⁴Ja c'a raj Israel ec'oli chique yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo in xe'oc cachbil ja Pablo in Silas. Ec'o jule' griego ja nqueban respetar ja Dios e q'uuiy chique yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo chakaja'. Ec'o jule' ixoki' ja nimak quek'ij e q'uuiy chique queri' queban chakaja'.

⁵Pro ja raj Israel ja ma xyuke' ta quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo eje'e' congana quiakir canma chiquij ja Pablo. Ec'o jule' itzel tak achi'i' xequicanoj, jule' achi'i' ja xa nebinyaj pa tak bey. E q'uuiy ja winak xequemol in quemaj quitakchi'ixic, congana xeyictaji ja tinamit chiquij ja Pablo in Silas cumal. Xebe chi rochoch jun achi Jasón rubi'. Ja c'a tok xe'ekaji puersa xe'oc chipan in quemaj quicanoxic ja Pablo in Silas como c'o quigana nequilasajto utzc'a chi nequejach pa quek'a' ja winak. ⁶Pro ja tok ma xequewil ta c'ac'ari' quechap ja Jasón, quichararajel in chakaja' ec'o jule' chic kach'alal xequechap in xequiya'a' chiquewach ja k'etol tak tzij xin tinamit. Ja c'a tok xe'ekaji quemaj rakic quechi', quewa' nquibij ri':

—Ec'o ca'i' achi'i' quibina'an Pablo in Silas, eje'e' ebenak nojel nat nakaj chwach ja rwach'ulew chi quiyojic ja winak in camic e'urkajnak wawe' ⁷in xec'ul rmal ja Jasón pa rochoch. Xa ch'a'oj rij ja nqueban canojelal como matuc'am ri' ruq'uin ja ley rxin ja nimlaj rey César como eje'e' quewa' nquibij ri': —Ja Jesús arja' ja nimlaj rey. Queri' nquibij, xeche'e. ⁸Ja c'a winak e cachbil ja k'etol tak tzij congana junwi' quic'axaj ja bix chique. ⁹C'o jun fianza quic'utuj tre ja Jasón in chique ja jule' chic rachbil c'ac'ari' xequisokpijel.

* * * * *

¹⁰Ja c'a kach'alal ma xqueya' ta tiempo tre, xequitakla'el ja Pablo in Silas chi nebe pa Berea chak'a'. Ja c'a tok xe'ekaji ja pa Berea xe'oc chipan ja jay xin molbal ri'il quixin ja raj Israel. ¹¹Ja raj Israel ja rec'o tri' pa Berea más na e utzlaj tak winak chiquewach ja rec'o pa Tesalónica como eje'e' congana queya' quixquin tre ja rtzobal Dios. K'ij k'ij ni nquisiq'uij wi' ja rtzobal Dios utzc'a chi nquetz'at wi nuc'am ri' ruq'uin ja nbix chique cumal ja Pablo. ¹²Rmalc'ari' ja tok e q'uuiy chique yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo. Ec'o jule' ixoki' e griego ja nimak quek'ij e cachbil jule' achi'i' eje'e' e q'uuiy chique yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo chakaja'. ¹³Ja c'a raj Israel ja rec'o pa Tesalónica ja tok xekaj rbixic cuq'uin chi ja Pablo rmajon rbixic ja rtzobal Dios pa Berea eje'e' xebe tri' chakaja'. Ja tok xe'ekaji quemaj quitakchi'ixic ja winak chi neyictaj trij ja Pablo. ¹⁴Ja c'a kach'alal eje'e' quitakla'el ja Pablo chi' mar pro ja Silas rachbil Timoteo eje'e' xeq'ueje' can tri' pa Berea. ¹⁵Ec'o jule' kach'alal ja xec'amo'el rxin ja Pablo, c'a pan Atenas xequijacha' can wi'. C'ac'ari' xemelojto ja pa Berea, c'oli bixto chique rmal ja Pablo

quewari': —Tebij paki jutz'it chique ja Silas in Timoteo chi nepeti chanim, xeche'xto.

* * * * *

¹⁶Ja c'a Pablo arja' c'o chic pan Atenas, erayben ja Silas in Timoteo. Ja pan Atenas congana e q'uuy ja cachbal tak winak in rachbal tak nakun in congana junwi' nuna' ja Pablo cumal. ¹⁷Rmalc'ari' ja tok npeti chipan ja jay xin molbal ri'il ja bar nquemol wi' qui' ja raj Israel e cachbil jule' chic winak ja nqueban respetar ja Dios, tri' ntzijon wi' cuq'uin tre ja rtzobal Dios. In queri' nuban cuq'uin ja winak chakaja' ja rec'o pa c'aybal, k'ij k'ij ni npi wi' cuq'uin. ¹⁸Ec'o jule' maestro e xin Epicuro neche'xi, in jule' chic e estoico neche'xi, eje'e' xetzijon ruq'uin ja Pablo. Ec'o c'a jule' chique quemaj ryok'ic:

—¿Nak la nbij ja rachi le? congana taka'an ntzijoni, xeche'e. In jule' chic chique quewa' quibij ri':

—Cani' taka'an banol propaganda quixin jule' dios ja re junwi' na, xeche'e. Queri' quibij como ja Pablo arja' ca'i' ja rmajon rnataxic chiquewach, jun ja Jesús, in jun chic, ja c'astajbal quixin camnaki'. ¹⁹C'ac'ari' quec'amel pa jun molbal ri'il Areópago rubi'. Ja c'a tok xe'ekaji quewa' quibij tre ri':

—Camic, tach'obo' chikawach nak rbanic ja c'ac'a tijonem ja ramajon rya'ic. ²⁰Como atat c'o jule' tijonem ac'amonto ja majutij kac'axan ta in camic c'o kagana nkotakij nak rbanic, xeche' tre. ²¹Queri' quibij tre como ja raj Atenas eje'e' más chi na nel quec'u'x chi rtzijoxic ja c'ac'a tak nakun owi chi rc'axaxic, xa c'ac'a tak nakun ne'ocla' wi' il tre pro ni canojelal. In queri' quibanic chakaja' ja jule' chic winak ja rec'o pan Atenas ja junwi' chi na quitinamit.

²²Ja c'a Pablo arja' pa'l chipan ja lugar Areópago chiquewach ja winak in quewa' xbij chique ri':

—Achi'l' ja rix aj Atenas, anin bien ntz'aton chi congana neya' quek'ij ja redios. ²³Queri' nbij chewe como anin tok xink'ax pa tak lugar ja bar neya' wi' quek'ij ja redios c'o jun altar xinwil in c'oli tz'ibtal chwach, quewa' nbij ri': —C'o jun dios ja ma kotak ta rwach, rxin arja' awa' ja raltar ri', queri' ja tz'ibtal chwach ja raltar. Neyal ruk'ij jun Dios ja ma ewotak ta rwach pro ja c'ari' ja Dios ja xtinya' rbixic chewe camic ri'.

²⁴Jari' Dios arja' winakarsani nojelal, mta nak ta ja maquita arja' winakarsani como arja' Rajaw caj Rajaw rwach'ulew. Ma rjawaxic ta tre chi xtiq'ueje' ta pa tak templo ja banon cumal winak. ²⁵Ma rjawaxic ta tre chi c'o ta ja xtitzujux ta tre cumal winak como arja' yoyon kac'aslemal, arja' yoyon kaxula'nbal, arja' yoyon nojelal ja nc'atzin chake kanojelal. ²⁶Xa jun rwach ja quic' ja xokrwinakarsbej kanojelal xa nak ta chi tinamital okc'o wi'. Ja rgana arja' chi ec'oli winak nojel nat

nakaj chwach ja rwach'ulew. Ni rchominto wi' ja tiempo ja nurkabana'el wawe' chwach'ulew, ni rchominto wi' nak chi lugaril ja nokq'ueje' wi' chikajujunal. ²⁷Xokruya' wawe' chwach'ulew utzc'a chi nkach'ob rij rwach nak nkaban chi rilic ja Dios utzc'a chi nkotakij rwach. Pro ja Dios arja' ma nat ta c'o wi' chake chikajujunal. ²⁸Queri' nbij chewe como ja Dios arja' mta bar ta tri' ja maquita c'o wi', xa rmal arja' tok okc'asli, xa rmal arja' tok nkasil ki' in xa rmal arja' tok okc'oli. Como cani' quibin can jule' ewach aj tinamit ja re banol poesía quewari': —Ni katzij wi' chi ajoj ja rok winak ok ralc'wal Dios, echenak can. ²⁹Ja wi ok ralc'wal Dios ma yatal ta chakij xtikabij ta tre ja Dios chi arja' cani' rachbal jun winak owi rachbal jun nakun ja oro ocnak owi plata owi abaj ja xa banon cumal winak ja xa quina'oj winak cojon chi rbanic. ³⁰Ja chipan ja rojer tak tiempo ja k'axnak can ja winak ma cotak ta jani' ja Dios pro ja Dios arja' xucoch'. Pro ja c'a camic neruban mandar chi nquec'quex ja quina'oj in nqueya' can ja ritzelal. Queri' nuban chique canojelal xa bar ta tri' ec'o wi'. ³¹Como arja' c'o jun k'ij rchomin ja nuk'et wi' tzij chiquij canojelal ja winak in nij utzlaj k'etoj tzij wi' ja nuban. Arja' c'o jun achi rcha'on ja xtibanowi ja k'etoj tzij, Jesús rubi', in xuya' tre chi c'astaj chiquicojol camnaki' jari' xc'utbej chikawach kanojelal chi Jesús ja rcha'on chi noc K'etol Tzij. Queri' xbij ja Pablo chique.

³²Ja c'a winak tok quic'axaj chi nec'astaji ja camnaki' ec'oli chique quemaj ryok'ic ja Pablo pro jule' chic chique quewa' quibij tre ri': —Ajoj c'o kagana nkac'axaj más ja nabij le' pro xtabij chi na chake nak k'ij, xeche' tre. ³³C'ac'ari' ja Pablo xelex chiquicojol, be. ³⁴Pro ec'oli chique yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo in xe'oc rachbil ja Pablo, jun achi Dionisio rubi', in jun ixok Dámaris rubi', in c'a ec'o na más chakaja'. Ja c'a Dionisio arja' ocnak oficial chipan ja molbal ri'il rbina'an Areópago.

* * * * *

18 ¹C'ac'ari' ja Pablo xelex chipan ja tinamit Atenas, be chic chipan ja tinamit Corinto. ²Ja c'a tok xekaji tri' c'o wi' jun achi xuwil aj Israel, Aquila rubi', penak chipan ja tinamit Ponto. Ja c'a rAquila c'o rxjayil, Priscila rubi', eje'e' c'a quimelojicto wi' chipan ja nación Italia. C'o jun nimlaj rey, Claudio rubi', arja' c'o jun orden rya'on chique canojel ja raj Israel chi puersa ne'el chipan ja tinamit Roma ja c'o pa rcuenta Italia chewi' tok xelto ja rAquila pan Italia rachbil rxjayil. Ja c'a Pablo arja' be chi cochoch chi quik'iloxic. ³Como xa junan quisamaj ruq'uin rmalc'ari' ja tok q'ueje' cuq'uin, junan nesamaji. Ja quisamaj e banol tak jay ja lona nquecoj. ⁴Ja c'a pa tak xula'nbal k'ij ni npi wi' ja Pablo chipan ja jay xin molbal ri'il, ntzijon cuq'uin ja rach tak aj Israel in cuq'uin chakaja' ja ma e aj Israel ta utzc'a chi nyuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo.

⁵Ja c'a Silas rachbil Timoteo eje'e! xe'e!el ja pa Macedonia, xebe ruq'uin ja Pablo. Ja c'a Pablo ja tok xe'ekaj ruq'uin xajutij xumaj rbixic ja rtzobal Dios, xuch'ob chiquewach ja rach tak aj Israel chi ja Jesús arja' ja Cristo ja cha'on rmal ja Dios. ⁶Pro ja raj Israel eje'e! quech'a' tre ja Pablo ja nbij, xa itzel tak tzij quibij tre. Rmalc'ari' ja tok xquiraj rij rziak chiquewach in quewa' xbij chique ri!: —Ixix ix responsable ja wi matewil ja totajem xin Dios, ma numac ta chewe. Camic ninbe cuq'uin ja winak ja ma e aj Israel ta, ne! chique.

⁷C'ac'ari' xeruya' can in be chic chi rochoch jun achi, Justo rubi'. Ja c'a Justo arja' nuban respetar ja Dios, ja c'a rochoch pa rxquin jay xin molbal ri'il c'o wi'. ⁸C'o chic jun ja rachi, Crispo rubi', arja' jefe rxin ja jay xin molbal ri'il. Ja c'a Crispo arja' yuke' ruc'u'x ruq'uin ja kajaw Jesucristo e rachbil canojel ja rec'o pa rochoch. E q'uiy ja raj Corinto ja tok quic'axaj ja rtzobal Dios yuke' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo in xeban bautizar. ⁹Ja c'a Pablo c'oli ja xutz'at chak'a' cani' pan achic' in quewa' bix tre rmal ja kajaw Jesucristo ri!: —Ma taxbej ta awi' chi naya' más rbixic ja ntzobal, maxta tacajba' rbixic ¹⁰como anin inc'ol awq'uin in majun nak ta xtichapo ta awxin xtibano ta pokon chawe. E q'uiy ja raj Corinto ja nyuke' na quec'u'x wq'uin, ne'xi ja Pablo. ¹¹Jun juna' in nic'aj q'ueje' tri' ja Pablo pa Corinto chi quitijoxic ja winak tre ja rtzobal Dios.

¹²C'o jun achi, Galión rubi', arja' gobernador rxin ja departamento Acaya. Ja pa rtiempo ja Galión quec'am qui' ja raj Israel, xeyictaj trij ja Pablo in quec'amel pa k'etbaltzij. ¹³Ja tok xe'ekaj ruq'uin ja gobernador quewa' quibij tre ri':

—C'o jun achi kac'amonto wawe', arja' ntajini nuc'ut chiquewach ja winak nak rjawaxic chi nqueban ja nquiyabej ruk'ij ja Dios pro ja nyabex ruk'ij ja Dios ja nbij arja' jari' matuc'am ri' ruq'uin ja nbij ja ley, xeche' tre. ¹⁴Ja c'a Pablo arja' kas laj tzijoni ja tok xumaj tzij ja Galión, quewa' xbij chique ja raj Israel ri':

—Tec'waxaj ja nbij chewe ja rix aj Israel, wixta camíc xuban ja rachi, wixta alak', wixta soconem xuban jari' ni ta yatal wi' chwij chi xtinya' ta wxquin tre ja nixtajini nebij chwe. ¹⁵Pro como xa rumac ja religión ewxin ja tok winakar awa' jun problema ri' chewi' tok nbij chewe, mejor techomij ixix eyon, no anin mta moda xtink'et ta tzij trij ja rachi, ne! chique. ¹⁶C'ac'ari' xerlasajto chipan ja k'etbaltzij. ¹⁷C'o c'a jun achi Sóstenes rubi', arja' jefe rxin ja jay xin molbal ri'il. Canojel ja griego quechap ja Sóstenes, ni chwach ja k'etbaltzij quemaj wi' rsoquic pro ja gobernador Galión ni majun nak ta xbij ta chique.

* * * * *

¹⁸Ja c'a Pablo arja' q'ueje' chi na jun tiempo tri' pa Corinto. C'ac'ari' xeruban despedir ja kach'alal, xoquel chipan jun lancha ja nbe pa Siria e

rachbil ja Priscila in Aquila. Ja c'a tok xe'ekaj chipan ja tinamit Cencrea xch'upuj rsamal rwi' nojelal jari' retal chi c'oli ja rtzujun tre ja Dios. C'ac'ari' xebe chic. ¹⁹Ja c'a tok xe'ekaj chipan ja tinamit Efeso tri' xeruya' can wi' ja Priscila in Aquila, be chipan ja jay xin molbal ri'il in xumaj tzij cuq'uin ja raj Israel. ²⁰Ja c'a tok tzuri tzij rmal cuq'uin, eje'e' quibij tre chi nq'ueje' chi na jun tiempo cuq'uin pro arja' quewa' xbij chique ri': —Ma can ta ²¹como anin rjawaxic chwe chi nenc'ulu' na ja nmak'ij ja penak chikawach pa Jerusalén. Pro can ninmelojpi chic jutij ewq'uin ja wi queri' rvoluntad ja Dios, ne' chique.

C'ac'ari' xeruban despedir, xoquel pa lancha in xeled chipan ja tinamit Efeso. ²²Ja tok xekaj chipan ja tinamit Cesarea xelto chipan ja lancha in be chic pa Jerusalén chi quik'ilocic ja kach'alal. C'ac'ari' be chic chipan ja tinamit Antioquía ja c'o pa rcuenta Siria. ²³Tri' q'ueje' wi' jun tiempo c'ac'ari' be chic jutij chi quik'ilocic ja kach'alal ja rec'o pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Galacia in pa rcuenta Frigia, nercowirsaj más quec'u'x chipan ja rtzobal Dios.

* * * * *

²⁴C'o c'a jun achi aj Israel xekaj chipan ja tinamit Efeso, Apolos rubi', penak chipan ja tinamit Alejandría. Ja c'a rApolos congana buena ntzijoni in bien rotak ja rtzobal Dios. ²⁵Arja' rtijon ri' tre ja rbey kajaw Dios, nojel ruc'u'x nojel ranma nertijoj ja winak tre ja Jesús. Pro c'a c'o na ja ma rotak ta tre ja bautismo como solo ja bautismo xin Juan Bautista rotak. ²⁶Ja tok xekaji ja pa Efeso xoc chipan ja jay xin molbal ri'il in xumaj tzij cuq'uin ja winak, matixbej ri' ntzijoni. Ja c'a Priscila in Aquila ja tok quic'axaj ja tijonem ja nuya' ja rApolos quec'amel cha jun lugar chic in c'oli quech'ob chwach ja maja'n tirotakij tre ja rbey Dios. ²⁷Ja c'a rApolos arja' c'o rgana ne'erk'ijla' ja kach'alal ja rec'o chipan ja departamento Acaya in ban animar cumal ja kach'alal ja rec'o pa Efeso chi nbe. C'o jun carta quebanel ja nquetakel cuq'uin ja kach'alal ja rec'o pan Acaya, quewa' quibijel chique ri': —Ja tok xtekaji ja rApolos ewq'uin kas qui'il rc'ulic tebana', xeche'el chique. Ja c'a rApolos ja tok xekaj chipan ja departamento Acaya congana xeruto' ja winak ja yukul quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo. Como samajnak ja rutzil xin Dios pa tak canma chewi' tok c'o yukulbal quec'u'x ruq'uin. ²⁸Ja rApolos xeruto' como arja' congana fuerte ntzijon cuq'uin ja raj Israel tre ja rtzobal Dios, ni chiquewach ja winak ntzijon wi' cuq'uin. Ja c'a raj Israel eje'e' ma xecowin ta quech'a' ta tre ja nbij. Ni c'o wi' tak versículo ja ncanoj chipan ja rtzobal Dios ja nc'utbej chiquewach chi ja Jesús arja' ja Cristo ja cha'on rmal ja Dios.

* * * * *

19 ¹Ja rApolos tok c'a c'o na chipan ja tinamit Corinto ja c'o pa rcuenta Acaya be ja Pablo, k'ax pa tak lugar ja c'o chwitakjayu'.

Ja tok q'uiswani xekaji ja pa Efeso in tri' ec'o wi' jule' kach'alal xeruwil.
²Quewa' xbij chique ri':

—¿La kajto ja rEspíritu Santo ewq'uin ja tok yuke' ec'u'x ruq'uin ja Jesucristo? ne' chique.

—Ajoj nixtac'a kac'axan ta ja wi c'oli ja rEspíritu Santo, xeche' tre.

³—¿Nak c'a chi bautismo'al ja ban chewe ja tok xixban bautizar? ne'e ja Pablo chique.

—Ja bautismo xin Juan Bautista, xeche' tre. ⁴Ja c'a Pablo xbij chique:

—Ja Juan tok xeruban bautizar ja winak jari' retal chi quiqu'uxon chic ja quina'oj in quiya'on can chic ja ritzelal, quewa' xbij chique ri': —C'o jun achi ja c'a xtipi na in ni rjawaxic wi' chi nyuke' ec'u'x ruq'uin, ne'e ja Juan chique. Ja rachi jari' ja Jesucristo. Queri' xbij ja Pablo chique.

⁵Ja tok quic'axaj ja xbij ja Pablo chique c'ac'ari' xeban bautizar pa rubi' ja kajaw Jesús. ⁶Ja c'a Pablo arja' xuya' ruk'a' pa quewi' in kajto ja rEspíritu Santo cuq'uin. C'ac'ari' quemaj tzij chipan jule' tzobal ja ma cotakin ta in c'oli ja k'alasax chiquewach rmal ja Dios ja queya' rbixic. ⁷Ec'o la cablajuj chi canojelal.

⁸Oxi' ic' ni pi wi' ja Pablo chipan ja jay xin molbal ri'il, ni matixbej ri' nbij ja rtzobal Dios chique ja winak, congana ntzizon cuq'uin in bien nuch'ob chiquewach nak rbanic ja gobierno xin Dios. ⁹Pro ec'o jule' chique ja ni mta wi' quigana ruq'uin ja nbij ja Pablo, ni ma xyuke' ta wi' quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo. Eje'e' tok quimolon qui' cuq'uin ja winak chipan ja jay xin molbal ri'il xa itzel netzizon tre ja utzlaj tijonem xin Jesucristo. Rmalc'ari' ja tok xelex ja Pablo chiquicojol in xeruc'amel ja kach'alal. C'o c'a jun lugar ja bar netijox wi' ja winak rmal jun achi, Tiranno rubi', tri' xeruc'amel wi' in k'ij k'ij ni nertijoj wi' ja winak tre ja rtzobal Dios. ¹⁰Ca'i' juna' q'ueje' tri' in xertijoj ja winak rmalc'ari' tok ja winak ja rec'o pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Asia eje'e' quic'axaj ja rtzobal Dios canojelal tanto chique ja raj Israel in chique ja ma e aj Israel ta chakaja'. ¹¹Congana nimak tak milagro xuban ja Pablo ja yataj tre rmal ja Dios chi nuban. ¹²Ja winak c'o je'e quec'amel su't ruq'uin ja Pablo owi tziak utzc'a chi nuchap. Ja tok nchaptaj rmal c'ac'ari' nquec'amel chic cuq'uin ja yawa'i' in netzuri ja yawa'i' rmal. Ja rec'ol itzel tak espíritu pa tak canma eje'e' ne'eli ja ritzel tak espíritu chique.

¹³Pro ec'o jule' achi'i' e aj Israel eje'e' nebinyaj pa tak tinamit in nquibij chi necowini nequilasaj ja ritzel tak espíritu chique winak. Queban jutij e wuku' chique quemaj rnataxic rubi' ja kajaw Jesús chi quilasaxic ja ritzel tak espíritu chique jule' winak. Quewa' quibij chique ja ritzel tak espíritu ri':

—Camic nixkaban mandar pa rubi' ja mismo Jesús ja nntax rmal ja Pablo. Quixel pa tak canma ja winak, xeche'e. ¹⁴Ja rachi'i' eje'e' e rc'ajol jun achi, Esceva rubi'. Ja c'a rEsceva arja' aj Israel, jefe quixin jule'

sacerdote ocnak wi'. ¹⁵Ja c'a rc'ajol Esceva ja tok queban mandar ja ritzel espíritu quewa' bix chique rmal ri':

—Anin bien wotak nak ocnak wi' ja Jesús in chakaja' bien wotak nak ocnak wi' ja Pablo pro nak la ixocnak wi' ixix, xeche'x rmal ja ritzel espíritu. ¹⁶Ja c'a rachi ja c'ayon rxin ja ritzel espíritu chaka jalal tok xuq'uiak ri' chiquij, congana camíc xuban chique, ma xecowin ta trij. Ech'anali xe'e'el chipan ja jay, xe'anmaji, congana xesoctaji. ¹⁷Canojel ja winak ja rec'o pa Efeso xekaj rbixic cuq'uin ja bantaji chi aj Israel chi ma aj Israel ta. Rmalc'ari' ja tok congana quixbej qui' in congana quemaj rya'ic ruk'ij rubi' ja kajaw Jesús.

¹⁸C'ac'ari' e q'uiy chique ja kach'alal xepeti, queya' chiquij chi c'oli ja ma utz ta quibanon in quemaj rk'alasaxic. ¹⁹Ja c'a raj'titza' e q'uiy chique c'o jule' itzel tak libro quemol ruchi', quec'amto in quiporoj chiquewach ja winak pro ni chiquewach canojelal. Ja tok quiwatwachij rjil ja libro ja poroxi c'o la cincuenta mil quetzal. ²⁰Queri' xuban, ja rtzobal ja kajaw Dios be más pa nim, congana poder rc'an.

²¹C'ac'ari' ja Pablo quewa' xuch'ob kaj pa ranma ri': —Camic nchomij na jun nviaje, nink'ax pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Macedonia in pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Acaya c'ac'ari' ninbe pa Jerusalén. Ja tok xquinel chic pa Jerusalén ninbe chi na pa Roma, ne'e. ²²C'ac'ari' ec'o ca'i' ajsamajela' ja xerutakel pa Macedonia, jun Timoteo, in jun chic Erasto, eje'e' e ca'i' chique ja kach'alal ja neto'o rxin tre ja samaj xin Dios. Ja c'a Pablo arja' q'ueje' chi na jun tiempo chipan ja departamento Asia.

* * * * *

²³Jari' tiempo congana xeyictaji ja raj Efeso rmal ja utzlaj tzij xin Jesucristo. ²⁴Queri' queban como c'o jun achi xetakchi'ini, Demetrio rubi', arja' banol tak nakun ja sakapwok nucoj chi rbanic. C'o c'a jun templo ja bar nya' wi' ruk'ij jun dios, Diana rubi'. Ja c'a Demetrio arja' nuban tak rachbal ja templo. Arja' e rachbil ja rajsamajela' ja nesamaj ruq'uin congana pwok nquech'ec trij ja tak templo ja tok nquic'ayij. ²⁵Ja xuban ja Demetrio, xerumul ja rajsamajela' e cachbil jule' chic ja winak ja xa junan quisamaj cuq'uin in quewa' xbij chique ri':

—Ixix bien ewotak chi xa rmal ja samaj ja nkaban ri' tok c'oli kabiyoumal. ²⁶Pro bien etz'aton bien ec'waxan ja nbij ja rachi rbina'an Pablo. Ja Pablo nbij chi ja cachbal tak winak in rachbal tak nakun xa ebanon cumal winak, ma e dios ta, ne'e. Ja c'a camic e q'uiy ja winak quiniman chic ja nbij in quicojon chic qui' ruq'uin. Queri' quibanon ma ruyon ta wawe' chipan ja katinamit Efeso pro chipan ja jule' chic tinamit ja c'o pa rcuenta Asia chakaja'. ²⁷Ja queri' congana c'ayew na ja wi mchita xtoc wi' ja kanegocio chique ja winak. In queri' tre ja templo chakaja' ja bar nya' wi' ruk'ij ja nimlaj dios Diana, maxla mchita xtoc

wi' arja' chakaja'. Ja camic congana ya'on ruk'ij ja Diana cumal ja kach tak aj Asia in cumal canojel ja winak ja rec'o chwach'ulew pro ja tok xtiq'uiswani maxla ma xtiya' chi ta ruk'ij. Queri' xbij ja Demetrio chique.

²⁸Ja tok quic'axaj ja xbij ja Demetrio congana yictaj quiyewal, quemaj rakic quechi', quewa' quibij ri': —Congana nim ruk'ij ja Diana ja dios kaxin ajoj ja rok aj Efeso, xech'e. ²⁹Rmalc'ari' ja tok congana xeyictaji ja tinamit canojelal. Ec'o c'a ca'i' rachbil ja Pablo, jun Gayo rubi', in jun chic Aristarco, e aj Macedonia. Eje'e' xechap cumal ja winak, xechararaxel, xec'amel chipan ja restadio ja bar nquemol wi' qui' ja tinamit. ³⁰Ja c'a Pablo arja' laj xoqui chiquicojol ja winak utzc'a chi ntzijon cuq'uin pro ja kach'alal ma xqueya' ta lugar tre. ³¹In chakaja' ec'o jule' oficial e xin Asia, eje'e' camigo qui' ruq'uin ja Pablo in quetak rbixic tre chi matoqui chiquicojol ja winak. ³²Ja c'a winak congana quimajon rakic quechi', junwi' nquibij jule' in jule' chic junwi' chi na nquibij como congana sachnak quina'oj. Xa e jujun chique ja re'otakyon ja nak tre ja tok quimolon qui'. ³³C'o c'a jun achi aj Israel, Alejandro rubi'. Ja c'a winak ja raj Israel eje'e' quemnoc ja rAlejandro chiquewach ja tinamit utzc'a chi arja' ntzijon cuq'uin. Ec'o jule' winak ja xech'obo chwach nak tre tok yictajnak ja tinamit. Ja c'a rAlejandro arja' xuban ruk'a' chiquewach ja tinamit chi nquicajba' tzij, c'o rgana ntzijon cuq'uin utzc'a chi mta pokon nban chique ja rach tak aj Israel. ³⁴Pro ja winak tok quetz'at chi aj Israel ja rAlejandro eje'e' quemaj rakic quechi' pro ni canojelal, quewa' quibij ri': —Congana nim ruk'ij ja Diana ja dios kaxin ajoj ja rok aj Efeso, xech'e. C'o la ca'i' hora querak quechi'.

³⁵Peti ja secretario xin tinamit in tok q'uiswani cowini xeruk'il ja winak c'ac'ari' xbij chique:

—Achi'i' ja rix aj Efeso, canojel ja winak xa nak ta chi winakil bien cotak chi ixix ja rix aj Efeso yatajnak chewe chi ixix nixchajin rxin ja templo ja bar nya' wi' ruk'ij ja lok'laj Diana, bien cotak chakaja' chi ixix nixchajin rxin ja rachbal Diana ja kajnakto chicaj. ³⁶Como majun winak xticowin ta xtuch'a' ta chwe ja c'a xinbij ri' chwi' tok nbij chewe camic, tecajba', tech'obo' na jutz'it chi utz ja neban. ³⁷Queri' nbij chewe como ec'o jule' achi'i' wawe' ja re'ec'amonto pro mta quibanon, mta jun itzel quibanon ta tre ja rreligión, mta jun itzel tzij quibin ta tre ja redios. ³⁸Ja c'a Demetrio e rachbil ja junan quisamaj ruq'uin wi' c'o quigana nqueya' parte mejor pa k'etbaltzij tequiya'a' wi' como tri' ec'o wi' ja k'etol tak tzij, tri' c'a tequichomarsaj wi' qui' cuq'uin ja rachi'i'. ³⁹Ja c'a wi' c'a c'o na newajo' tiban c'a jun sesión como queri' nrajo' ja ley. ⁴⁰Queri' nbij chewe como ja kabanon wawe' camic ma c'ayew ta njolox chakij chi okyictajnak trij ja gobierno in nak la nkabij ja nkatobej ki' ja wi' xtic'axax chake nak tre ja tok kabanon quewa'. Queri' xbij ja secretario chique ja tinamit. ⁴¹C'ac'ari' xbij chique chi nquipaxij qui'.

* * * * *

20 ¹Ja c'a Pablo tok quipaxin chic qui' ja tinamit arja' xersiq'uij ja kach'alal, xuya' can jule' paxbanem chique, xerk'etej can in be chipan ja departamento Macedonia. ²Ja tok xekaji ja pa Macedonia k'ax chipan ja tinamit je'e ja bar ec'o wi' ja kach'alal in congana xyukba' can más quec'u'x c'ac'ari' be chic pa Grecia. ³Ja c'a tok xekaji ja pa Grecia oxi' ic' q'ueje' chic tri'. Ja c'a tok tz'akati ja roxi' ic' rmal c'o jun rviaje xchomij, laj xoquel pa lancha chi nbe chic pa Siria. Pro chaka c'a jalal ja tok xekaj rbixic ruq'u'in chi ec'o jule' rach tak aj Israel, eje'e' ncajo' nquechap. Rmalc'ari' ja tok ma xoquel ta chipan ja lancha, pa bey be wi', meloj chic jutij pa Macedonia. ⁴Ec'o jule' kach'alal xerachbilajel, quewa' quebi' ri', Sópater ja raj Berea, Aristarco rachbil Segundo ja re aj Tesalónica, Gayo ja raj Derbe in Timoteo. Ec'oli chakaja' ja Tíquico rachbil Trófimo ja re aj Asia. ⁵Eje'e' xenabeyaj chikawach nabey pro ja tok xe'ekaj chipan ja tinamit Troas tri' xokcaybej wi'. ⁶Ja c'a rajoj xoc'o can na ja nmak'ij ja tok ntiji ja caxlanway ja mta levadura ruq'u'in tokori' xokelel chipan ja tinamit Filipos, xokoquel pa lancha. Chi jo'o' k'ij xe'ekila' wi' ja kach'alal pa Troas in tri' xokq'ueje' wi' wuku' k'ij.

* * * * *

⁷Ja c'a xin domingo canojel ja kach'alal quemol qui' chi rtijic ja caxlanway ja nquinatbej rxin ja kajaw Jesús. Ja c'a Pablo tok quimolon chic qui' arja' xumaj quitijoxic. Ja tok xoc'o nc'ajak'a' c'a rmajon na quitijoxic como rchomin chic chi numaj chic jutij rviaje chi rcab k'ij. ⁸Congana k'ak' tzijil chipan ja cuarto pan oxi' piso ja bar quimolon wi' qui'. ⁹C'o c'a jun ala', Eutico rubi', arja' tz'ubul pa wantana. Como nim ja mensaje ja nuya' ja Pablo rmalc'ari' ja tok majtaj rmal waram ja rala'. Ja tok q'uiswani war kaj, tzakto ja c'a pan oxi' piso, ja tok queyic ni camnak. ¹⁰Ja c'a Pablo arja' kajto ruq'u'in, jupe' trij, xk'etej in quewa' xbij ri': —Ma texbej ta ewi'. C'astaji ja rala', ne' chique ja kach'alal. ¹¹C'ac'ari' jote' chic jutij ja Pablo chipan ja cuarto. Ja tok xekaj nojoj xuwech' ja caxlanway, xujach chique ja kach'alal in quietij. Ja c'a tok tijtaj cumal xumaj chic jutij tzij ja Pablo cuq'u'in. Ja tok sakar kaj c'a tokori' tzuri tzij rmal c'ac'ari' be. ¹²Ja kach'alal eje'e' quec'amel ja rala' chi rochoch, congana nequicoti como c'astaji.

* * * * *

¹³Ja c'a Pablo arja' be chipan ja tinamit Asón, chi rkan be wi' pa bey. Ja c'a rajoj pa lancha xokbe wi', xoknabeyaj chwach ja Pablo in tri' pan Asón xekac'ama' pon wi' como queri' ja rchomin. ¹⁴Ja c'a tok xekila' pan Asón xoquel kuq'u'in pa lancha in xokbe chipan ja tinamit Mitilene.

¹⁵C'ac'ari' xokelel chic tri' ja pa Mitilene, xokbe chic. Ja chi rcab k'ij xokekaj chwach ja tinamit Quío. Ja chi rox k'ij xokekaj chipan ja tinamit Trogilio ja c'o pa rcuenta Samos. Ja c'a chi rcaj k'ij xokekaj chipan ja tinamit Mileto. ¹⁶Ja c'a pa Efeso ma xokbe chi ta como ja Pablo arja' c'o rgana nbe chanim ja pa Jerusalén utzc'a chi nerbana' ja nmak'ij Pentecostés. Rmalc'ari' ja tok mta rgana xtibe ta más tiempo tre chipan ja departamento Asia.

* * * * *

¹⁷C'a c'o na ja Pablo pa Mileto ja tok xutak quisiq'uixic ja ranciano ja ne'uc'an quixin ja kach'alal ja rec'o pa Efeso. ¹⁸Ja c'a tok xe'ekaj ruq'uin quewa' xbij chique ri':

—Ixix bien ewotak jani' ja nc'aslemal tre ja tiempo ja xinq'ueje' checojol wawe' chipan ja departamento Asia. ¹⁹Xinban rsamaj ja kajaw Jesucristo pro ma xinya' ta nuk'ij. Congana ok'ej xinban cumal ja winak in congana pokon xintij cumal ja wach tak aj Israel como eje'e' ni nquicano'j wi' rij nwach nak nqueban chwe. ²⁰Bien ewotak chi anin ni ma xintanba' ta wi' rbixic chewe xa nak ta c'o rjawaxic chewe chi nec'waxaj, xixntijoj pa tak jay xin molbal ri'il in pa tak ewochoch chakaja'. ²¹Xixnpaxbaj ewanojel chi ix wach tak aj Israel chi ma ix aj Israel ta, xinbij chewe chi rjawaxic neq'uex ja rena'oj in nenimaj ja Dios in nyuke' ec'u'x ruq'uin ja kajaw Jesucristo. ²²Ja camic ninbe pa Jerusalén como ja rEspíritu Santo arja' nbij chwe chi rjawaxic ninbe. Ma wotak ta nak la xtenc'ulmaj ja tok xquinekaji. ²³Xarwari' wotak, bin chwe rmal ja rEspíritu Santo chi nincoj na pa che' in c'oli rpokonal ntij na pa Jerusalén. Niquirwari' nbij ja rEspíritu Santo chwe xa nak ta chi tinamital je'e ja rink'axnakto wi'. ²⁴Pro anin matinxbej wi' chwach ja npí chwij, matinpokonaj nya' wi' pa camíc como jari' nq'uisbej ja nsamaj in congana ninquicot rmal. Xarwari' congana ngana nq'uis ja samaj ja ya'on chi nukul rmal ja kajaw Jesús como arja' rya'on chi nukul chi nya' rbixic ja utzlaj tzij xin Jesucristo ja nuc'ut chikawach nak rbanic ja rutzil ja nsipax chake rmal ja Dios.

²⁵Anin inq'uenak checojol, nya'on rbixic chewe nak rbanic ja gobierno xin Dios in camic nbij chewe, wotak chi matutz'at chic jutij ri' kawach ewq'uin wawe' chwach'ulew. ²⁶Rmalc'ari' ja tok nbij chewe, ma numac ta chewe xa nak ta chewe ja wi ma xtenimaj ta ja rtzobal Dios in wi xtetz'ila' ewi' rmal. ²⁷Como anin nch'obon chewach ja rvoluntad Dios pro nojelal, ni majun nak ta ja xinwawaj ta chewach. ²⁸Rmalc'ari' ja tok nbij chewe, tebana' cuenta ewi' in que'echajij ja kach'alal canojelal como yatajnak chewe rmal ja rEspíritu Santo chi ne'echajij. Que'etzuku' tre ja rtzobal Dios como eje'e' e iglesia xin Dios, e rxin chic ja kajaw Jesucristo como arja' xutix rqui'uel chwach cruz jari' xerlok'bej. ²⁹Bien wotak chi

ja tok ma inc'o chi ta ewq'u'in ec'o jule' itzel tak winak ne'oc na checojol in nquemaj ryojic ja yukulbal quec'u'x ja kach'alal ruq'u'in ja Jesucristo. ³⁰In c'uluto ec'o jule' achil'i' ja rec'o checojol camic eje'e' neyictaj na in nquemaj quitijoxic ja kach'alal tre jule' itzel tak tijonem, nquicanoj nak nqueban chi nquecoj qui' ja kach'alal cuq'u'in. ³¹Rmalc'ari' ja tok nbij chewe, tebanal' cuenta ewi', bien turkaj chewe ja roxi' juna' ja xinq'ueje' ewq'u'in, chi pa k'ij chi chak'a' ni c'o wi' ja paxbanem xinya' chewe chejunal, c'o nari' xinok' emwal.

³²Camic wach'alal, Dios ta c'a xquixchajini. Tenimaj ja rtzobal Dios como tri' nkawil wi' ja rutzil ja nsipaj ja Dios chake. Ja wi nkanimaj ja rtzobal Dios jari' nq'u'iy más ja yukulbal kac'u'x ruq'u'in ja Jesucristo in c'o jun herencia ja nyataj na chake chiquicojol canojel ja jule' chic ja recha'on rmal ja Dios. ³³Ma rmal ta pwok, ma rmal ta tziak xinyarij ta ja tok xixntijoj tre ja rtzobal Dios. ³⁴Ixix bien ewotak chi anin xinsamaj ruq'u'in nuk'a' jari' xintzukbej wi' in xenutzuk ja wachbil chakaja'. ³⁵Queri' xinban utzc'a chi newotakij chi congana rjawaxic noksamaji, nkach'ec kapwok jari' nekatobej ja c'o rjawaxic chique. C'o jun tzij congana xinnataj chewe ja bin can rmal ja kajaw Jesús, quewa' nbij ri': —Ja tok c'oli nasipaj chique ja winak jari' más na quicotemal xin Dios rc'amonto chawe chwach ja tok c'oli nsipax chawe atat, ne'e. Queri' xbij ja Pablo chique ja ranciano.

³⁶Ja c'a tok tzuri tzij rmal c'ac'ari' xunque'e in xumaj rbanic oración e rachbil canojel ja rec'o tri'. ³⁷Congana quemaj ok'ej trij ja Pablo pro ni canojelal, quik'etej in quitz'ubaj ruchi'. ³⁸Congana nebisoni como bix chique rmal ja Pablo chi matutz'at chic jutij ri' quewach ruq'u'in wawe' chwach'ulew. C'ac'ari' xequijacha' ja Pablo pa lancha.

* * * * *

21 ¹Ja tok xekaya' can ja kach'alal xokoquel chipan ja lancha, xokbe, xokekaj chipan ja tinamit Cos. Ja c'a chi rcab k'ij chic xokbe chic, xokekaji c'a chipan chic jun tinamit rbina'an Rodas. C'ac'ari' xokbe chic, xokekaj chic cha jun tinamit rbina'an Pátara. ²Tri' c'o chi wi' jun lancha kawil ja nbe pa Fenicia, xokoquel chipan in xokbe. ³Ja c'a tok kamajon binem parwi' ja mar katz'at ja lugar rbina'an Chipre, xokk'ax pon chwach, pa kaxcon q'ueje' can wi'. Ja lancha rmajon binem, ntajini benak pa Siria. Xokkaj na chi' mar chipan ja tinamit Tiro como ja lancha c'o jule' ijka'm nuya' can na tri'. ⁴Tri' ec'o wi' jule' kach'alal xekawil in xokq'ueje' na wuku' k'ij cuq'u'in. Ja kach'alal quibij tre ja Pablo chi mejor matibe pa Jerusalén como bin chic chique rmal ja rEspíritu Santo chi c'oli nc'ulmaj na tri'. ⁵Ja c'a tok tz'akati ja wuku' k'ij kumal c'ac'ari' xokbe chic. Canojel ja kach'alal e cachbil quixjayilal in tak calc'wal chakaja' eje'e' xekachbilajel, xokequijacha' c'a chi' mar. Ja tok xokekaji

ja chi' mar xokxuque'e, kaban jun oración. ⁶Ja tok tzuri ja roración kumal xokqueban despedir. C'ac'ari' xokoc chipan ja lancha, ja c'a reje'e' xemeloji chi tak cochoch.

⁷Queri' kaban, xokelel chipan ja tinamit Tiro, xokekaj chic chipan chic jun tinamit rbina'an Tolemaida. Tri' ec'o wi' jule' kach'alal xekawil in xokq'ueje' jun k'ij cuq'uin. ⁸Ja c'a chi rcab k'ij xokelel chic tri', kachbilajel ja Pablo, xokekaj chipan ja tinamit Cesarea. Tri' c'o wi' ja Felipe ja revangelista, arja' jun chique ja wuku' diácono. Xokbe chi rochoch ja Felipe in tri' xokq'ueje' wi' ruq'uin. ⁹Ja c'a Felipe ec'o quiji' rme'al ja ma e c'ulan ta, eje'e' e profeta e'ocnak wi'. ¹⁰Tuban c'a jun ca'i' k'ij okc'o ruq'uin ja Felipe ja tok c'o jun achi xekaj kuq'uin, Agabo rubi'. Ja c'a rAgabo arja' profeta ocnak wi', chipan ja departamento Judea penak wi'. ¹¹Ja tok xoc pa jay kuq'uin arja' xubac' ruk'a' rkan ruyon tre rcincha ja Pablo. Ja tok bac'taj rmal quewa' xbij chake ri': —Ja rEspíritu Santo arja' bin chwe chi ja raj Israel ja rec'o pa Jerusalén eje'e' nquebac' na ja rajaw awa' ja jun cincha ri'. Quewa' nban na tre ja cani' nbanon anin camic in nquejach na pa quek'a' ja winak ja ma e aj Israel ta, queri' xbij chake.

¹²Ja c'a tok kac'axaj chi c'o rc'ayewal penak trij ja Pablo, ajoj e kachbil ja kach'alal ja raj Cesarea congana kaban recomendar tre chi matibe pa Jerusalén. ¹³Pro ja Pablo xbij chake:

—¿Nak tre ja tok nixok'i? Xa bis neya' chwe ja neban quela'. Ja chwe anin in conforme chi nquebac' nuk'a' wakan tri' pa Jerusalén, in conforme chi ninquicamsaj tri' chakaja' pro rmal ja kajaw Jesús ja tok xtiban queri' chwe, ne' chake. ¹⁴Mta nak chi ta kabij ta tre como ma xokcowin ta kak'il. Rmalari' ja tok quewa' kabij chic tre ri': —Rvoluntad ta c'a ja kajaw Dios xtibantaji, xokche' tre.

¹⁵C'ac'ari' kachomla' ki', xokbe ja pa Jerusalén. ¹⁶Ec'o jule' chique ja kach'alal ja raj Cesarea eje'e' xekachbilajel. C'o jun achi chiquicojol, Mnasón rubi'. Ja c'a Mnasón arja' aj Chipre, c'o chic tiempo rniman ja Jesucristo in c'o jun rochoch pa Jerusalén, tri' xokeq'ueje' wi'.

* * * * *

¹⁷Ja kach'alal ja rec'o pa Jerusalén congana qui'il kac'ulic queban ja tok xokekaj cuq'uin. ¹⁸Ja c'a chi rcab k'ij kachbilajel ja Pablo, xokbe chi nekak'ijla' ja Jacobo. Ja c'a tok xokekaj ruq'uin ja Jacobo tri' quimolon wi' qui' chakaja' canojel ja ranciano. ¹⁹Ja c'a Pablo arja' xuya' rutzil quewach c'ac'ari' xuchol chiquewach nojelal ja rbanon ja Dios chiquicojol ja winak ja ma e aj Israel ta tokori' tok Pablo xuya' rbixic ja rtzobal Dios chique. ²⁰Ja tok quic'axaj ja xbij ja Pablo congana queya' ruk'ij ja Dios rmal in quewa' quibij tre ri':

—Kach'alal, congana utz nkac'axaj ja nabij chake le' pro ec'o jule' winak ja quimajon atzijoxic. Bien awotak chi ja kach tak aj Israel

congana e q'uiy chique quiniman chic ja Jesucristo in canojel nqueya' ruk'ij ja ley xin Dios ja tz'ibtal can rmal ja Moisés. ²¹Eje'e' c'o jule' tzij bin chique cumal ja winak ja quimajon atzijoxic. Ma utz ta ja tijonem ja naya' chique ja kach tak aj Israel ja rec'o pa tak tinamit quixin ja ma e aj Israel ta, cha. Qewa' ja tijonem ja naya' chique ri', cha. Jun, ma rjawaxic chi ta chi nquinimaj ja nbij ja Moisés. In jun chic, ma rjawaxic chi ta chi neban circuncidar ja tak calc'wal. In jun chic, mejor nqueya' can ja kacostumbre ja rok aj Israel. Queri' abin chique, cha. ²²¿Nak nkaban c'a camic? Como ja winak ja tok xtekaj rbixic cuq'uin chi atc'o chic wawe' pa Jerusalén seguro chi nquemol qui'. ²³Pro mejor ja naban, tabana' ja xtikabij chawe ri'. Ec'o quiji' kach'alal achi'i' eje'e' c'oli ja quitzujun tre ja Dios chi nqueban in camic xurwila' ja tiempo chi nqueban cumplir. ²⁴Ja c'a naban, que'ac'ama'el ja kach'alal in tejosk'ij ewi' ja cani' nrajo' ja kareligión. Atat ta xcattojowi nojel ja gasto ja xtiqeban. C'ac'ari' necowini nquich'upuj ja rsamal quewi' ja cani' nrajo' ja kareligión. Quirtari' naban utzc'a chi canojel nqueya' cuenta chawe chi atat chakaja' nanimaj ja ley xin Moisés in ma katzij ta ja nbix chawe cumal ja winak ja quimajon atzijoxic. ²⁵Pro ja kach'alal ja ma e aj Israel ta c'o jun carta katakonel chic cuq'uin, kabijel chique chi ma rjawaxic ta chique eje'e' chi nquinimaj ja kacostumbre ajoj ja rok aj Israel. Xarwari' kabijel chique chi ma tiqueti' ta ja ti'ij ja tzujun chiquewach cachbal tak winak owi chwach rachbal tak nakun. In jun chic, ma tiqueti' ta ja quic'. In jun chic, matiqueti' ta ja ti'ij ja wi ma elnak ta rquiq'uel ja chicop. In jun chic, ma que'oc ta cuq'uin ixoki' ja ma e quixjayilal ta in ja rixoki' chakaja' ma que'oc ta cuq'uin achi'i' ja ma e quichajilal ta. Queri' ja kabijel chique, xeché' tre ja Pablo.

* * * * *

²⁶Ja c'a Pablo arja' xeruc'amel ja quiji' kach'alal. Ja c'a chi rcab k'ij quijosk'ij qui' ja cani' nrajo' ja quireligión. C'ac'ari' xoc chipan ja templo, xerbij chique ja sacerdote chi ja costumbre xin josk'inem c'a chi wuku' k'ij xtiban wi' cumplir tokori' tok c'oli ja xtiqitzujuj chwach ja Dios chiquijujunal ja cani' nrajo' ja quireligión.

²⁷Xajalal maja'n titz'akati ja wuku' k'ij ja tok be chic jutij ja Pablo chipan ja templo. Tri' ec'o wi' jule' rach tak aj Israel ja repenak pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Asia. Ja tok quetz'at ja Pablo chipan ja templo quechap in xequitakchi'ij ja winak chi neyictaj trij. ²⁸Quemaj rakik quechi', quewa' quibij chique ja winak ri':

—Achi'i' ja rix kach tak aj Israel, kato'o' ki'. Jawa' jun achi ri' benak nojel nat nakaj chi quitijoxic ja winak pro xa ma utz ta ja tijonem ja nuya' chique. Como arja' xa itzel ntzizon tre ja katinamit, xa itzel ntzizon tre ja kaley in tre ja katemplo ri' chakaja'. In ma ruyon tari' pro ec'o jule' achi'i'

ercojonto chipan ja templo pro ma e aj Israel ta in ixix bien ewotak chi xajan ne'oqui winak chipan awa' santilaj templo ri' ja wi ma e aj Israel ta, xeche' chique. ²⁹Querí' quibij chique como c'o jun achi quitz'aton nabey rachbilan ja Pablo chipan ja tinamit in pa quetzij eje'e' ja Pablo rcojonto ja rachbil chipan ja templo. Ja c'a rachbil ja Pablo, Tróximo rubi', arja' ma aj Israel ta, aj Efeso.

³⁰Ja c'a tinamit xeyictaj trij ja Pablo, c'amc'ol canim xebe ruq'uin xequichapa', quichararajto, quilasajto in quitz'apla' ruchi' ja templo. ³¹Laj quicamsaj pro c'o jun coronel xekaj rbixic ruq'uin chi yictajnak ja tinamit Jerusalén pro ni chi jun. ³²Ja c'a coronel ec'o jule' soldado xersiq'uila' e cachbil jule' capitán. C'amc'ol canim xebe ja bar ec'o wi' ja winak. Ja c'a winak tok quetz'at ja coronel e rachbil ja soldado quitanba' rch'ayic ja Pablo. ³³C'ac'ari' be ja coronel ruq'uin ja Pablo, xucoj preso in xuya' orden chi nbac' tre cali' cadena. Ja c'a tok bac'taj rmal quewa' xbij chique ja winak ri': —¿Nak chi achi'al c'awa' wari'? ¿Nak ril xuban? ne' chique. ³⁴Ja c'a winak quemaj rakic quechi'. Junwi' nbij jun in junwi' chic nbij jun. Ja c'a coronel arja' maticowini nc'axaj nak la nquibij rmal ja síc' nbani chewi' tok xuya' chic jun orden chi nc'amarel ja Pablo pa cuartel. ³⁵Ja c'a soldado tok xe'ekaj chwach cumuc ja c'o chwach ja cuartel quitelela'el ja Pablo como ja winak congana nqueban, ncajo' nquech'ay chic jutij ja Pablo. ³⁶Ja c'a winak etran chiquij ja soldado, quimajon rakic quechi', quewa' nquibij ri': —Tecamsaj, neche'e.

*****

³⁷Ja c'a Pablo tok xajalal maja'n ticojoc ja pa cuartel arja' xbij tre ja coronel:

—¿La naya' lugar chwe chi nintzijon jurata awq'uin? ne' tre. Ja c'a coronel quewa' xbij tre ja Pablo ri':

—Awotak taka'an nattzijon pa griego. ³⁸¿La ma atat ta c'a ja rat aj Egipto ja xatyictaj trij ja gobierno? Como c'o jun achi aj Egipto c'a ma jaru' ta tiempo xertakchi'ij ja winak chi neyictaj trij ja gobierno in ec'o quiji' mil camsanela' xeruc'aj, xeruc'amel pa tak lugar ja kas talan wi', ne' tre. ³⁹Ja c'a Pablo quewa' xbij tre ri':

—Ma anin ta, anin in aj Israel. Anin inc'o pa rcuenta jun tinamit nim ruk'ij, Tarso rubi', c'o pa rcuenta Cilicia, tri' inalaxnak wi'. Pro tabana' jun utzil, taya'a' lugar chwe chi nintzijon jurata cuq'uin ja winak, ne' tre.

⁴⁰Ya' lugar tre chi ntzijoni c'ac'ari' pe'i chwa cumuc ja c'o chwach ja cuartel in xuban ruk'a' chiquewach ja winak chi nquicajba' tzij. Ja tok quicajba' xumaj tzij cuq'uin chipan ja tzobal hebreo, quewa' xbij chique ri':

22

¹—Ixix ja rix principali' rxin ja katinamit in ewanojelal ja rix wach tak aj Israel, camic tec'waxaj ja xtinbij chewe ri' ja ntobej

wi' chewach, ne' chique. ²Ja c'a winak tok quic'axaj chi chipan ja tzobal hebreo ntzijon wi' más chi na quicajba' tzij. Ja c'a Pablo quewa' xbij chic chique ri':

³—Anin in ewach aj Israel. Chipan ja tinamit Tarso xinalax wi' ja c'o pa ruenta Cilicia. Pro wawe' pa Jerusalén xinq'uij wi'. Xintijoj wi' ruq'uin ja maestro Gamaliel. Ja c'a Gamaliel arja' xintijoj tre ja ley xin Dios ja quiniman ja kati't kamama' pro bien xuch'ob chinwach nojelal. Ni wxin wi', ni c'o wi' ngana nban cumplir ja rvoluntad Dios ja cani' newajo' neban ixix camic. ⁴Anin nabey congana pokon xinban chique ja winak ja yukul quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo. Ec'oli chique xintak quicamsaxic in ec'oli chique xintak quichapic in xenucoj preso, queri' xinban chique chi ixoki' chi achi'!. ⁵Ja lok'laj sacerdote in canojel ja principalij rxin ja katinamit eje'e' bien cotak ja nmajon rbixic chewe camic. Como eje'e' c'o jule' carta quitz'ibajel, queya'el chwe chi xenjacha' pa quek'a' ja kach tak aj Israel ja rec'o chipan ja tinamit Damasco. Ja carta xuya' lugar chwe chi xinbe pa Damasco chi quichapic ja winak ja yukul quec'u'x ruq'uin ja Jesucristo. Queri' xinban, xinbe pa Damasco chi quichapic, ja nch'obon chi nenuc'amto wawe' pa Jerusalén utzc'a chi nban pokon chique.

⁶Pro anin pa tak nc'ajk'ij lari' nmajon binem, chinakaj ja tinamit Damasco inc'o chi wi' ja tok chaka jalal c'o jun nimlaj luz kajto chila' chicaj in xuq'uiak ri' chwij. ⁷Xinbe chi tok'ulew rmal ja luz in c'o jun kulaj xinc'waxaj, quewa' xbij ja kulaj chwe ri':

—Saulo, Saulo ¿nak tre tok naban pokon chwe? Queri' xbij chwe.

⁸—¿Nak abi'? xinche' tre.

—Anin in Jesús ja rin aj Nazaret, chwe anin abanon wi' ja pokon, ne' chwe. ⁹Ja c'a wachbil eje'e' quetz'at ja luz in congana quixbej qui' rmal pro ma xquic'axaj ta nak nbij ja kulaj ja ntzijon wq'uin. ¹⁰Ja c'a ranin xinc'waxaj chic jutij tre:

—Wajaw ¿nak nawajo' chwe chi nban? xinche' tre.

—Catyictaji, jat chipan ja tinamit Damasco. Ja c'a tok xcatekaji tri' nbix wi' chawe nojel ja c'o rjawaxic chawe chi naban, ne'e ja kajaw Jesucristo chwe. ¹¹C'ac'ari' xokbe ja pa Damasco. Ja wachbil eje'e' xinquiyukejel chi nuk'a' como xinmoyir rmal ja luz como congana ruch'a'.

¹²Ja tok xokekaji pa Damasco tri' c'o wi' jun achi, Ananías rubi'. Ja c'a rAnanías arja' congana nuban respetar ja Dios, nuban cumplir ja ley xin Dios in congana utz ntz'at cumal canojel ja kach tak aj Israel ja rec'o pa Damasco. ¹³Arja' be ja bar inc'o wi' in tok xekaj wq'uin quewa' xbij chwe ri': —Wach'alal Saulo, camic njaktaji ja rawach, ne' chwe. Pro ni jari' hora jaktaji ja nwach in xintz'at ja rAnanías. ¹⁴In xbij chic chwe: —Ja Dios quixin ja kati't kamama' arja' nij atrcha'onto wi' ojer chi nawotakij ja rvoluntad in tok xatz'at ja Jesucristo ja mta ril rumac in tok xac'waxaj ja rukul pa bey jari' nij atrcha'onto wi' chi xaban queri'. ¹⁵Como atat naya' na

rbixic ja Jesucristo chique canojel ja winak, nabij chique nak ja ratz'aton in nak ja rac'waxan. ¹⁶Camíc ma taya' ta c'a tiempo tre, catyictaji in catban bautizar in quirtawa' nabij tre ja kajaw Jesucristo ri': —Wajaw, tajosk'ij ja wanma, tacuyu' ja wil numac, catche' tre. Queri' xbij ja rAnanías chwe.

¹⁷C'ac'ari' xinmelojto pa Jerusalén. Ja tok xinurkaji xinbe chipan ja nimlaj templo xin Dios, nmajon rbanic jun oración ja tok chaka jalal c'oli ja xintz'at cani' pan achic'. ¹⁸Xintz'at ja kajaw Jesucristo, quewa' xbij chwe ri': —Camíc tachomla' awi' chanim, catelel chipan ja tinamit Jerusalén como ja winak wawe' eje'e' mta quigana nquic'axaj ja tok xtamaj rk'alasaxic chiquewach nak nbanic, ne' chwe. ¹⁹C'ac'ari' xinbij tre: —Pro Wajaw, eje'e' bien cotak nak xinban chique ja yukul quec'u'x awq'uín como xinbe nat nakaj pa tak jay xin molbal ri'il, xenucoj pa che' in xenuch'ay chakaja'. ²⁰In jun chic, ja tok camsaxi ja rEstepan ja rajsamajel awxin, anin inc'o tri' ja bar camsax wi', in conforme tri' chi camsaxi, anin xinchajini ja quitziak ja xecamsan rxin, xinche' tre. ²¹Pro ja kajaw Jesucristo quewa' xbij chic chwe ri': —Mejor catelel como camíc natnutakel pa jun lugar nat, natbe chic cuq'uín ja winak ja ma e aj Israel ta, ne' chwe. Queri' xbij ja Pablo chique ja winak ja rach tak aj Israel.

* * * * *

²²Ja Pablo tok xernataj ja winak ja ma e aj Israel ta mchita quigana ja winak nquic'axaj más ja nbij. Rmalc'ari' ja tok quemaj rakic quechi' in quewa' quibij ri': —Ticamsaxi ja rachi le'. Ma yatal chi ta trij chi nc'ase' na más, xeche'e.

²³C'ac'ari' c'oli quitziak quilasaj in quemaj rq'uiakic pokok chicaj rmal ja quiyewal. ²⁴Ja c'a coronel arja' xuya' orden chi ncoji ja Pablo pa cuartel in quewa' xbij chique ja soldado ri':

—Terapaj ja rachi utzc'a chi nbij chake nak tre ja tok congana penak quiyewal ja winak trij, ne' chique. ²⁵C'ac'ari' quemaj rbaq'uic ja Pablo utzc'a chi nquirapaj pro c'o jun capitán ja chajyon rxin in quewa' xbij ja Pablo tre ri':

—Anin inc'o pa rcuenta ja gobierno xin Roma. ¿La yatal ta c'a chewe chi ninerapaj pro maja'n wa'an tik'et tzij chwij? ne' tre. ²⁶Ja c'a capitán tok xc'axaj ja xbij ja Pablo arja' be ruq'uín ja coronel. Ja tok xekaj ruq'uín quewa' xbij tre ri':

—Kas tabana' cuenta ja naban tre ja rachi como arja' c'o pa rcuenta ja kagobierno ajoj ja rok aj Roma, ne' tre. ²⁷Ja c'a coronel arja' be ruq'uín ja Pablo. Ja tok xekaj ruq'uín quewa' xbij tre ri':

—¿La ni katzij wi' chi atc'o pa rcuenta Roma? ne' tre.

—Katzij nac'a, ne'xi rmal ja Pablo. ²⁸Ja c'a coronel xbij chic tre:

—Anin congana pwok xintoj xa chewi' tok yataj lugar chwe chi xinoc pa rcuenta Roma, ne' tre.

—Pro anin ni pa walaxic wi' inc'o pa rcuenta Roma, ne'xi rmal ja Pablo.

²⁹Ja c'a soldado ja laj xerapan rxin ja Pablo eje'e' mchita queban tre. Ja c'a coronel arja' congana xbej ri' como arja' rya'on ja orden chi nbaq'ui ja Pablo pro rotak chic chi ja Pablo c'o pa rcuenta ja gobierno xin Roma.

* * * * *

³⁰Ja c'a chi rcab k'ij ja coronel xquir ja Pablo chipan ja cadena. C'ac'ari' xuya' orden chi nquemol qui' ja jefe quixin sacerdote e cachbil ja jule' chic k'etol tak tzij quixin ja raj Israel. Ja tok quimolon chic qui' canojelal c'amarel ja Pablo, xepabax chiquewach rmal ja coronel. Como ja coronel arja' c'o rgana nrotakij nak ja kas mero ril ja Pablo ja nbix cumal ja raj Israel.

23 ¹Ja c'a Pablo arja' xertz'elwachij ja k'etol tak tzij in quewa' xbij chique ri':

—Wach tak aj Israel, ja nbanonto tre ja nc'aslemal ninquicoti chwach ja Dios como anin matiti'oni ja nconciencia in queri' nbanon camic chakaja', ne' chique. ²C'ac'ari' ja Ananías ja lok'laj sacerdote arja' xuya' orden chique ja rec'oloc chinakaj ja Pablo chi nqueya' jun k'a' chwa rey. ³Ja c'a Pablo quewa' xbij tre ja Ananías ri':

—Dios xtiyo' rjil rc'axel chawe. Atat xa ca'i' apalaj como attz'ubul wawe' camic chi nak'et tzij chwij, ley xin Dios nacoj chwij natche'e pro atat mismo matanimaj ja ley como xaya' orden chi ninch'ayi, queri' xbij tre. ⁴Ja c'a winak ja repa' tri' quewa' quibij tre ja Pablo ri':

—¿Nak c'a tre ja tok xa itzel nattzijon tre ja lok'laj sacerdote xin Dios? xeche' tre.

⁵—Wach tak aj Israel, anin ma wotak ta chi lok'laj sacerdote. Ja wixta wotak jari' maquita xinbij tre ja cani' c'a xinbij kaj tre como ja rtzobal Dios quewa' nbij chake ri': —Maxta itzel cattzijon chique ja k'etol tak tzij xin atinamit, ne'e. Queri' xbij ja Pablo chique.

⁶Ja c'a Pablo arja' bien rotak chi ca'i' quewach ja k'etol tak tzij. Jule' chique e saduceo in jule' chic chique e fariseo. Rmalari' ja tok cow tzijoni in quewa' xbij chique ri': —Wach tak aj Israel, anin in fariseo in ja nata' chakaja' arja' fariseo. Anin nniman chi c'o c'astajic chiquij ja camnaki' in xa rmalari' tok ntajini nk'et tzij chwij camic, ne' chique.

⁷Ja c'a fariseo in saduceo eje'e' quemaj jun ch'a'oj chibil tak qui' rmal ja xbij ja Pablo chique in queban ca'i' rmal. ⁸Como ja saduceo eje'e' matiquinimaj chi nec'astaj na ja camnaki' pro ja fariseo jari' nquinimaj. In jun chic, ja saduceo matiquinimaj chi ec'o ángel in nixtac'a espíritu chakaja' pro ja c'a chique fariseo jari' nquinimaj chi ec'oli. ⁹C'ac'ari' quemaj jun nimlaj síc'. Ec'o jule' maestro quixin ja fariseo eje'e' xeyictaji in quewa' quibij ja nquitobej ja Pablo ri': —Mta ril ja rachi le'. Maxla c'o

jun espíritu owi jun ángel takonto rmal ja Dios tzijonnakto ruq'uin. Mejor ma koch'ojin ta ruq'uin ja Dios, xeche'e.

¹⁰Pro más chi na queban ja ch'a'oj. Ja c'a coronel arja' xbej ri': —Matzij tiquicamsaj ja Pablo, ne' kaj pa ranma. Rmalc'ari' ja tok xuya' orden chique ja soldado chi xebe ruq'uin ja Pablo in puersa xequilasajto chiquicojol ja winak in quecoj chic jutij pa cuartel.

¹¹Ja c'a chi rcab ak'a' pe'i ja kajaw Jesucristo pa rxquin ja Pablo in quewa' xbij tre ri': —Pablo, ma ticapuj ta ac'u'x como natbe na pa Roma chi naya'a' nbixic chila' ja cani' abanon wawe' pa Jerusalén, ne' tre.

* * * * *

¹²Ja c'a tok sakari ec'o jule' chique ja raj Israel eje'e' quec'am qui' chi nquicamsaj ja Pablo, quewa' quibij chibil tak qui' ri': —Puersa nkacamsaj ja Pablo. Jaru' pa tiempo xtic'ase'e ja Pablo ajoj makowa' chic in majun nak ta tikatij chakaja'. Dios ta c'a xtibano pokon chake ja wi ma xtikacamsaj ta. Queri' quibij. ¹³E más cuarenta ja rachi'i' ja quec'am qui' chi rbanic ja camíc. ¹⁴C'ac'ari' xebe cuq'uin ja jefe quixin sacerdote in cuq'uin ja principal'i' xin tinamit. Ja tok xe'ekaj cuq'uin quewa' quibij chique ri': —Ajoj kac'amon ki' chi nkacamsaj ja Pablo. Puersa nkacamsaj. Jaru' pa tiempo xtic'ase'e ja Pablo ajoj makowa' chic in majun nak ta nkatij chakaja'. Dios ta c'a xtibano pokon chake ja wi ma xtikacamsaj ta. ¹⁵Ja c'a nkajo' chewe, ixix ewachbil ja jule' chic k'etol tak tzij, tetaka' rbixic tre ja coronel chi nuc'amto ja Pablo chewach chwak. Tebij tre chi newajo' nec'ot más ruchi' ja Pablo. Ja c'a rajoj nokq'ueje' listo chi nkacamsaj ja tok maja'n turkaj wawe', xeche'e.

¹⁶C'o c'a jun ala', ral rana' ja Pablo, arja' xekaj rbixic ruq'uin nak ja quichomin ja rachi'i'. Rmalc'ari' ja tok be ruq'uin ja Pablo pa cuartel, xerbij tre. ¹⁷Ja c'a Pablo ja tok xc'axaj ja bix tre rmal ja rala' c'ac'ari' xsiq'uij jun chique ja capitán in quewa' xbij tre ri':

—C'o jun ala' wawe', tac'ama'el paki ruq'uin ja coronel, c'o jun rtakquil nerbij tre, ne' tre. ¹⁸In queri' xuban ja capitán, xuc'amel ja rala' ruq'uin ja coronel. Ja tok xekaj ruq'uin quewa' xbij tre ri':

—Ja Pablo ja kacojon pa che' arja' xinrsiq'uij in xbij chwe chi nunya'a' awa' jun ala' ri' awq'uin como arja' c'o jun rtakquil nurbij chawe, ne' tre. ¹⁹Ja c'a coronel arja' xyukejel ja rala' chi ruk'a', quiyonaj qui' ruq'uin in quewa' xbij tre ri':

—¿Nak c'a ja ratakquil chwe? ne' tre. ²⁰Ja c'a rala' xbij tre:

—Ec'o jule' wach tak aj Israel eje'e' quic'amon qui' chi nquetakto rbixic chawe chwak chi nac'amel ja Pablo chiquewach ja k'etol tak tzij kaxin ja rok aj Israel. Quewa' xtiqubijto chawe ri': —Ajoj nkajo' nkac'ot más ruchi' ja Pablo, xqueche'to chawe. ²¹Pro maxta tanimaj ja xtiqubijto chawe como más e cuarenta ja rachi'i' ja re cachbil eje'e' quiwawan qui',

cayben ja Pablo pa bey utze'a chi nquicamsaj. Qewewa' quibij chibil tak qui' ri': —Puersa nkacamsaj ja Pablo. Jaru' pa tiempo xtic'ase'e ja Pablo ajoj makowa' chic in majun nak ta tikatij chakaja'. Dios ta c'a xtibano pokon chake ja wi ma xtikacamsaj ta. Queri' quibij. Ja camic xa ja chic cayben nak ja xtabij atat chique, ne'e ja rala' tre ja coronel.

²²—Camic catmeloji pro ni majun bar ta tri' xtabij wi' ja c'a xabij kaj chwe, ne'e ja coronel tre.

* * * * *

²³C'ac'ari' ec'o ca'i' capitán xersiq'uij in quewa' xbij chique ri':

—Camic que'echomij jule' soldado chi nebe pa Cesarea. A las nueve xin chak'a' ne'e'lele nebe. E ca'i' ciento nebe chi cakan. E setenta chic nebe chiquij tak quiej. In e ca'i' ciento chic nquec'amel lanza. ²⁴In chakaja' que'echomij jun ca'i' ruquiej ja Pablo ja nec'amo'el rxin. Jix nejacha' pa ruk'a' ja gobernador Félix pro neban jutz'it cuenta utze'a chi ni majun nak ta xtic'ulmaj ta pa bey, ne' chique ja capitán. ²⁵Ja coronel c'o jun carta xubanel rxin ja gobernador, quewa' nbij ja carta ri':

²⁶—Honorable Señor Gobernador Félix. Anin ja rin Claudio Lisias nya' rutzil awach. ²⁷C'o jun achi ntakel awq'uin ri'. Ja raj Israel eje'e' quechap in jutz'it laj quicamsaj pro anin tok xinwotakij chi ja rachi c'o pa rcuenta Roma c'ac'ari' ec'o jule' nsoldado xenuc'amel in xekato'o' pa quek'a'. ²⁸Xinc'amel chiquewach ja k'etol tak tzij quixin ja raj Israel como c'o ngana nwotakij nak ril rbanon. ²⁹Ja ril quibij xa rmal ja ley rxin ja quireligión pro ma yatal ta trij chi ncamsaxi nixtac'a ncoj ta pa che' chakaja'. ³⁰Pro xinwotakij chi ec'oli chique ja raj Israel, eje'e' quic'amon qui' chi nquicamsaj rmal'ari' ja tok ntakel awq'uin camic ri'. In chakaja' ja winak ja nebini chi c'o ril ja rachi anin xinbij chique chi awq'uin atat nebe wi' chi nequibij chawe. Xarari' ja nbij chawe. Queri' nbij ja carta.

³¹Ja c'a soldado eje'e' queban ja cani' bix chique rmal ja coronel, quec'amel ja Pablo chak'a', xe'ekaj chipan ja tinamit Antípatris. ³²Ja c'a chi rcab k'ij ja soldado ja rebenak chi cakan tri' quejach can wi' ja Pablo, xemelojto ja pa cuartel. Ja c'a rebenak chiquij tak quiej eje'e' xec'amo'el chic rxin ja Pablo. ³³Ja c'a tok xe'ekaji ja pa Cesarea quejach ja carta tre ja gobernador in quejach ja Pablo pa ruk'a' chakaja'. ³⁴Ja gobernador tok siq'uitaji ja carta rmal quewa' xbij tre ja Pablo ri':

—¿Nak departamento atc'o wi'? ne' tre.

—Anin pa rcuenta Cilicia inc'o wi', ne'xi rmal ja Pablo.

³⁵—Ja winak ja nebini chi c'ol awil ja tok xque'urkaj wawe' c'a tokori' nabij chwe nak ja natobej awil, ne'e ja gobernador tre. C'ac'ari' xuya' orden chi nchajixi ja Pablo cumal soldado chipan ja palacio rxin ja rey Herodes.

* * * * *

24 ¹Jo'o' k'ij tekaji ja Pablo pa Cesarea ja tok xekaji ja Ananías ja lok'laj sacerdote e rachbil jule' chique ja principali' rachbil

chakaja' jun licenciado, Tértulo rubi'. Xebe ruq'uin ja gobernador chi nequibij tre nak ril ja Pablo. ²Ja tok xe'ekaj ruq'uin xec'amarto ja Pablo. C'ac'ari' ja Tértulo xumaj rbixic ja ril ja Pablo chwach ja Félix. Quewa' xbij tre ri':

—Señor gobernador, anin nmaltioxij chawe camic como c'o quicotemal pa tak katinamit, mta síc' ch'a'oj nbani. Atat congana utz kuc'axic abanon como congana ana'oj. ³Honorable Félix, ajoj congana nkamaltioxij chawe nojel ja rutzil ja rabanon chake. ⁴Pro matikajo' xtikalasaj ta más tiempo chawe. Camic nkac'utuj chawe tabana' jun utzil chake, xtac'waxaj ta jutz'it ja jun ca'i' tzij ja xtikabij chawe ri'. ⁵Jala' jun achi le' xa ticol ch'a'oj, nojel nat nakaj nbe wi' in xa neruyoj ja kach tak aj Israel. Arja' c'ayon quixin ja winak ja quiniman ja tijonem rxin ja rachi ja raj Nazaret. ⁶C'oli laj xuban tre ja nimlaj templo xin Dios ja congana itzel na pro kachap. Ajoj laj kak'et tzij trij, ja ley kaxin ajoj jari' laj kacoj chi rk'etbexic tzij trij ⁷pro c'o jun coronel, Lisias rubi', arja' xoc chikacojol in puersa xlasaj pa kak'a'. ⁸C'ac'ari' ja coronel xuya' orden chi ja nebin ril ja rachi rjawaxic chi awq'uin atat nepi wi'. Ja wi nac'ot ruchi' ja rachi tri' nawotakij wi' chi ni katzij wi' nojel ja kamajon rbixic chawe. Queri' xbij ja Tértulo tre ja gobernador Félix. ⁹Ja c'a raj Israel ja rec'o chwach ja gobernador quewa' quibij tre ri': —Ni katzij wi' ja xbij ja Tértulo le', xeche' tre.

¹⁰Ja c'a gobernador arja' xuban ruk'a' chwach ja Pablo chi ntzijoni in quewa' xbij ja Pablo tre ri':

—Camic anin ninquicoti nbij chawe nak ja xtintobej wi' chawach como bien wotak chi tuban q'uiylaj juna' catoc juez parwi' ja katinamit Israel. ¹¹Natcowini nawotakij ja wi katzij ja xtinbij chawe owi mani. C'a xuban cablajuj k'ij quinekaji pa Jerusalén chi rya'ic ruk'ij ja Dios. ¹²Anin mta ja ch'a'oj xintic ta in ma ec'o ta ja winak xenuyoj ta chakaja' nixtac'a chipan ja nimlaj templo xin Dios nixtac'a pa tak jay xin molbal ri'il in nixtac'a pa tak bey rxin ja tinamit. ¹³Jala' winak le' eje'e' maquecowini xtiqueban ta asegurar ja wil ja nquibij. ¹⁴Pro ja camic nch'ob chawach nak ja nniman. Anin nniman ja tijonem xin Jesucristo pro ja wach tak aj Israel le' eje'e' nquibij chi ma xin Dios ta ja tijonem. Conforme ja tijonem xin Jesucristo nya' ruk'ij ja Dios quixin ja kati't kamama' in chakaja' nban respetar nojel ja nbij ja ley xin Dios in nojel ja tz'ibtal can chipan ja rtzobal Dios cumal ja profeta. ¹⁵Anin nnimaj chi nerila' na jun k'ij ja tok Dios nuya' chique ja camnaki' chi nec'astaji chi e utz chi ma e utz ta in queri' nquinimaj ja wach tak aj Israel le' chakaja'. ¹⁶Rmalc'ari' ja tok ni ncojon wi' wi' pa ch'a'oj chi rbanic rvoluntad ja Dios utzc'a chi mta wil nna' kaj pa wanma nixtac'a chwach Dios in nixtac'a chiquewach winak ta chakaja'.

¹⁷Anin c'o la quiji' jo'o' juna' xineq'ueje' na pa tak tinamit cuq'uin ja winak ja ma e aj Israel ta in camic inmelojnacto chic jutij chipan ja katinamit Israel.

C'o jun ayuda xinmolto ja xinjach chique ja kach tak aj Israel in chakaja' xinmelojto utzc'a chi wawe' nuntzujuj wi' jun ofrenda chwach ja Dios. ¹⁸Kas nmajon rtzujuxic ja wofrenda chipan ja nimlaj templo xin Dios ja tok ec'o jule' wach tak aj Israel ja repenak pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Asia, eje'e' xinquewil, kas tzur mwal ja rjosk'ixic wi' ja cani' nrajo' ja kareligión. Pro ma ec'o ta winak ja xenumol ta nixtac'a c'o ta ch'a'oj xintic ta chakaja'. ¹⁹Ja xetz'ato wxin ja pa templo wi c'oli ja wil xinban quetz'at mejor quepi na eje'e' wawe', eje'e' na quebin chawe wi c'o wil nbanon. ²⁰Owi nawajo', tabij chique jala' winak le' chi nquic'ulba' ja xtinbij chic ri' ÷la c'o wil kaj chwij ja tok xinpabax chiquewach e cachbil ja jule' chic cach k'etol tak tzij kaxin ja rok aj Israel? ²¹Owi maxla ma utz ta quic'axaj ja tok quewa' xinbij chique ri': —Anin nniman chi c'o c'astajic chiquij ja camnaki' in xa rmalari' ja tok ntajini nk'et tzij chwij camic, xinche' chique, maxla wil ja xinbij queri' chique ja nquech'ob eje'e'. Queri' xbij ja Pablo tre ja gobernador.

²²Ja c'a Félix arja' bien rotak ja tijonem xin Jesucristo in rmalari' ja tok quewa' xbij chique ri': —Mejor, ja tok xtipeti ja coronel Lisias c'a tokori' nkachomij, ne' chique. ²³C'ac'ari' ja Félix xbij tre ja capitán: —Tacojo' preso ja Pablo le' pro taya'a' lugar tre chi nec'astanto jalal ja tok c'o rgana neli in taya'a' lugar chique ja ramigo chi nurquiya'a' tre xa nak ta ja nc'atzin tre, ne' tre.

²⁴Xoc'o jun ca'i' k'ij pi chic jutij ja Félix, c'o rxjayil rc'amonto, Drusila rubi'. Ja c'a rxjayil arja' aj Israel. Ja c'a Félix arja' xutak rc'amaric ja Pablo como c'o rgana nc'axaj tre nak rbanic ja tok nyuke' ac'u'x ruq'uin ja Jesucristo. ²⁵Ja c'a Pablo ja tok xekaji xumaj tzij ruq'uin ja Félix, xumaj rch'obic chwach nak rbanic ja tok nawc'aj jun utzljaj c'aslemal chwach ja Dios, in jun chic, nak rbanic ja tok nak'il awi' chawij utzc'a chi mataban ja ritzelal, in jun chic, nak rbanic ja nimlaj juicio xin Dios ja penak. Ja c'a Félix arja' congana xbej ri' rmal ja tok xc'axaj in quewa' xbij tre ja Pablo ri': —Mejor, ja camic jat. Nak k'ij ja tok c'o tiempo chwe c'a tokori' xtintak chic ac'amaric, ne' tre. ²⁶Ja c'a Félix q'uiylaj mul xutak rsiq'uixic ja Pablo utzc'a chi netzijon ruq'uin como quewa' nuch'ob ri': —Maxla nuya' pwok chwe utzc'a chi nsokpijel, ne' kaj pa ranma. ²⁷Xoc'o ca'i' juna' c'ac'ari' c'o jun c'ac'a gobernador xoc pa rq'uexwach ja Félix, Porcio Festo rubi'. Ja c'a Félix como c'o rgana chi utz ntz'ati cumal ja raj Israel chewi' ja tok xuya' can ja Pablo pa che', ma xsokpijel ta.

* * * * *

25 ¹Ja c'a Festo arja' xekaj chipan ja departamento ja noc pa ruk'a' como gobernador. Ja c'a chi rox k'ij xelex pa Cesarea in be pa Jerusalén. ²Ja c'a tok xekaji ec'o jule' aj Israel e jefe quixin sacerdote xebe ruq'uin e cachbil ja principali' xin tinamit, xequibij ja ril ja Pablo. ³Quewa' quibij tre ja Festo ri':

—Tabana! jun nimlaj utzil chake, taya'a! jun orden chi nc'amto ja Pablo wawe! pa Jerusalén, xeche! tre. Pro eje'e! c'oli quichomin chic chi nquicamsaj ja Pablo pa bey. ⁴Ja c'a Festo quewa' xbij chique ri!:

—Ja Pablo arja! cojon preso pa Cesarea. Anin xa jun ca'i! k'ij chic ninq'ueje! wawe! c'ac'ari! ninmeloji pa Cesarea. ⁵Mejor, ja más nimak quek'ij chewe eje'e! quebe na chwij in wi c'o ril ja rachi eje'e! nebin chwe, ne! chique.

⁶C'o la lajuj k'ij q'ueje'e ja Festo pa Jerusalén. C'ac'ari! meloji ja pa Cesarea. Ja c'a chi rcab k'ij tz'abe'e pa k'etbaltzij in xutak rc'amaric ja Pablo. ⁷Ja c'a Pablo tok xekaj chwach ja Festo ja raj Israel ja re'elnakel pa Jerusalén eje'e! congana nqueban, xeyictaj trij in quemaj rbixic ja ril. Congana ril nquibij ja más c'ayew chi na pro ma xecowin ta queban ta asegurar. ⁸C'ac'ari! xumaj tzij ja Pablo ja ntobej ri! chiquewach. Quewa' xbij ri!:

—Anin mta jun itzel nbanon ta tre ja ley xin Dios ja kaniman ja rok aj Israel nixtac'a tre ta ja nimlaj templo xin Dios in nixtac'a tre ta ja nimlaj rey César, ne'e. ⁹Ja c'a Festo como c'o rgana chi utz ntz'ati cumal ja raj Israel chawi! tok quewa' xbij tre ja Pablo ri!:

—¿La maxta c'ol agana natbe pa Jerusalén utzc'a! chi tri! nk'et wi! tzij chawij rmal ja rawil nquibij chawe? ne! tre. ¹⁰Pro ja Pablo xbij tre:

—Camic inpa! chwach ja k'etbaltzij xin César, ni rjawaxic wi! chi wawe! nk'et wi! tzij chwij, ma pa Jerusalén ta. Atat bien awotak chi mta jun itzel nbanon ta chique ja wach tak aj Israel. ¹¹Ja wi c'o wil, wi c'oli nbanon in wi yatal chwij chi nincamsax rmal jari! matinpokonaj nincami. Pro jala! winak le! wi ma katzij ta ja nquibij chwe chi c'o wil jari! ni majun ja c'o ta ruk'a! chwe xquinrujach ta pa quek'a!. Camic quinataka! ruq'uin ja nimlaj rey César, arja! ta xtik'eto tzij chwij, ne! tre.

¹²Ja c'a Festo arja! xumaj tzij cuq'uin ja rach k'etol tak tzij. Ja c'a tok tzuri tzij cumal quewa' xbij tre ja Pablo ri! —Como xac'utuj ja César chi arja! nk'eto tzij chawij, camic ruq'uin César natnutakel wi!, ne! tre.

*****

¹³Xoc'o jun ca'i! k'ij c'ac'ari! ja rey Agripa rachbil jun ixok rbina'an Berenice eje'e! xe'ekaj pa Cesarea chi rk'iloxic ja Festo. ¹⁴Como xeq'ueje! jun tiempo pa Cesarea xc'a chawi! ja Festo xuchol chwach ja rey nak rbanon ja Pablo. Quewa' xbij tre ri!:

—C'o jun achi ya'on can pa che! rmal ja Félix. ¹⁵Ja tok inc'o pa Jerusalén ec'o jule! aj Israel e jefe quixin sacerdote e cachbil ja principalij xin tinamit eje'e! quibij chwe nak ril ja rachi in quic'utuj chwe chi ncamsaj. ¹⁶Pro anin quewa' xinbij chique ri! —Ajoj ja rok aj Roma ma chaka ta qui! chake nkajach jun achi pa camíc. Ni rjawaxic wi! chi nabey nkaya! lugar tre ja rachi chi nbij nak ja ntobej ri! chiquewach ja winak ja

nebini chi c'o ril, xinche' chique. ¹⁷Ja c'a tok xe'urkaj wawe' ma xinya' ta tiempo tre, ja xinban, ni chi rcab k'ij xintz'abe'e ja pa k'etbaltzij in xintak re'amaric ja rachi. ¹⁸Ja xinch'ob anin nabey chi congana lawulo' ja ril ja xtiqubij chwe pro tok q'uiswani mta ril quibij chwe ja cani' nch'obon. ¹⁹Pro ja nquech'a' tre xa jule' punto tre ja quireligión in tre jun achi camnak rbina'an Jesús pro ja Pablo nbij chi c'astajnak chic. ²⁰Ja c'a ranin maquincowini nchomij ja nquibij, nak la nban tre. Rmalc'ari' ja tok xinbij tre ja Pablo: —¿La maxta c'ol agana natbe pa Jerusalén utzc'a chi tri' nk'et wi' tzij chawij rmal ja rawil nquibij chawe? xinche' tre. ²¹Pro arja' xbij chwe: —Camic quinataka' ruq'uin ja nimlaj rey César Augusto, arja' ta xtik'eto tzij chwij, ne' chwe. Xa chewi' tok xinya' jun orden chi ni nchajix wi' ja rachi como preso. Ja c'a tok xtitzur mwal ntakel na ruq'uin ja César. Queri' xbij ja Festo tre ja rey Agripa. ²²Ja c'a rAgripa quewa' xbij tre ja Festo ri':

—Anin chakaja' c'o ngana ne'waxaj ja nbij ja rachi, ne' tre.

—Utz c'ari', chwak nac'waxaj, ne'xi rmal ja Festo.

²³Ja c'a chi rcab k'ij ja rAgripa rachbil Berenice congana quiwekon qui', etrani ja rayudante chiquij, c'o jun nimlaj cuarto xe'oc chipan. Ec'oli ja jefe quixin soldado e cachbil ja principali' rxin ja tinamit, eje'e' xe'oc chipan ja nimlaj cuarto chakaja'. C'oli ja Festo chakaja', arja' xutak re'amaric ja Pablo. ²⁴Ja c'a tok xekaji ja Pablo xumaj tzij ja Festo, quewa' xbij ri':

—Rey Agripa in ixix chakaja' ewanojel ja remolon ewi' kuq'uin, wawe' netz'at wi' ri' ja rachi rbina'an Pablo. E q'uij ja raj Israel ja rec'o pa Jerusalén e cachbil jule' chic ja rec'o wawe' pa Cesarea eje'e' congana inquicojon pa ch'a'oj, xajutij quimajon rbixic chwe chi ja Pablo ma yatal chi ta trij chi ne'ase' más. ²⁵Pro anin xinc'ot ruchi' in mta rbanon, ma yatal ta trij chi nkacamsaj. Arja' mismo c'utun chwe chi nkatakel pa Roma ruq'uin ja nimlaj rey César Augusto. Rmalc'ari' ja tok xinch'ob chi pa Roma ntakel wi'. ²⁶Pro anin c'o rjawaxic chwe chi nbanel jun carta in ntakel ruq'uin ja César pro nak la ril ja Pablo ja nbijel chipan ja carta. Rmalc'ari' ja tok xintak re'amaric, c'o chic chewach ri' in chawach atat rey Agripa in camic nwajo' chawe chi nac'ot jutz'it ruchi' utzc'a chi nwotakij nak ril ja nbijel chipan ja carta. ²⁷Como ja chwe anin xa ma ch'obol ta nkaban ja wi nkatakel jun preso in wi mta ril nkabijel. Queri' xbij ja Festo.

* * * * *

26 ¹C'ac'ari' ja rAgripa xbij tre ja Pablo:

—Camic utz chic nattzijoni, tabij chake nak ja natobej awi', ne' tre. Ja c'a Pablo arja' xuya' jun saludo tre ja rey in quewa' xbij tre ri':

²—Rey Agripa, camic ninquicoti chi chawach atat nbij wi' nak ja ntobej wi' como c'o jule' wil ja nbix chwe cumal ja wach tak aj Israel.

³Ninquitoti como atat bien awotak nak rbanic nojel ja kacostumbre ja rok aj Israel, bien awotak nojel ja nkach'a' chibil tak ki'. Rmalc'ari' tok nc'utuj jun utzil chawe, tac'waxaj jutz'it chi utz ja xtinbij chawe ri'.

⁴Canojel ja wach tak aj Israel eje'e' bien cotak jani' nc'aslemal ja kas nabey ja tok xinq'ueje' chiquicojol ja ntinamit ja tok xinq'uiyto pa Jerusalén. ⁵Ja wi c'o quigana nquibij chawe bien cotak chi fariseo xinoc wi', bien cotak chi c'a in c'ajol na ja tok xinoc to fariseo. Ja c'a rok fariseo, ajoj más chi na nkatij kak'ij chi rnimaxic ja kareligión chiquewach ja jule' chic wach tak aj Israel. ⁶Ja camic ntajini nk'et tzij chwij pro xa rmal ja nniman chi c'o c'astajic chiquij ja camnaki' ja cani' rtzujun can ja Dios chique ja kati't kamama' ojer, xa chewi' tok ntajini nk'et tzij chwij camic. ⁷Pro ja cablajuj tribu xin Israel eje'e' chakaja' nquinimaj chi nec'astaj na ja camnaki' in rmalari' ja tok quimajon rtijic quek'ij chi rya'ic ruk'ij ja Dios chi pa k'ij chi chak'a'. In camic nbij chawe rey Agripa, como anin nnimaj chi c'o c'astajic chiquij ja camnaki' xa chewi' tok nbix chwe cumal ja wach tak aj Israel chi c'o wil. ⁸¿La maticowin c'a ja Dios neruc'as ja winak chipan ja camíc nech'ob ixix?

⁹Ja xinch'ob anin nabey chi ni rjawaxic wi' nban pokon chique ja winak ja nenatan rubi' ja Jesús ja raj Nazaret ¹⁰in queri' xinban chique ja pa Jerusalén. Yataj chwe cumal ja jefe quixin sacerdote chi c'o nuk'a' chique ja winak ja quiniman ja Jesucristo chi e q'uiy chique xenucoj pa che'. Ja tok xecamsaxi anin jun xinc'utuni chi necamsaxi. ¹¹Q'uiylaj mul xinban pokon chique, xinoc pa tak jay xin molbal ri'il pro ni nojelal in tri' xinban wi' pokon chique, ja ta nwajo' chi matiquinimaj chic ja Jesús. Congana yictaj wayewal chiquij, xna' xe'encanoj pa tak tinamit ja ma pa rcuenta ta Israel c'o wi'.

¹²Rmalc'ari' tok xinban jutij xinbe chipan ja tinamit Damasco chi quichapic como c'o jun orden ya'onel chwe cumal ja jefe quixin sacerdote. ¹³Pro camic nbij chawe rey Agripa, kas nmajon bey pa nc'ajk'ij ja tok c'o jun luz xintz'at kajnakto chila' chicaj, más chi na fuerte chwach k'ij. Ja c'a luz xuq'uiak ri' chwij in xuq'uiak ri' chiquij ja wachbil chakaja'. ¹⁴Xokbe chi tok'ulew rmal kanojelal. C'ac'ari' c'o jun kulaj xinc'waxaj, tzijon chipan ja tzobal hebreo, quewa' xbij chwe ri':

—Saulo, Saulo ¿nak tre ja tok naban pokon chwe? Como jari' xa nacamsaj awi' ayon ja cani' nuban jun wacax ajcareta tok nuya' akan tre jun che' ja ch'ut rutza'm, ne'e ja kulaj chwe.

¹⁵—¿Nak abi'? xinche' tre.

—Anin in Jesús, chwe anin abanon wi' ja pokon, ne' chwe. ¹⁶In xbij chic chwe: —Catyictaji, camic nch'ob chawach nak tre tok xinc'ut wi' chawach. Camic atncha'on chi natoc jun ajsamajel wxin utzc'a chi naya' rbixic chique ja winak nojel ja xatz'at camic in nabij chique chakaja' nojel ja xtatz'at tok xtinc'ut chic jutij wi' chawach. ¹⁷Natnuto' na pa quek'a' ja

raj Israel, natnuto' na chakaja' pa quek'a' ja ma e aj Israel ta. Ja camic natnutakel cuq'uin ja winak ja ma e aj Israel ta ¹⁸utzc'a chi nasakirsaj quebey chiquewach. Camic e cani' moya', pa k'ekumal ec'o wi' pro ne'acoj na pa sakil. Ne'el na pa ruk'a' ja Satanás in ne'oc chi na pa ruk'a' ja Dios. Queri' naban chique utzc'a chi ncuytaji ja quil quemac utzc'a chi c'o jun herencia nyataj na chique chiquicojol ja winak ja rech'ach'ojirsan chic chipan ja quil quemac rmal ja yukulbal quec'u'x wq'uin. Queri' xbij ja Jesús chwe.

¹⁹Queri' xinban rey Agripa, ja tok xintz'at ja Jesús ja penak chila' chicaj xinnimaj ja bix chwe rmal chi nban. ²⁰Ja kas xinya' wi' rbixic nabey chique ja winak ja rec'o pa Damasco. Xinbij chique chi rjawaxic chi nquequ'ux ja quina'oj in nqueya' can ja ritzelal in nquejach qui' pa ruk'a' ja Dios. Xinbij chique chakaja' chi rjawaxic chi nqueban ja nrajo' ja Dios chique chi nqueban utzc'a chi bien k'alaj chi quiqu'uxon chic ja quina'oj. C'ac'ari' xinya' rbixic chique ja winak ja rec'o pa Jerusalén in chique ja rec'o chipan ja departamento Judea in chique chakaja' ja winak ja ma e aj Israel ta. ²¹Rmalc'ari' ja tok xinquchap pa templo ja wach tak aj Israel, rmalc'ari' ja tok laj xinquicamsaj. ²²Pro ja Dios arja' nij inrchajinto wi' in rmalari' ja tok ni nmajonto wi' rbixic ja rtzobal chique ja winak chi nimak quek'ij chi ma nimak ta quek'ij. Ja tijonem ja nya' anin bien nuc'am ri' ruq'uin ja quibin can ja Moisés e rachbil ja jule' chic profeta como eje'e' quibin can nak ja nbantaj na, quewa' quibin can ri', ²³ja Cristo rjawaxic chi nutij na rpokonal in arja' ja kas nc'astaj na nabey chiquicojol ja camnaki' in rmal ja rtzobal arja' ja tok neq'ueje' na pa sakil ja winak chi aj Israel chi ma aj Israel ta. Queri' quibin can, ne'e ja Pablo.

* * * * *

²⁴Kas rmajon rbixic ja ntobej ri' tok peti ja Festo, xurak ruchi' in quewa' xbij tre ri':

—Pablo, atat xa atch'ujarnak rmal ja congana estudio abanon, ne' tre.

²⁵—Honorable Festo, anin ma inch'ujarnak ta pro ni katzij wi' nojel c'a xinbij kaj chewe ri', c'o rubey. ²⁶Como ja rey Agripa arja' bien rotak nojel ja nmajon rbixic chewe camic, c'o nconfianza nintzijon ruq'uin. C'o nseguro chi ekajnak chic rbixic ruq'uin nojel awa' wari' como ma pan awatal ta ja tok bantaji, ne'e ja Pablo tre ja Festo. ²⁷C'ac'ari' xbij tre ja rey:

—Rey Agripa ¿la nanimaj ja quibin can ja profeta ojer? Anin wotak chi nanimaj, ne' tre. ²⁸Ja c'a rAgripa quewa' xbij tre ri':

—Ja nach'ob atat xa jurata ninach'ec chi ninoc ewachbil ja rix xin Jesús, ne' tre. ²⁹Ja c'a Pablo quewa' xbij ri':

—Ja wi xa jurata owi c'amalo pro ja kas nwajo' chawe atat in chewe ixix chakaja' ewanojel ja nixtajini nec'waxaj ja nmajon rbixic chewe

camic, tri' ta nyuke' wi' ec'u'x ja bar yukul wi' nuc'u'x anin pro xarwari' mta ngana xquixoc ta preso ja cani' nbanon anin camic ri', ne'e.

³⁰C'ac'ari' ja rey pe'e nojoj in queri' xuban ja gobernador chakaja' e cachbil ja Berenice in canojel ja rec'o tri'. ³¹Ja c'a tok e'elnakel chic chipan ja nimlaj cuarto quewa' quibij chibil tak qui' ri':

—Ja rachi mta rbanon, ma yatal ta trij chi xtikacamsaj ta nixtac'a yatal ta trij chi xtiq'ueje' ta pa che' chakaja', xeche'e. ³²Ja c'a rAgripa xbij tre ja Festo:

—Utz ta wasaxel ta libre ja rachi ja maquita xc'utuj ja César chi arja' nk'eto tzij trij, ne' tre.

* * * * *

27 ¹C'ac'ari' quech'ob chi nquetakel ja Pablo chipan ja tinamit Roma ja c'o pa rcuenta Italia. C'o jun capitán, Julio rubi', arja' pa'l chiquij jun moc soldado quibina'an e xin Augusto. Ja Pablo e rachbil jule' chic preso xejach pa ruk'a' ja Julio. ²Anin wachbil ja rAristarco ja raj Tesalónica ja c'o pa rcuenta Macedonia kachbilajel ja Pablo. C'o jun lancha ja penak chipan ja tinamit Adramitio in nbe pa tak tinamit ja c'o pa rcuenta Asia, xokoquel chipan. ³Ja c'a chi rcab k'ij xokekaji pa Sidón. Ja c'a Julio arja' c'o jun utzil xuban tre ja Pablo como xuya' lugar tre chi ne'erk'ijla' ja ramigo ja rec'o pa Sidón utzc'a chi nqueya' tre ja ne'atzin tre. ⁴C'ac'ari' xokoquel chic chipan ja lancha, xokekel ja pa Sidón. C'o jun ik' penak chakij rmalc'ari' tok xokk'ax chwach ja lugar Chipre ja c'o pa mar, pa kaxcon q'ueje' can wi' como ja tri' ma kas ta rbey ik'. ⁵Xokk'ax chi' tak mar ja c'o pa rcuenta Cilicia in pa rcuenta Panfilia, xokekaj chic chipan ja tinamit Mira ja c'o pa rcuenta Licia.

⁶Tri' c'o wi' jun lancha xuwil ja capitán, pan Alejandría penak wi' in nbe pan Italia. Ja c'a capitán arja' xokrucoj chipan ja lancha in xokbe chic. ⁷Xokq'ueje' jun tiempo parwi' mar, kas pan ekal okbenak. Kas maril xokekaj chwach ja tinamit Gnido. Como fuerte ja ik' rmalari' ja tok kaq'uex ja kabey, xokbe chic pa Salmón ja c'o pa rcuenta Creta ja c'o pa mar. ⁸Ja tok xokekaj chwach ja Salmón xokk'ax chic chi' tak mar ja c'o pa rcuenta Creta, pa kiquik'a' q'ueje' can wi'. Kas maril xokekaj chipan jun lugar rbina'an Buenos Puertos ja c'o chinakaj ja tinamit Lasea ja c'o pa rcuenta Creta.

⁹Como congana tiempo katz'ila' chewi' tok c'o chic rc'ayewal ja natk'ax parwi' mar como rtiempo chic ja ik'. Rmalc'ari' tok ja Pablo quewa' xbij chique ri': ¹⁰—Achi'i', ja ntz'at anin camic congana c'ayew chake ja wi xkobe más parwi' ja mar. Ja c'a wi nokbe nkatz'ila' ja lancha rachbil ijka'm in ma c'ayew ta nokcam ajoj chakaja', ne' chique. ¹¹Pro ja capitán ma xnimaj ta ja xbij ja Pablo pro ja xuban, xnimaj ja nbinsani ja lancha rachbil ja rajaw lancha. ¹²Ja lugar Buenos Puertos ma kas ta utz nq'ueje'

tri' ja lancha pa rtiempo ik'. Rmalc'ari' ja winak quech'ob chi mejor nokbe pa Fenice ja c'o pa rcuenta Creta ja bar c'o wi' jun lugar xin lancha in ma kas ta rbey ik'. Quewa' quibij ri': —Maxla nokcowini nokekaji pa Fenice in tri' nokq'ueje' wi', c'a tokori' nokbe chic ja tok xtoc'owi ja rtiempo ik', xeche'e.

* * * * *

¹³Ja c'a tok ekal xumaj xcomel: —Utz chic nokbe, xeche'e. C'ac'ari' quec'ol ja nimak tak ch'ich' ja chapbal rxin ja lancha, xokbe, xokk'ax chi tak mar ja c'o pa rcuenta Creta. ¹⁴Pro c'a ma nim ta ko'elel ja tok c'o jun nimlaj ik' jaktajto chakij, Euroclidón rubi' ja ik'. ¹⁵Ja c'a lancha matibin chic rmal ja ik' in tok q'uiswani kaya' lugar tre ja ik' chi xokruc'amel. ¹⁶Xokk'ax chwach jun ti lugar rbina'an Claudia, pa kiquik'a' q'ueje' can wi' in ja tri' ma kas ta rbey ik'. C'o jun ti lancha chararan rmal ja nimlaj lancha ja rokc'o chipan, kas maril xokcowini kacoj chipan ja nimlaj lancha. ¹⁷Ja c'a tok cojtaj kumal c'ac'ari' quebac' pa cadena ja nimlaj lancha utzc'a chi mta nuban rmal ik'. C'o jalal ja mar rbina'an Sirte congana xax rpan. Ja rec'ayon rxin ja lancha eje'e' nquixbej qui' como ma c'ayew ta nk'ape'e ja lancha pa snayi' rmalc'ari' tok quikajsaj jalal ja vela. Ja c'a ik' junwi' xokruc'amel chi wi'. ¹⁸Ja c'a chi rcab k'ij como ja ik' congana nuban tre ja lancha rmalc'ari' tok quich'akij can pa mar ja rijka'm ja c'o chipan. ¹⁹Ja c'a chi rox k'ij kach'akij can pa mar chakaja' ja samajbal xin lancha. ²⁰Q'uiylaj k'ij mchita rwak'ij katz'at nixtac'a ec'o ta ch'umil xekatz'at ta chakaja'. Ja kach'ob ajoj ni nokcam wi' como congana jun nimlaj ik' jaktajnakto chakij.

²¹Q'uiylaj k'ij ni majun way katij. Ja c'a Pablo arja' tzijon cuq'uin ja winak, quewa' xbij chique ri':

—Achi'!, ja wixta xenimaj ja xinbij chewe, xokq'ueje' ta tri' pa Creta, maquita c'oli ja rpokonal nkatij camic, maquita c'oli katz'ila' chakaja'. ²²Pro ja camic ma ticapuj ta ec'u'x, ni majun xticam ta chewe pro ja lancha jari' ntz'ilox na. ²³Queri' nbij chewe como ja xak'ak c'o jun ángel xin Dios winakar chinwach, jari' Dios arja' Wajaw, anin in jun ajsamajel rxin. ²⁴Quewa' xbij ja ángel chwe ri': —Pablo, ma taxbej ta awi', ni rjawaxic wi' chi natekaj chwach ja nimlaj rey César ja c'o pa Roma. Bien tac'waxaj ja xtinbij chawe ri', ja Dios arja' amwal atat neruto' na ja rawachbil ja rec'o pa lancha, maquecami, ne'e ja ángel chwe. ²⁵Rmalc'ari' tok nbij chewe camic, ma ticapuj ta ec'u'x como anin yukul nuc'u'x ruq'uin ja Dios, bien wotak chi ni queri' nbantaj na ja cani' bin chwe rmal ja ángel. ²⁶Xarwari' ni rjawaxic wi' chi nk'ape'e ja lancha pa jun lugar ja c'o pa mar. Queri' xbij ja Pablo chique.

²⁷Tuban ca'i' semana tumaj ja nimlaj ik', kamajon binem chak'a' parwi' ja mar rbina'an Adriático. Congana nban tre ja lancha rmal ja ik'. Ja c'a

pa tak nc'ajak'a' ja rec'ayon rxin ja lancha eje'e' ch'obtaj cumal chi xajalal maja'n ko'ekaji chi' mar. ²⁸Rmalc'ari' tok quetaj rpan ja mar. Ja tok xetataj cumal treintiséis metro rpan. Xokbin chic jalal c'ac'ari' quetaj chic jutij. Ja tok xetataj chic cumal xa veintisiete metro chic rpan. ²⁹Congana quixbej qui' como ma c'ayew ta npowij ri' ja lancha chwach abaj. C'o quiji' nimak tak ch'ich' pa rchak ja lancha jari' quikajsaj xe' mar utzc'a chi matibin chic ja lancha. Congana quixben qui': —Taq'ue tisakari, kas neche'e. ³⁰C'ac'ari' laj queto' qui' queyon, laj queya' can ja lancha. Ja c'a queban, pan ekal quemaj rkajsaxic pa ya' ja jun chic lancha ja tino'y pro c'o jun engaño queban utzc'a chi mta nenabexi. Como c'o chi na jule' ch'ich' pa rutzam ja lancha in ja queban cani' ch'ich' ja nquikajsaj chipan ja mar. ³¹Ja c'a Pablo arja' tzijon ruq'uin ja capitán e rachbil ja soldado, quewa' xbij chique ri': —Jala' winak le' wi nqueya' can ja lancha jari' mta moda neto' ewi' ixix, ne' chique. ³²C'ac'ari' ja soldado quikupijel ja calo' ja chapyon rxin ja ti lancha, quisokpijel ja ti lancha parwi' ja mar.

³³Ja c'a pa rsakaric ja Pablo xbij chique ja winak chi newa'i canojelal: —Tuban ca'i' semana ma kas ta ixwarnak nixtac'a ixwa'nak ta chakaja'. ³⁴Camic puersa nixwa'i utzc'a chi npit ewachok'ak' como ni majun xticam ta chewe nixtac'a c'o ta jun rsamal ewi' xtitzak can ta, ne' chique. ³⁵C'ac'ari' c'o jun caxlanway xuc'am, xmaltoixij tre ja Dios chiquewach canojelal, xuwech' in xumaj wa'im. ³⁶Eje'e' yukbax quec'u'x canojelal rmal ja xbij ja Pablo chique in quemaj wa'im chakaja'. ³⁷Ja rokc'o chipan ja lancha ok ca'i' ciento in setentiséis chi canojelal. ³⁸Xewa'i chi utz. Ja c'a tok colbetaji wa'im cumal c'ac'ari' c'o jule' trigo quich'akij can pa mar utzc'a chi ma kas ta al chic rijka'm ja lancha.

* * * * *

³⁹Ja c'a tok sakari ma cotak ta nak la rubi' ja lugar ja bar ec'o wi'. Pro c'o jun ruk'a' mar quetz'at pon, congana snayi' c'o chuchi' in ja quech'ob eje'e' tri' nquikajsaj wi' ja lancha ja wi necowini. ⁴⁰Quisokpijel ja nimak tak ch'ich' ja chapben rxin ja lancha in queya' can pa mar. C'ac'ari' quequir ja nimak tak k'abat ja ncuc'abej ja lancha. C'ac'ari' quichomij ja vela ja xin pa rutzam. Ja c'a tok chomtaj cumal ja ik' xumaj rminic ja lancha chuchi' ja ruk'a' mar. ⁴¹Pro chaka jalal tok kawil jun lugar ja bar nuc'ul wi' ri' ja nimak tak baloj in tri' k'ape' wi' ja lancha. Ja rutzam ni be pa snayi', xajutij k'ape'e. Ja c'a rchak congana xpowij ri' ja nimak tak baloj trij, queri' xuban jok'taji. ⁴²Ja c'a soldado eje'e' quichomin chic qui' chi nequicamsaj ja preso utzc'a chi maque'anmaji pan atinem. ⁴³Pro ja capitán como c'o rgana nuto' ja Pablo rmalc'ari' tok xeruk'il ja soldado. C'ac'ari' c'o jun orden xuya': —Ewanojel ja rewotak netij atinem ixix nixnabayaji, teq'uiakel ewi' pa ya', pan atinem nixkaji ja chi' mar. ⁴⁴Ja c'a wi ma ewotak ta netij atinem mejor, trij tak tz'alam neto' wi' ewi' owi

trij tak che' rxin ja lancha ja jok'tajnak, ne'e. Queri' kaban, kato' ki' chi kanojelal, xokkaji ja chi' mar.

* * * * *

28 ¹Ja tok kato'on chic ki' c'a tokori' kotakij rubi' ja lugar ja bar okc'o wi', Malta rubi'. ²Ja winak ja raj Malta congana lok' xokquena'. Como congana tew in najin jab chakaja' rmalc'ari' tok quebox jun k'ak', kas qui'il kac'ulic queban. ³Ja c'a Pablo arja' c'o jule' xc'a'y rcanon, kas rmajon rya'ic pa k'ak' tok chaka jalal c'o jun itzel cumatz xelto rmal ja c'atan, ni tzake' chi ruk'a' ja Pablo. ⁴Ja c'a raj Malta tok quetz'at chi tzakal jun itzel cumatz chi ruk'a' quewa' quibij chibil tak qui' ri': —Jala' jun achi le' xa camsanel, k'alaj. Masqui xuto' ri' pa mar pro ja camic nutoj na ja ritzelal ja rbanon, ncami, xeche'e. ⁵Ja c'a Pablo xquiraj ruk'a' in tzak kaj pa k'ak' ja cumatz, mta nak ta xuban ja Pablo. ⁶Ja c'a winak quimajon rtz'elwachixic ja Pablo, ja nquech'ob eje'e' nsapoji owi chaka jalal nbe pa tok'ulew in ncami. Nim ja tiempo quitz'elwachij pro ja tok mta nak ta xuban junwi' chic nquech'ob trij: —Jala' jun dios, xeche'e.

⁷C'o jule' ulew chinakaj ja bar okc'o wi', rxin jun achi, Publio rubi'. Ja c'a Publio arja' gobernador xin Malta. Xokruc'ul pa rochoch in ox'i' k'ij xokq'ueje' ruq'uin, congana lok' xokruna'. ⁸C'o rtata' ja Publio, xuban jutij yawaji, c'o chwa ch'at, majtajnak rmal c'atan in ch'uculem. Be ja Pablo chi rk'ilocic. Ja c'a tok xekaj ruq'uin xumaj jun oración. Ja c'a tok tzuri ja roración rmal xuya' ruk'a' parwi' in xtzursaj. ⁹C'a'ari' xepeti ja jule' chic yawa'i' ja rec'o pa Malta, eje'e' xetzursaxi chakaja'. ¹⁰Congana xel quec'u'x chakij, c'o ta man ta queban ta chake in pior c'a tok xokoquel chic jutij pa lancha quecoj chipan xa nak ta ja nc'atzin tre kaviaje.

* * * * *

¹¹Oxi' ic' xokq'ueje' tri' pa Malta ja tok xokoquel chic jutij pa lancha. Ja c'a lancha penak chipan ja tinamit Alejandría in pa Malta c'o chi wi' como rayben nak k'ij noc'owi ja rtiempo ik'. Ec'o ca'i' cachbal dios quibanon ja winak pa rutzam ja lancha, jun Cástor rubi', in jun chic Pólux. ¹²Xokbe, xokekaj chipan ja tinamit Siracusa in tri' xokq'ueje' chi wi' ox'i' k'ij. ¹³Xokbe chic, xokk'ax chi' tak mar in xokekaj chic chipan ja tinamit Regio. Ja c'a chi rcab k'ij xumaj xcomel in xokbe chic, ja c'a chi rox k'ij xokekaj chic chipan ja tinamit Puteoli. ¹⁴Tri' ec'o wi' jule' kach'alal xekawil, eje'e' xokqueban invitar chi nokq'ueje' jun semana cuq'uin. Ja c'a tok tz'akati ja jun semana kumal c'a'ari' xokbe chic pa Roma. ¹⁵Ja c'a kach'alal ja rec'o pa Roma eje'e' xekaj rbixic cuq'uin nak kabanon c'a'ari' xe'elto chipan ja tinamit, xokurquic'ulu' pa bey. Ec'o jule' chique kac'ul ki' cuq'uin pa jun lugar, Foro xin Apio rubi'. Ja jule' chic xokcaybej pa jun lugar rbina'an Tres Tabernas. Ja c'a Pablo tok

xerutz'at xmultioxij tre ja Dios in congana quicot ranma cumal. ¹⁶Ja c'a tok xokekaji pa Roma ja capitán arja' xerujach can ja preso pa ruk'a' ja jefe ja pa'l chiquij jule' soldado ja nechajin quixin ja preso. Pro ja Pablo arja' yataj lugar tre chi junwi' nq'ueje' wi' ruyon rachbil jun soldado ja nchajin rxin.

* * * * *

¹⁷Ja Pablo oxí' k'ij tekaji pa Roma ja tok xutak quisiq'uixic ja principalí' quixin ja raj Israel ja rec'o tri'. Ja tok xe'ekaj ruq'uín quewa' xbij chique ri':

—Wach tak aj Israel, anin masqui mta nbanon chique ja kach tak aj tinamit nixtac'a itzel ta intzijonnak ta tre ja costumbre quixin ja kati't kamama' pro eje'e' xinguecoj preso pa Jerusalén in xinguejach pa quek'a' ja raj Roma. ¹⁸Ja c'a raj Roma eje'e' tok quic'oton chic nuchi' laj xinquiwásajel libre como mta wil in ma yatal ta chwij chi xquinquicamsaj ta. ¹⁹Pro ja kach tak aj Israel eje'e' ma e conforme ta chi xquinwasaxel ta libre rmalc'ari' tok puersa xinc'utuj ja nimlaj rey César chi arja' nk'eto tzij chwij. Pro ma ja ta nwajo' xtinya' ta parte chiquij ja ntinamit. ²⁰Rmalc'ari' tok xintak esiq'uixic utzc'a chi nutz'at ri' kawach ewq'uín in noktzijon ewq'uín chakaja'. Como ajoj ja rok aj Israel nkanimaj chi nec'astaj na ja camnaki' queri' nnimaj anin in rmalari' tok inbac'on pa cadena camic, ne' chique. ²¹Eje'e' quewa' quibij tre ri':

—Ajoj mta atzijoxic kac'axan ta nixtac'a chipan ta jun carta ja takonpi ta kuq'uín pa Judea in nixtac'a cumal ta ja kach tak aj Israel ja re'urkajnak wawe', mta awil quibinto chake. ²²Pro camic c'o kagana nkac'axaj nak ja raniman atat como nojel nat nakaj kac'axan wi' chi xa ma utz ta ja rreligión ja rix xin Jesús. Queri' quibij tre.

²³C'ac'ari' quicanoj jun k'ij ja tok xtitzijoni ja Pablo cuq'uín. Ja c'a tok xerila' ja k'ij congana e q'uuy ja xebe ruq'uín ja bar c'o wi'. Ja tok xe'ekaj ruq'uín arja' xumaj quitijoxic, ak'abil xumaj quitijoxic in c'a takak'ij xtanba'. Xuch'ob chiquewach nak rbanic ja gobierno xin Dios. Xuch'ob chiquewach nak rc'amonto ja tz'ibtal can chipan ja rtzobal Dios ja cani' tre ja ley xin Dios ja tz'ibtal can rmal ja Moisés in cani' tre ja quitz'iban can ja jule' chic profeta jari' nc'utbej chiquewach chi ja Jesús arja' ja Cristo ja cha'on rmal ja Dios. Congana xutij ruk'ij chiquij utzc'a chi nch'obtáj cumal. ²⁴Ec'oli chique ch'obtáj cumal ja xbij pro ec'o jule' chic chique eje'e' ma xquinimaj ta. ²⁵Ma junan ta nquech'ob. Kas benam nqueban ja tok quewa' bix chique rmal ja Pablo ri':

—Ja rEspíritu Santo c'o jun mensaje xuya' tre ja profeta Isaías ojer chi ja' Isaías nbij chic chique ja kati't kamama' in ni rubey wi' ja xbij. Quewa' xbij tre ja rIsaías ri': ²⁶—Jat cuq'uín ja tinamit Israel in quewa' nabij chique ri': —Ixix nec'waxaj na ja xtibix chewe pro xa matikaj pan ewi',

netz'at na ja xtic'ut chewach pro xa matich'obtaj emwal, catche' chique. ²⁷Como ja tinamit Israel le' eje'e' xa matoc chic ja rtzobal Dios pa tak canma, xa matoc chic pa tak quixquin ja nbix chique, xa cani' quitz'apin quewach. Como eje'e' mta quigana xtiquech'ob ta ja nc'ut chiquewach, nixtac'a c'o ta quigana xtiqic'axaj ta ja nbix chique, nixtac'a xtich'obtaj ta cumal ja rtzobal Dios pa tak canma, nixtac'a xtiqeq'uex ta ja quina'oj utzc'a chi nentzursaj. Queri' xbij ja rEspíritu Santo tre ja rIsaías, ne'e ja Pablo chique. In xbij chic chique: ²⁸—Camic tewotakij, ja utzlaj tzij tre ja totajem xin Dios jari' majtajnak chic rbixic chique ja winak ja ma e aj Israel ta in eje'e' nqueya' na quixquin tre, ne' chique. ²⁹Ja c'a raj Israel tok bitaj queri' chique rmal ja Pablo xebe, congana jun tzij nqueban rmal ja bix chique.

³⁰Ja c'a Pablo arja' c'o jun jay rkajon, ca'i' juna' q'ueje' chipan. Ec'oli winak xebe je'e ruq'uin chi rk'iloxic in arja' xeruc'ul canojelal. ³¹Yataj tre chi nuya' rbixic ja gobierno xin Dios, nertijoj ja winak tre ja kajaw Jesucristo, ni majun nak ta k'ilo ta rxin chi rbixic.